

Dossier

Straffe school De grenzen van sanctioneren verkend

Dossier

**Straffe school
De grenzen van
sanctioneren verkend**

Ruwe bolster, blanke pit

‘Kato is er weer over gegaan.’ Ik lees het bericht op Smartschool. Met meteen reacties van andere leerkrachten: dat Kato er ook in hun klas de kantjes vanaf loopt.

In februari vorig jaar kwam ze bij ons aankloppen, Kato. Of we ze nog konden inschrijven? In haar vorige school was het – voor de zoveelste keer – slecht afgelopen. Van Metaal, Hout en Bouw kwam ze bij ons terecht in Haarzorg. Dat zag ze wel zitten. Daar had ze de handige vingers voor. En ja, ze had het te bont gemaakt in haar vorige school: ‘Ik heb een klein hartje en kan niet zwijgen, en ik heb het niet getroffen met mijn luide stem.’

En nu dus die hulpkreet van die leerkracht op Smartschool. ‘Kato is er weer over gegaan.’ Uitgerekend in de les over Charlie Hebdo. Het had een les over verdraagzaamheid moeten worden. En net dan komt Kato zo lelijk uit de hoek met een uitspraak die niet door de beugel kan. Daar gaan de leerlingbegeleider en ikzelf weer veel werk aan hebben.

Was het echt zo erg? Of was het omdat we met Kato al zo’n lange weg afgelegd hebben? Hebben de leerkrachten nog genoeg draagkracht? En haar klasgenoten? Zitten we al niet te ver in haar begeleidingsproces?

We houden een klassenraad over Kato om de leerkrachten op verhaal te laten komen. We peilen naar hun draagkracht. Hoe kunnen de leerkrachten elkaar ondersteunen? Hoe brengen we dit naar de andere leerlingen en hun ouders? En ook: Bij wie gaat het wel goed? Wie gelooft er nog wel in herstel?

Uiteindelijk geven we Kato voor straf drie dagen uitsluiting, met het signaal ‘dit kan echt niet’. Die drie dagen gebruiken we om Kato tot betere inzichten te brengen, om na te denken en stappen te zetten naar de leerkracht en naar de klas.

We zetten een stap achteruit om serieus bij te sturen. We zoeken herinneringen aan momenten waarop het wel goed ging – ook de herinneringen aan de time-out – en waarop we verder kunnen bouwen. En opnieuw kiezen we herstelgericht. Want ja, Kato ging wél al vooruit. Ze komt nu veel vlugger tot inzicht en wil ook zelf echt positief evolueren. Opnieuw geven we haar kansen. Veel kansen die ze nooit eerder kreeg. ‘Slecht gedrag’ betekende vroeger kortweg: ‘buiten vliegen’, zonder rekening te houden met haar goede punten. Het was ‘wéér Kato’, en daardoor kreeg ze minder kansen.

Kato is tijdens haar drie dagen uitsluiting stipt aanwezig op school. Ook haar mama krijgen we uiteindelijk over de vloer, en we zien veel parallellen: twee mensen die vloeken en uitvliegen tegen elkaar, en die elkaar tegelijk toch zo graag zien. We leren Kato kennen als een ruwe bolster met een blanke pit. Diep vanbinnen zit een fijne, gevoelige mens.

Kato beslist zelf een brief te schrijven naar haar leerkracht. Ze vraagt zelf een volgkaart want dat gaat haar helpen. Na haar drie dagen uitsluiting heeft Kato nog een pittig gesprek met de leerkracht. Dat evolueert van een eenzijdige monoloog van de leerkracht tot een verbindende dialoog. Kato wil ook de klas aanspreken. Drie dagen dacht de klas dat het beter was zonder haar. Nu leren ze een andere Kato kennen.

Een schooldirecteur

Scholieren aan boord houden

Bij de presentatie van ons jaarverslag in november 2013 vroegen we voor het eerst aandacht voor de vele definitieve uitsluitingen op school. De laatste vier jaar waren er veel meer definitieve uitsluitingen, en in 2013 kregen we daar veel meer klachten over. Zorgwekkend is ook dat een derde van die uitsluitingen pas in mei en juni komen. Dan is het niet meer evident om nog een nieuwe school te vinden. En als een nieuwe school leerlingen toch nog zo laat inschrijft, gebeurt dat dikwijls onder erg strikte voorwaarden. Er kwam heel veel reactie op onze boodschap en op onze ongerustheid.

Klachten over definitieve uitsluitingen en over het sanctiebeleid op school liepen de laatste anderhalf jaar als rode draad door het ombudswerk van het Kinderrechtencommissariaat. Over dit thema weten jongeren en hun ouders ons duidelijk te vinden. En ook scholen en onderwijskoepels liggen wakker van het thema. Heel wat scholen blijven hun 'moeilijke' leerlingen graag kansen geven, maar weten niet altijd hoe ze dat het best kunnen aanpakken. Scholen consulteren ons en staan ook toe dat wij bemiddelen bij conflicten. Met alle onderwijskoepels schreven we een tekst over de rol van het Kinderrechtencommissariaat in tuchtprocedures op school. Ook verschillende diensten en organisaties namen contact met ons op. Omdat ze een boek schreven over herstelgericht werken op school, omdat ze een time-outproject ontwikkelden dat zijn vruchten afwierp, of omdat 'welzijn' en 'onderwijs' lokaal met succes samen problemen op school aanpakten. Ook de Vlaamse Scholierenkoepel en de Kinderrechtencoalitie werkte rond het thema.

Omdat het zo sterk leeft, besloten we een dossier te maken over sanctiebeleid op school. Van meet af aan was het de bedoeling veel breder te kijken dan alleen maar naar het probleem van de definitieve uitsluitingen. 'Het belang van leerlingen aan boord te houden': dat kwam in ons intern overleg elke keer opnieuw naar boven. Aandacht voor sancties moet samengaan met aandacht voor zorg op school. Daarover getuigen ook leerlingen, leerkrachten en schooldirecties in de filmpjes op ons YouTube-kanaal <https://www.youtube.com/user/Kinderrechtencom>.

In dit dossier vragen we aandacht voor de integriteit van de leerling, voor participatie, voor

de betekenis van de schoolinfrastructuur. En natuurlijk ook voor andere dan tuchtmaatregelen, zoals de volgkaart of het gedragscontract, de preventieve schorsing of de time-out. Voor het Kinderrechtencommissariaat gaan proportionaliteit, maatregelencontinuüm en zorg hand in hand. We stellen vast dat scholen sommige leerlingen nog te weinig kansen geven. We zien nog te weinig zorg en te weinig begeleidende maatregelen. Als een school een leerling dan van school stuurt, beoordelen we klachten als gegrond omdat de definitieve uitsluiting een sanctie buiten proportie is.

We waren het van bij het begin eens over waar we met dit dossier naartoe willen. We willen voeden, inspireren en ondersteunen. Het is niet simpel, een sanctiebeleid op school uitbouwen dat de rechten van de leerlingen mee een plek geeft. Het schoolleven op zich is vandaag al niet eenvoudig. En er zijn nog veel misverstanden over kinderrechten. Bovendien is de tijdsgeest er niet echt een van blijvend kansen geven. En mensen – en dus ook kinderen en jongeren – zijn niet altijd even voorspelbaar. Dit dossier heeft niet de pretentie om te zeggen hoe scholen hun sancties voortaan moeten regelen. Het vraagt wel aandacht voor de knelpunten waarop we vandaag botsen. Tegelijk reiken we ideeën aan over hoe scholen met die knelpunten kunnen omgaan. Dat doen we door de bestaande regelgeving te verduidelijken en door aanbevelingen te formuleren over hoe praktijk en beleid kinderrechten een prominentere plaats kunnen geven in het sanctiebeleid op school. In elk hoofdstuk vindt u aanbevelingen voor de school en voor het onderwijsbeleid. We zijn ons er goed van bewust dat elke school anders is en dat een sanctiebeleid verschillende gedaanten zal en kan aannemen. Tegelijk zijn we er sterk van overtuigd dat de aangereikte kapstukken voor elke school zin kunnen hebben. Voor elke lagere school, elke secundaire school, elke school buitengewoon onderwijs en elk centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs.

Het dossier vertrekt van de signalen en klachten die we de voorbije drie jaar kregen van jongeren, ouders en scholen. Zij brengen de stem van de leerling binnen. Al is die stem niet los te zien van het perspectief van andere betrokken partijen. Daarnaast baseren we ons voor dit dossier op gesprekken met schooldirecties en leerling-

begeleiders, overleg met de onderwijskoepels, contacten met verschillende CLB's, bezoek aan time-outprojecten, wetenschappelijk onderzoek, en statistieken van AgODi. Die vele perspectieven maken duidelijk dat een kwaliteitsvol sanctiebeleid op school het werk is van veel mensen. Of zoals Ligand zegt in het pas verschenen boek 'Samen wijs! Herstelgericht werken op school': 'Hoe meer we erin slagen de handen in elkaar te slaan over de grenzen van scholen, onderwijsnetten en sectoren als welzijn, cultuur en vrije tijd heen, hoe duurzamer onze antwoorden zullen blijken.' We zijn de vele mensen die mee hielpen om dit dossier zo rijk mogelijk te stofferen alvast heel dankbaar.

In het najaar van 2014 hielden we ook een online-enquête bij alle voorzitters van de 70 lokale overlegplatformen (LOP's). 41 voorzitters vulden de vragenlijst in. We vroegen onder meer naar de bestaande afspraken over tucht en uitsluiting in het LOP-gebied.

In dit dossier zitten drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat over 'Sanctiebeleid als zorgbeleid'. We belichten onze kijk op kinderrechten en de mogelijke betekenissen ervan voor onderwijs. Daarna zoomen we in op integriteit en participatie, voor ons de twee grondbegrippen voor een zorgvuldig sanctiebeleid op school. Na een korte situering van herstelgericht werken op school vertellen vier scholen hun verhaal. Ze experimenteren met herstelgericht werken als alternatief voor een traditioneel sanctiebeleid. Sommige scholen zijn al jaren bezig, bij andere staat het experiment pas in de kinderschoenen. We schuiven deze scholen niet naar voren als modelvoorbeelden, want die bestaan volgens ons niet. Wat we bewonderen aan de vier scholen, is dat ze durven nadenken over een nieuw model en op basis daarvan een creatief beleid uittekenen dat alle actoren op school ten goede komt. Het tweede hoofdstuk gaat over maatregelen die een school kan nemen als een leerling de leefregels schendt. Aan bod komen onder andere taakstraffen, volgcontracten, en het in beslag nemen van persoonlijke bezittingen. Knelpunten en aandachtspunten wisselen elkaar af. Ook voor de preventieve schorsing en de tijdelijke uitsluiting beschrijven we knelpunten en aandachtspunten. Het hoofdstuk focust verder op de werking van time-outprojecten en zorgboerderijen. Ook het laatste hoofdstuk is opgebouwd op ba-

sis van 'regelgeving – knelpunten – aandachtspunten' en belicht de definitieve uitsluiting en de zoektocht naar een nieuwe school.

We sluiten het dossier af met een gesprek met een leerling van 17 die verschillende tucht- en sanctiewatertjes moest doorzwemmen. Haar ervaringen zijn soms heel negatief, de toon is soms hard, maar het gesprek eindigt hoopvol. De parallel met wat leerkrachten ons vertellen valt op. Ook zij spreken over hun boosheid, hun gekwetst zijn. En hoe rust verschil brengt. En hoe in de confrontatie met elkaars kwetsbaarheid de weg ligt naar hoe het verder kan. Pas dan kan het herstel beginnen.

Bruno Vanobbergen
Kinderrechtencommissaris

April 2015

Inhoud

Deel 1: Sanctiebeleid als zorgbeleid 10

1. Kinderrechten en onderwijs	12
1.1 Recht op onderwijs	12
1.2 Rechten in onderwijs	12
1.3 Rechten door onderwijs	13
1.4 Rechten als vertrekpunt	13
2. Integriteit en participatie	14
2.1 School als veilige plaats	14
2.2 Ruimte voor positiviteit	14
2.3 Integriteit als bouwsteen	14
Grenzen aflijnen	14
Integriteit beschermen	15
Participatie en informatie	16
2.4 Infrastructuur	18
3. Verbinden, herstellen en versterken	19
3.1 Klassiek begrenzen	19
3.2 Grenzen verleggen	19
Hergo	20
4. In gesprek met vier scholen	22
'Zorg dragen voor leerlingen én leerkrachten'	23
'We laten niemand in de kou staan'	28
'Leerlingen leren verantwoordelijk te zijn'	32
'Het vraagt tijd'	36
Tips voor scholen van scholen	39
Leestips	39

Deel 2: Maatregelen als een leerling de leefregels schendt 40

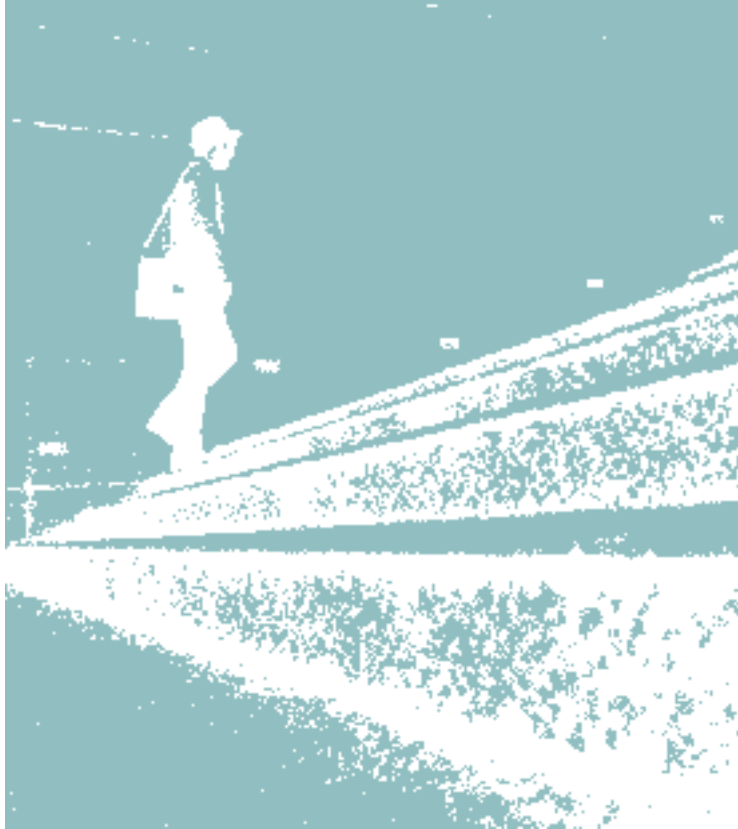
1. Andere dan tuchtmaatregelen	42
1.1 Wettelijk kader	42
Rechten van kinderen respecteren	42
Aandacht voor rechtspositie van leerlingen	42
Andere dan tuchtmaatregelen	42
1.2 Knelpunten	43
Kan dit? Mag dit? Is dit wettelijk?	43
Volgkaarten en gedragscontracten	48
Afzonderen van leerlingen	50
1.3 Aandachtspunten	52
Aandachtspunten bij andere dan tuchtmaatregelen	52
Aandachtspunten bij volgkaarten en gedragscontracten	53
Aandachtspunten bij het afzonderen van kinderen	53

2.	Preventieve schorsing	54
2.1	Regelgeving	54
2.2	Knelpunten	54
2.3	Aandachtspunten	55
2.4	Beleidsadvies	56
3.	Tijdelijke uitsluiting	57
3.1	Regelgeving	57
	Maatregel	57
	Tuchtprocedure	57
	Beroep	57
	Schoolreglement	57
3.2	Knelpunten	57
3.3	Aandachtspunten	58
3.4	Beleidsadvies	58
4.	Externe begeleiding om leerlingen aan boord te houden	59
4.1	Breder kader	59
	Schoolexterne time-outprojecten	59
	Zorgboeren	60
	Persoonlijk ontwikkelingstraject	61
4.2	Knelpunten	61
	Algemene knelpunten time-outprojecten en zorgboeren	61
	Time-outprojecten	62
	Zorgboerderijen	62
4.3	Aandachtspunten	62
4.4	Beleidsadvies	63
	Deel 3: Op zoek naar een andere school	64
1.	Definitieve uitsluiting	66
1.1	Zwaarste maatregel	66
	Voor uitzonderlijke gevallen	66
	Schoolreglement	66
	Tuchtprocedure	66
	Beroepsmogelijkheden	67
1.2	Verontrustende signalen	68
	Harde cijfers	68
1.3	Knelpunten	70
	Gebrekkige communicatie	70
	Proportionaliteit?	70
	Gebrekkige tuchtprocedure	72
	Beroepsprocedure	75
1.4	Aandachtspunten	76
	Definitieve uitsluiting als maatregel	76
	Tuchtprocedure	76
	Beroepsprocedure	77
1.5	Beleidsadvies	78

Inhoud

2. Op zoek naar een nieuwe school	79
2.1 Regelgeving	79
Uitschrijving	79
De zoektocht	79
Weigeringsgronden van de nieuwe school	79
2.2 Knelpunten	80
Recht op bijstand?	80
Normale studievoortgang verzekeren	80
Combinatie met internaat of multifunctioneel centrum	80
Thuis zitten	80
Onzorgvuldig omgaan met het inschrijvingsrecht	81
Overbescherming draagkracht?	82
2.3 Aandachtspunten	83
2.4 Beleidsadvies	83
3. Een nieuwe start?	84
3.1 Regelgeving	84
3.2 Knelpunten	84
3.3 Aandachtspunten	85
Het mag van mij gaan stoppen om van mij een probleem te maken	86

Inhoud

Deel

Sanctiebeleid als zorgbeleid

1. Kinderrechten en onderwijs

Onderwijs hangt nauw samen met kinderrechten. In België kreeg het kinderrechtenverdrag begin 1992 kracht van wet. Daardoor is België verplicht rechten van kinderen te respecteren en toe te passen. Ook scholen, directies en leerkrachten moeten het Verdrag naleven.

In het kinderrechtenverdrag staan twee uitdrukkelijke onderwijsbepalingen, artikel 28 en 29.

Menselijke waardigheid

Artikel 28 van het kinderrechtenverdrag bepaalt uitdrukkelijk dat discipline op school verenigbaar moet zijn met de menselijke waardigheid van het kind en moet overeenstemmen met het Verdrag.

Ontplooiing van persoonlijkheid, talenten en vermogens

Artikel 29 van het kinderrechtenverdrag zegt dat het onderwijs aan kinderen zich moet richten op

- de zo volledig mogelijke ontplooiing van hun persoonlijkheid, talenten en vermogens;
- het bijbrengen van eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en voor de in het Handvest van de Verenigde Naties vastgelegde beginselen;
- het bijbrengen van eerbied voor de ouders van het kind, voor zijn of haar eigen culturele identiteit, taal en waarden, voor de nationale waarden van het land waar het kind woont, het land waar het is geboren, en voor andere beschavingen dan de zijne of de hare;
- de voorbereiding van het kind op een verantwoord leven in een vrije samenleving, in de geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten, en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen en personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking;
- het bijbrengen van eerbied voor de natuurlijke omgeving.

Maar in de relatie tussen onderwijs en rechten van het kind gaat het over meer dan die twee artikelen. Kinderrechten kunnen we nooit geïsoleerd benaderen. Alle rechten hangen met elkaar samen. Het ene recht kan vaak niet zonder het andere. Kinderrechten staan ook altijd in relatie tot rechten van andere betrokken partijen.

In dit verband heeft het onderwijs drie opdrachten¹: de rechten op, in en door onderwijs respecteren, beschermen en realiseren.

1.1

Recht op onderwijs

Elk kind heeft recht op kwaliteitsvol onderwijs dat gericht is op een optimale persoonlijkheidsontwikkeling met oog voor de eigen mogelijkheden of beperkingen. Artikelen 28 en 29 leggen dat mooi vast. Bij sancties op school komt het recht op onderwijs in het gedrang als leerlingen bijvoorbeeld bij een preventieve schorsing of tijdelijke uitsluiting te weinig kunnen rekenen op opvolging en begeleiding voor de gemiste leerstof. Ook als leerlingen uitgesloten worden en ze heel moeizaam een nieuwe school vinden, raakt dat aan hun recht op onderwijs.

1.2

Rechten in onderwijs

Scholen hebben de opdracht om elke dag opnieuw alle rechten van kinderen die in het Kinderrechtenverdrag staan te respecteren, te beschermen en te realiseren.

Als we inzoomen op sancties op school, vragen deze beginselen en rechten extra aandacht:

- Discriminatie op school kan niet (artikel 2).
- Bij elke beslissing op school moet het belang van de jongere de eerste overweging zijn (artikel 3).
- Jongeren hebben het recht hun mening te uiten op school en zich te verdedigen (artikel 12).
- De school moet de privacy van leerlingen respecteren (artikel 16).
- Geweld, psychisch of fysiek, kan niet (artikel 19).

¹ Kinderrechten en onderwijs: een driedubbele opdracht: recht op onderwijs, rechten in onderwijs, rechten door onderwijs, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs, 1999.
Zie: <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/kinderrechten-en-onderwijs-een-driedubbele-opdracht>.

1.3

Rechten door onderwijs

Onderwijs heeft ook een belangrijke taak in kinderrechten- en mensenrechteneducatie. De school moet eerbied bijbrengen voor de rechten en fundamentele vrijheden van de mens.

Ze is verantwoordelijk om haar leerlingen vertrouwd te maken met de rechten uit het kinderrechtenverdrag. Zo staat het ook in de eindtermen voor het lager en secundair onderwijs. Je rechten kennen is de beste preventie tegen eventuele schendingen ervan.

Respect voor kinderrechten en mensenrechten is geen momentopname, maar maakt deel uit van een visie, een cultuur en een klimaat.

De klas en de school zijn een plaats om vaardigheden te leren en te oefenen die nodig zijn in een democratische samenleving.

1.4

Rechten als vertrekpunt

Rechten van leerlingen, ouders en schoolpersoneel verschijnen niet op het eind van een verhaal, op het moment waarop elke dialoog stopt. Ze zijn het vertrekpunt van elke dialoog. Ze creëren gespreksruimte en verschijnen als kapstok waar rond de school haar hele beleid – dus ook haar sanctiebeleid als zorgbeleid – kan uittekenen.

2 Integriteit en participatie

2.1

School als veilige plaats

Scholen zetten zich elke dag hard in om het beste uit jongeren naar boven te halen. Dat werkt. Bijna vier op de vijf leerlingen zijn graag op school.² Driekwart van de leerlingen uit het secundair onderwijs vindt dat ze respect krijgen van hun leerkrachten.³ Een even grote groep voelt zich door de leerkrachten serieus genomen.⁴

Voor sommige leerlingen is de school niet altijd een veilige plaats waar ze hun persoonlijkheid, talenten en vermogens kunnen ontplooiën. De vele vroegtijdige schoolverlaters en spijbelaars en de vele (definitieve) uitsluitingen illustreren dat.

Daar zijn verschillende redenen voor. Soms op macroniveau (zoals de veranderende maatschappelijke opdracht van de school), soms op mesoniveau (scholen worden steeds groter), en natuurlijk speelt het microniveau (wat in de klas zelf gebeurt) ook een belangrijke rol.

2.2

Ruimte voor positiviteit

Van scholen wordt vandaag veel gevraagd. Voor het oplossen van maatschappelijke problemen wordt heel snel naar de school gekeken. De school verschijnt als gemakkelijke probleemoplosser.

Ook op de school zelf doen zich problemen voor. Helaas stellen we vast dat scholen niet altijd de tijd hebben of nemen om 'goed' te reageren op normovertredend gedrag van individuele leerlingen. Leraren ervaren elke dag hoe moeilijk dat is. Louter eisen stellen en sancties afdwingen, is niet altijd doeltreffend om het gewenste gedrag te bereiken. Integendeel, het verzuurt vaak de relatie tussen leraar en leerling. Ze raken vast in een negatieve spiraal, waarin weinig of geen ruimte is voor positiviteit, wat het negatieve gedrag van de leerling nog aanwakkert.

Meer en meer scholen zijn zich daarvan bewust. Ze realiseren zich dat leerlingen pas hun talenten kunnen ontplooiën en succeservaringen kunnen opdoen, als ze zich welkom voelen op school, als ze een goede band hebben met leerkrachten en andere leerlingen, als ze de kans krijgen om zich te herpakken als het fout loopt.

2.3

Integriteit als bouwsteen

Grenzen aflijnen

'Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit', zegt artikel 22bis van de grondwet. Het artikel is een van de belangrijkste vertalingen van het kinderrechtenverdrag in onze nationale wetgeving. Het is een fundament voor onze kijk op en ons handelen met kinderen.

Integriteit is een bouwsteen voor een warm leef- en leerklimaat en voor hoe we omgaan met normovertredend gedrag van leerlingen.

Integriteit is niet zo gemakkelijk te definiëren. We denken in de eerste plaats aan 'integer' en vallen dan gemakkelijk terug op synoniemen zoals rechtschapenheid, ter goeder trouw zijn, betrouwbaar zijn. Als we spreken over de integriteit van het kind, dan is het duidelijk dat het over iets anders gaat.

Integriteit gaat om grenzen leren stellen én leren omgaan met grenzen, bepaald door anderen en door maatschappelijke waarden en normen. Kinderen lijnen zichzelf af. En ze tekenen die lijnen ook anders uit naar gelang van hun omgeving. Integriteit is dus geen kenmerk van het kind, maar het resultaat van actief handelen, van interactie met de directe omgeving.

School is een bijzondere omgeving die heel wat grenzen trekt om samen te leven en om onderwijs te verstrekken. Scholen geven de integriteit van kinderen en jongeren in belangrijke mate vorm. Dat daagt scholen uit.

2 JOP-monitor 2013, zie <http://databank.jeugdonderzoekplatform.be/onderwijs-en-werk/ik-voel-me-vaak-ongelukkig-als-ik-op-school-ben-/885>.

3 JOP-monitor 2013, zie <http://databank.jeugdonderzoekplatform.be/onderwijs-en-werk/de-leerkrachten-op-school-respecteren-mij-/887>.

4 JOP-monitor 2013, zie <http://databank.jeugdonderzoekplatform.be/onderwijs-en-werk/mijn-leerkrachten-nemen-me-niet-serieus/49>.

Eenzijds wordt van de school verwacht dat ze de groei naar jongvolwassenheid mee stuurt, dat ze grenzen duidelijk maakt. Anderzijds wordt het niet altijd geapprecieerd als de school ingrijpt of corrigeert.

Denk aan puberende jongeren die grenzen overtreden om de eigen grenzen te verkennen en af te bakenen. Of leerlingen met problemen die soms heel complex zijn. Ook zij zijn hun grenzen aan het verkennen. Het is balanceren op een slappe koord: ingrijpen en reageren, en toch kansen blijven geven. Dat vraagt wat rek om jongeren aan boord te houden.

Integriteit beschermen

De integriteit van elke leerling is een broos gegeven. Medeleerlingen of schoolpersoneel kunnen de leerling zo uit zijn lood slaan, dat hij snel zijn veilig gewaande grond voelt wegzakken.

Het is belangrijk de fysieke en psychische integriteit van kinderen te beschermen. Dat vraagt een veilige schoolomgeving, een school die verbinding centraal stelt en zich niet onverschillig opstelt tegenover de leerlingen. Aansluiting kunnen vinden, het gevoel hebben er bij te horen, zich positief gedefinieerd weten door anderen, is belangrijk voor het zelfbeeld, het zelfvertrouwen en de ontwikkeling van leerlingen.

Leerkrachten maken het verschil door behalve les te geven bewust te werken aan de sfeer en de relaties in de klas.

Bij ons zijn leerkrachten veel meer dan mensen die les geven en iets bijleren. Het zijn ook mensen bij wie je terecht kunt en met wie je kan praten. (Inspraakdag 2015, Vlaamse Scholierenkoepel)⁵

We organiseren met onze hele school vaak activiteiten: voetbalwedstrijden, schoolfestival, pannenkoekenbak.

We kunnen gewoon superveel met onze leerkrachten praten. Veel leerkrachten en leerlingen komen met de trein. Onderweg vragen ze dan

aan ons hoe het gaat en zo. Dat sociaal contact vind ik heel positief.

De sfeer tussen onze leerkrachten zit echt goed. Je voelt dat, vind ik. Dat is ook positief om les te volgen.

Onze leerkracht geschiedenis is nog jong. Dat is wel leuk. Hij gaat ook nog uit. Dat versterkt de band.

We mogen onze leerkrachten met de voornaam aanspreken. We maken veel grappen en hebben veel gesprekken met onze leerkrachten.

Leerlingen voelen zich veilig als leerkrachten, leerlingbegeleiders of CLB-medewerkers openstaan voor hun vragen en problemen.

De afstand tussen leerlingen en directie is redelijk groot op onze school. Ik heb de directeur nog nooit gesproken.

Op onze school praten leerkrachten echt niet met leerlingen. Ik vind dat ze dat veel meer zouden moeten doen. Ze dreigen altijd meteen naar de directeur of de leerlingbegeleider te gaan.

Ik heb twee leerkrachten met wie ik goed kan praten. Ik vind dat handig, want ik zeg daar ook altijd persoonlijke dingen tegen en ik weet dat ze te vertrouwen zijn. Mochten er niet zo'n leerkrachten zijn, dan zou ik me op school niet op mijn gemak voelen.

Onze leerlingbegeleiders laat altijd hun werk vallen om ons te helpen. Dat is een leuk gevoel, omdat je weet dat ze er dan voor je zijn.

Het pestgedrag op school, dat kan niet gestopt worden. Ik ben zelf ook gepest geweest. Het is heel moeilijk om daarover met iemand te gaan praten, omdat je jezelf dan zwak vindt. Bij ons noemen ze dat een bleiter.

⁵ Interviews met leerlingen, door het Kinderrechtencommissariaat afgenomen op de Inspraakdag van de Vlaamse Scholierenkoepel in het Vlaams Parlement, 2 maart 2015.

De integriteit van leerlingen op school beschermen houdt ook in dat scholen en leerkrachten grenzen durven en kunnen trekken. Leerlingen zijn vragende partij voor duidelijke regels en afspraken. Ze willen dan wel dat die fair nageleefd worden en dat de school fair reageert op overtredingen.

Ook sancties hebben daar hun plaats in. Alleen is het essentieel ze te combineren met zorg en steun. Een louter bestraffende houding werkt erg vervreemdend.

Soms is echt niet duidelijk wat mag en wat niet mag.

Soms komen ze af met regels waarvan we denken: Euh, wát? Wij hebben daar nog nooit van gehoord!?

Participatie en informatie

Artikelen 12 en 13 van het kinderrechtenverdrag gaan over het recht op participatie en informatie.

Ze zeggen dat minderjarigen het recht hebben om betrokken te worden bij het reilen en zeilen van hun leefomgeving. Minderjarigen hebben het recht om hun mening te geven over al wat ze aanbelangt. Om die mening te kunnen vormen, is het essentieel dat de minderjarige recht heeft op informatie.

Als we de integriteit van elke leerling serieus nemen, is participatie essentieel. Participatie is een recht van de leerling, en is nog veel meer dan dat. Het is een houding, een pedagogische positie. Om volwaardig te kunnen participeren aan het schoolleven, moeten leerlingen degelijke informatie krijgen. Het schoolreglement is en blijft het basisdocument over wederzijdse verwachtingen. Leerlingen daarover actief informeren en actief laten meeschrijven aan de inhoud van het schoolreglement, is cruciaal.

Participatie is veel meer dan alleen maar formele participatie in leerlingenraden. Ook informele en non-formele participatie zijn belangrijk.

Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind publiceerde op 1 juli 2009 een 'General Comment' over artikel 12.

Het VN-Comité beveelt staten aan maatregelen te nemen om een participatieve leeromgeving te bevorderen. Het Comité zegt dat participatie van kinderen en jongeren onmisbaar is om in de klas een sociaal klimaat te creëren dat samenwerking en wederzijdse ondersteuning bij kinderen stimuleert. Genoeg gewicht geven aan de mening van kinderen is volgens het VN-Comité ook belangrijk om discriminatie tegen te gaan of om pesten te voorkomen.⁶

Waarom participatie, waarom niet?

Waarom zou je er niet aan beginnen? Zijn er gegronde redenen om participatie geen plaats te geven?

- Participatie is een recht van kinderen.
- Participatie is een uiting van respect voor kinderen.
- Participatie zorgt ervoor dat het reilen en zeilen op school beter aansluit bij de noden en behoeften van alle betrokkenen, en dus in kwaliteit toeneemt.
- Participatie stimuleert de betrokkenheid van kinderen en andere schoolactoren.
- Participatie creëert een draagvlak voor beslissingen, afspraken en activiteiten van de klas en de school.
- Participatie biedt volwassenen inzicht in de leefwereld van kinderen en omgekeerd. Beiden leren problemen ook door andermans bril te zien.
- Participatie leert kinderen samenwerken met volwassenen en omgekeerd.
- Participatie bevordert het zelfvertrouwen van kinderen. Ze ervaren dat ze ook iets mogen en kunnen.
- Participatie is een maatschappelijke tendens. Scholen kunnen niet achterblijven.

► KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT EN VZW DOEDESKADEN, *Oprechte deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor alle kinderen van de basisschool*, Brussel, 2009, p. 19.

⁶ VN-KINDERRECHTENCOMITE, *General Comment No. 12* (2009), The right of the child to be heard, UN Doc. CRC/C/GC/12. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR%2FC%2FGC%2F12&Lang=en.

Scholen signaleren soms hoe moeilijk het is om gezag af te dwingen. Jongeren gehoorzamen niet snel genoeg, regels worden te veel overtreden. Leerlingen mede-eigenaar maken van de school, leidt tot meer welbevinden op school. Het ver-groot ook het draagvlak voor afspraken doordat leerlingen een groter verantwoordelijkheidsgevoel krijgen.

Leerlingen vinden het belangrijk dat de school ze ernstig neemt en ze betreft bij situaties die ze belangrijk vinden. Ook als het uit de hand loopt en richting sancties gaat, vinden leerlingen het belangrijk dat ze hun perspectief kunnen inbrengen.

“

Als je vindt dat het niet klikt met een leerkracht, dan kun je vragen of je je mondeling examen bij een andere leerkracht mag afleggen of dat een andere leerkracht je schriftelijk examen nakijkt.

”

Cruciaal voor leerlingen is wederzijds respect en vertrouwen. Dat moet wel van twee kanten komen.

“

We hebben een CLB dat we kunnen vertrouwen, omdat ze zwijgplicht hebben. Dat is heel belangrijk. Als je persoonlijke problemen hebt, weet je dat ze het niet gaan doorvertellen.

Er is echt een communicatieprobleem op onze school. Er wordt gewoon niet naar ons geluisterd. Het is altijd van: ‘Ja, de leerkracht heeft het zo gezegd, en zo zal het ook gaan.’ Ik geef toe, ik ben ook niet de gemakkelijkste, ik wil ook voor mijn mening uitkomen. Maar ik vind dat het van twee kanten moet komen. Dat gebeurt gewoon niet. Ik zit hier nog maar een jaar en ben al twee keer weggelopen van school. Gewoon, omdat het me te veel wordt.

”

Als leerlingen voelen dat hun mening telt, denken ze mee en geven ze vertrouwen en respect terug. Actief kunnen participeren heeft een positieve invloed op de beleving van het schoolklimaat, de motivatie en het gedrag van leerlingen.

“

Op onze school wordt bij een voorval altijd een gesprek gevoerd. Wat scheelt er? Wat stoort je? Daarna zegt de leraar ook wat hem stoort.

Ik moest eens vroeger doorgaan om te solliciteren voor een vakantiejob. Of het dan de taak is van de school om achter mijn rug naar dat bedrijf te bellen en te vragen of het waar is, vind ik er echt over. Dat is privé. Dat vind ik zo belachelijk. Dan schrikken ze ervan dat ik er zo’n heisa van maak. De school moet zich toch niet constant bemoeien. Je moet je grenzen wel kennen als leerkracht en directie.

Voor de leerlingbegeleiding is het moeilijk bij conflicten om te praten met leerkrachten. Zij gaan vooral de leerkrachten geloven. Wie zijn wij? Gewoon kinderen en jongeren.

Bij een klasgesprek mogen we vaak debatteren. Dan mogen we onderwerpen opschrijven waar we graag over willen praten. Vorig jaar ging dat bijvoorbeeld over de manier van nota’s geven waar we niet zo tevreden over waren. Dan mocht iedereen zijn mening geven. Er wordt dan een verslag gemaakt. Leerkrachten nemen dat mee naar het team en zij bespreken dat nog eens. Daardoor is het dit jaar anders, omdat we daar vorig jaar over gepraat hebben.

”

Vlaamse Scholierenkoepel: Memorandum 2014

- Scholieren hechten veel belang aan goede regels en afspraken. Maar sommige regels in het schoolreglement bestaan al zo lang dat de school ze niet meer in vraag stelt. Zo krijgen ze soms absurde neigingen en worden ze door leerlingen al snel als belachelijk en betuttelend ervaren.
- Scholieren hebben vaak het gevoel niet gehoord te worden als het over regels en afspraken gaat. Ze worden vaak de mond gesnoerd met de regels die op papier staan.
- Bij spanningen dringen leerlingen aan op correcte informatie, een eerlijke behandeling en de kans om hun verhaal te doen bij een neutraal persoon.
- Als het toch escaleert, grijpen sommige scholen volgens scholieren nog te vaak naar schorsingen en uitsluitingen.
- Scholieren betwijfelen of een schorsing of uitsluiting een leerling echt vooruithelpt. Ze geloven meer in investeren in een goede sfeer, bemiddeling en herstelgericht werken. Zo kunnen scholen moeilijke en dure procedures vermijden.

▶ <http://www.scholierenkoepel.be/sites/default/files/wysiwyg/memorandumvsk2014.pdf>

Daarom is het belangrijk om bij verbouwen of nieuwbouw preventief rekening te houden met de invloed van architectuur (ruimtes, kleuren) op het gevoel en de interpretatie van de omgeving zelf door alle schoolactoren.⁷

Negen concrete voorstellen van Kruispunt Migratie-Integratie

- Maak de middagpauze aantrekkelijker.
- Zorg voor nieuwe ontmoetingskansen.
- Ontmoet je scholieren tijdens het toezicht.
- Moet iedereen toezicht doen?
- Wees aandachtig voor kreukel- en transitzones.
- Kies een beperkte set regels.
- Praat over taal.
- Geef de speelplaats een facelift.
- Draag zorg voor je infrastructuur.

▶ KRUISPUNT MIGRATIE-INTEGRATIE, brochure *Maak het verschil op de speelplaats*, <http://verschilopdespeelplaats.be/>.

2.4 Infrastructuur

‘Hoe leger de betekenis van een ruimte, hoe groter het risico dat er iets fout loopt’, zegt pestexpert Gie Deboutte. Sommige scholen kennen verschillende ‘eigenaarsloze’ en ongedefinieerde lege ruimtes. Zonder toezicht zijn dat bij uitstek plaatsen waar normovertredend gedrag meer kans krijgt.

Het is belangrijk dat leerlingen een zekere verbondenheid voelen bij ruimtes op de school. Dat kan door leerlingen te betrekken bij de invulling en vormgeving van die ruimtes. Dat zal zeker hun verantwoordelijkheidsgevoel verhogen.

7 KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Advies *geweld en de schoolomgeving*, 15 april 2013; <http://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/geweld-en-de-schoolomgeving>. Zie ook <http://www.sfeeropschool.be/>.

3. Verbinden, herstellen en versterken

Vanuit kinderrechtenperspectief is het voor scholen belangrijk na te denken over hoe de integriteit van leerlingen op school vorm kan krijgen en hoe de school probleemgedrag of conflicten kan voorkomen en aanpakken. De invulling is eindeloos en biedt ruimte voor heel wat creativiteit.

Er zijn geen pasklare stappen en antwoorden. Het zou een illusie zijn te denken dat het in algemene termen kan. Daarvoor zijn schoolomgevingen en leerlingpopulaties te verschillend.

3.1 Klassiek begrenzen

Een traditioneel sanctiebeleid gaat vaak gepaard met een top-down autoriteitsmodel. De focus ligt op de feiten en de straf die daarmee overeenkomt: Welke regel werd overtreden? Wie heeft het gedaan? Welke maatregel staat daar tegenover? Het slachtoffer, de medeleerling of leerkracht, blijft vaak in de kou staan. Zijn schade wordt niet hersteld. Dader en slachtoffer worden uit elkaar gehaald.

Heel wat onderzoek toont aan dat een puur bestraffende reactie vooral impact kan hebben op 'beginners', maar niet op jongeren die zich al in ernstige situaties begeven. Bij hen hebben klasieke sancties vooral het omgekeerde effect: ze voelen zich vooral uitgesloten en vertonen provocatief gedrag.⁸

Het Kinderrechtencommissariaat is van mening dat zo'n beleid niet meer volstaat. Het leert kinderen en jongeren vooral om te ontsnappen aan straffen. 'Normovertreders' doen nog beter hun best om niet betrappt te worden. Leerlingen voelen zich weinig verbonden met hun school en nemen weinig verantwoordelijkheid op. Andere leerlingen beschouwen het signaleren van problemen als 'klikken'.

3.2 Grenzen verleggen

We merken dat meer en meer scholen kiezen voor een alternatieve aanpak en herstelgericht werken. Herstelgericht werken focust op het herstel van beschadigde relaties naar aanleiding van conflicten of normovertredend gedrag. Het vertrekt van een eigen visie op de betekenis van de norm en de normoverschrijding en op het antwoord dat constructief moet zijn voor de menselijke verhoudingen en het samenleven.⁹ Dit wil niet zeggen dat begeleidende en ordemaatregelen overbodig zijn.

Scholen die kiezen voor herstelgericht werken tonen aan dat een herstelgerichte visie en aanpak loont. Proactief worden relaties op school versterkt. Reactief worden spanningen en conflicten aangepakt door de schade te herstellen en relaties weer op te bouwen. Rechtvaardigheid door flexibiliteit.

Het Kinderrechtencommissariaat is een groot voorstander van herstelgericht werken. We merken dat leerlingen – daders én slachtoffers – er heel positief tegenover staan omdat ze kansen krijgen, omdat ze mee kunnen zoeken naar een oplossing en omdat er rekening gehouden wordt met hun gevoelens. Bij leerlingen zien we veel dankbaarheid en loyaliteit tegenover de school. Ook directies beklemtonen de voordelen. Er zijn niet per se minder conflicten, maar die worden wel anders beleefd en aangepakt waardoor ze minder escaleren. Een systematische herstelgerichte aanpak van een school leidt tot een meer verbindend, respectvol en emancipatorisch schoolklimaat.

Op lange termijn zorgt de aanpak voor een basishouding bij het schoolpersoneel die proactief incidenten voorkomt en incidenten ziet als leerkansen. Herstelbemiddeling leidt tot minder tuchtprocedures en uitsluitingen. Deze aanpak leert leerlingen en schoolpersoneel verantwoordelijkheid op te nemen voor hun gedrag en verhoogt het empathisch vermogen.

8 D. BURSSSENS en N. VETTENBURG, 'Herstelgericht groepsoverleg in de Vlaamse schoolcontext', *TJK* 2008/4, 176-180.

9 Platform herstelgericht werken, Platformtekst, zie http://www.herstelgerichtwerkenopschool.be/?page_id=81.

Hergo

Herstelgerichte methodieken sippelen scholen vaak binnen via Hergo. Hergo staat voor herstelgericht groepsoverleg. Bij ernstige incidenten gaan dader(s), slachtoffer(s) en hun steunfiguren (ouders, vrienden) met een neutrale hergo-deskundige op zoek naar manieren om de schade te herstellen. Voorwaarde is dat de dader erkent dat hij in de fout gegaan is. Hergo is geschikt voor ernstigere incidenten. Slachtoffer en dader kunnen in verschillende conflicten afwisselend leerlingen of schoolpersoneel zijn.¹⁰

In het secundair onderwijs zijn Hergo's structureel verankerd.¹¹ Ze behoren tot de korte time-outprojecten van organisaties die het departement Onderwijs subsidieert.¹² We merken dat niet alleen medewerkers van time-outorganisaties Hergo's op school organiseren. Ook steeds meer leerkrachten, leerlingbegeleiders of CLB-medewerkers volgen een opleiding tot Hergo-moderator.

¹⁰ Zie stappenplan in Klasse <http://www.klasse.be/leraren/50086/straffen-en-belonen-drie-verschillende-benaderingen/>.

¹¹ Artikel 44 Codex Secundair Onderwijs.

¹² Hoewel Hergo onder time-out valt (wetgeving, subsidie, interdepartementale samenwerking) gaat het in de praktijk om twee aparte initiatieven. De twee methodieken hebben raakpunten, maar ook opvallende verschillen. Zie G. DEBOUTTE, E. ROEVENS, E. VERDONCK en J. DEKLERCK, *Time-out en hergo op school: het beleidsindicatorenonderzoek in beeld: bevindingen en uitdagingen*, 2008, 20-23.

4. In gesprek met vier scholen

Wat betekent herstelgericht werken in de praktijk? Zijn straffen, schorsingen en uitsluitingen er voltooid verleden tijd? Welke resultaten levert het op? Wat zijn de struikelstenen? En zijn er lessen uit te trekken voor andere scholen?

Met die vragen trokken we naar vier scholen in Vlaanderen die herstelgericht werken. Ze zijn er al langer mee bezig, of er pas mee gestart. Soms gaat dat met vallen en opstaan.

We schuiven deze scholen niet naar voren als modelvoorbeelden, want die bestaan volgens ons niet. Wat we bewonderen aan deze scholen, is dat ze durven nadenken over een nieuw model en op basis daarvan een creatief beleid uittekenen.

Elke school geeft herstelgericht werken vorm op een eigen manier. Maar ze gebruiken wel gemeenschappelijke methoden en instrumenten zoals: het model van de preventiepiramide waarvan het schoolklimaat de brede basis is, kringgesprekken, proactieve cirkels en herstelgericht groepsoverleg. Ook in de stappen die ze zetten, vallen parallellen op. Vorming blijkt bijvoorbeeld cruciaal te zijn in de startfase en in het vervolgtraject.

1

“ Zorg dragen voor leerlingen én leerkrachten ”

Provinciaal Instituut voor Haartooi en Schoonheidszorgen (PIHS) – Gent

Secundair onderwijs, tso-bso, 366

Geïnterviewde: directeur Riet Deraeck

‘Herstelgericht werken start vanaf dag 1. Het begint met elkaar welgemeend een goedemorgen te wensen.’ Dat zegt directeur Riet Deraeck van het Provinciaal Instituut voor Haartooi en Schoonheidszorgen in Gent. Zes jaar geleden startten ze daar met herstelgericht werken. Eerst kreeg de school het verwijt dat ze met die nieuwe aanpak te soft was. Zes jaar later liggen er serieuze resultaten op tafel en ebt de kritiek weg.

Van autoritaire naar verbindende aanpak

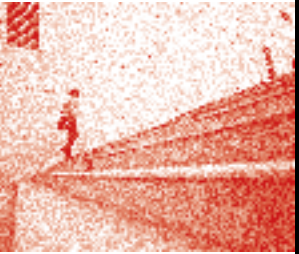
Zes jaar geleden was er een malaise op school. Er was veel heibel, heel wat leerlingen werden uit de lessen uitgesloten, het regende straffen. Die hielpen wel op het moment zelf, maar leidden op lange termijn niet tot beter gedrag. Het schoolklimaat was ogenschijnlijk oké maar er waren veel spanningen. Leerlingen en leerkrachten voelden zich niet gehoord, slachtoffers van conflicten bleven in de kou staan, het leerklimaat was daardoor aangetast.

Leerkrachten waren hun houvast kwijt. Ze reageerden heel verschillend. Sommige leerkrachten pleitten voor meer autoriteit om conflicten te stoppen en goed les te kunnen geven. Een andere groep vond dat de school meer rekening moest houden met de context als een leerling zich niet goed gedroeg. Die groep pleitte voor meer zorg. Maar telkens met dezelfde bedoelingen: leerlingen en leerkrachten komen graag naar school, het onderwijs is goed en zoveel mogelijk leerlingen halen een diploma. Dat verbindende tussen de twee groepen leidde tot de beslissing om te zoeken naar een positieve aanpak van conflicten waar iedereen zich goed bij voelt. En waar we daadwerkelijk resultaten mee zouden bereiken.

Sanctiebeleid wordt herstelbeleid

Een nascholing over omgaan met conflicten kwam als geroepen. De school maakte kennis met de matrix van Wachtel, die vier manieren aangeeft om met conflicten om te gaan. Riet Deraeck: ‘Wij kozen voor het kwadrant “herstellen”: normoverschrijdend gedrag aanpakken met veel steun en veel controle. Dus geen autoritaire aanpak, geen laissez faire, geen overdreven zorg, maar een keuze voor verbondenheid, veiligheid en vertrouwen – “de drie V’s”. Samen oplossingen zoeken bij conflicten, met wederzijds respect en in een duidelijk kader. De dader neemt zijn verantwoordelijkheid op en er komt een oplossing die door iedereen gedragen wordt. Alleen dat leidt tot beter gedrag op langere termijn. Het sanctiebeleid werd dus een herstelbeleid.’

Welbevinden en structuur

Om leerlingen tegelijk te steunen en te sturen, werkt de school aan een evenwicht tussen twee polen: welbevinden en structuur. Ze gebruikt het model van de preventiepiramide, dat steunt op wetenschappelijk onderzoek.

De brede basis van die piramide is de leefkwaliteit op school, het dagelijkse schoolleven. 'Herstelgericht werken start vanaf dag 1. Het begint met elkaar welgemeend een goedemorgen te wensen', zegt Riet Deraeck. Het preventieve en het curatieve luik bouwen op die basis verder.

Basis preventiepiramide is leef- en leerklimaat

Riet Deraeck: 'Ons uitgangspunt is heel simpel: wat kan deze leerling goed? Iedereen is ergens goed in. Die basishouding zit ingebakken in onze dagelijkse manier van werken.'

Om die visie met alle leerlingen te delen van bij de start, heeft de school een onthaalbeleid en teambuiddingsdagen voor leerlingen. Ze organiseert ook kringgesprekken of 'proactieve cirkels' in de klas, waar leerlingen leren om zich uit te drukken en om gericht te luisteren naar elkaar, met openheid en respect.

De school werkt ook aan een goede band tussen leerling en titularis. Om de kans dat het klikt te vergroten, heeft elke klas niet één, maar twee titularissen. De ene is praktijkleraar, de andere geeft algemene vakken. Meteen versterkt dat de link tussen praktijk- en theorievakken.

De dialoog van de school met de leerlingen krijgt vorm in de leerlingenraad. Daarin is elke leerling welkom. Drie leerkrachten begeleiden de bijeenkomsten. Leerlingen leren er discussiëren en onderhandelen over hun noden en wensen. Dat leverde al heel wat op. Bijvoorbeeld een waterfontein, de aankoop van rekenmachines, een vrijstelling bij geplande afwezigheden van leraren, een automaat met gezonde snacks, een betere spreiding van algemene vakken in het examenrooster. De leerlingen leren er ook organiseren: ze organiseerden een bal, een carwash en een croqueverkoop, en ze verzorgden de snackservice voor oudercontact en opendeurdag.

De school werkt ook aan een positief leerklimaat. Ze heeft aandacht voor 'leren leren' in de lessen zelf. Voor sommige vakken zijn er remediëringslessen in de middagpauze of na 16 uur. De titularissen hebben drie keer per jaar aan het einde van het trimester een functioneringsgesprek met elke leerling. De conclusies daarvan leggen ze voor aan de klassenraad. Bij tekorten voor bepaalde vakken kunnen de leerlingen remediëring volgen.

Minstens even belangrijk: de school heeft oog voor de loopbaan van de leerlingen. 'Vanaf het derde jaar betrekken we ze intensief bij hun studiekeuze en hun vakgebied. Ze gaan interviews afnemen bij kappers en schoonheidsspecialisten, doen mee aan kapperswedstrijden en spreken over hun ervaringen en keuzes in de klas, in kringgesprekken.'

Negentig procent van de ouders op oudercontact

Voor de contacten met de ouders speelt de school een unieke troef uit: vaders en moeders komen geregeld over de vloer om hun haar te laten kappen door de leerlingen. Ze komen soms ook in de klas om te spreken over hun beroep. Op die informele momenten spreken leerkrachten ouders aan. Zo verdwijnen drempels. En komen ze massaal – negen op de tien ouders – naar de formele oudercontacten. Ze zijn dus goed op de hoogte van de aanpak van de school en het herstelgericht werken.

Preventief en curatief beleid

De school ontwikkelde ook een preventief en curatief beleid rond welbevinden op school, met een visie en een aanpak voor leerlingen die kampen met leer- en ontwikkelingsstoornissen, drugsproblemen, geweld, pesten en ongewenst seksueel gedrag op school. Om leerlingen te begeleiden, werkt de school samen met het CLB en de provinciale Cel voor Schoolmaatschappelijk Werk (CSW).

Heldere afspraken en regels

De poot 'welzijn' was al heel stevig op deze school. Het was positief dat de leerkrachten dat erkenden: 'Kijk, we zijn goed bezig.' De poot 'structuur' was zwakker. Daarom werkt de school na haar keuze voor herstelbeleid verder aan afspraken en regels.

Er kwam een registratie van de laatkomers met duidelijke opvolging, bijsturing en een mogelijke sanctie. De opvoeder vraagt de leerling waarom hij te laat is. Een laatkomer die de klas binnenkomt, moet zijn excuses aanbieden. Hardnekkige laatkomers krijgen van de directrice 's morgens om 7 uur een sms'je met de melding: 'Goedemorgen, we verwachten je op school!' Er zijn ook heldere afspraken over toetsen maken na ziekte en over te laat taken en toetsen indienen. Overal is er die verwevenheid tussen zorg en structuur.

De school hecht ook veel belang aan beleefd taalgebruik. Er zijn regels over gsm-gebruik en roken.

Om het schoolreglement goed bekend te maken bij de leerlingen, zijn de belangrijkste punten voor de leerlingen vertaald in tien heldere leefregels.

10 leefregels van het PIHS

- 1 Je komt op tijd en je wettigt elke afwezigheid.
- 2 Je gedraagt je rustig en beleefd tegenover iedereen. Je spreekt enkel behoorlijk Nederlands.
- 3 Als toekomstige kapper/kapster en schoonheidsspecialist/-e verzorg je jezelf en je kledij.
- 4 Als het belt, wacht je rustig op je leraar in een dubbele rij en ga je samen naar de les.
- 5 Je brengt je agenda altijd mee naar school. Je geeft die onmiddellijk af wanneer er om gevraagd wordt.
- 6 Voor elke les breng je al het nodige mee. Je draagt zorg voor je eigen bezittingen, die van anderen en die van de school.
- 7 Je verlaat het lokaal pas als je de toestemming hebt en je laat het netjes achter.
- 8 Eten en drinken doe je enkel tijdens de pauzes op het schoolplein. (Water kan je enkel drinken tijdens de leswissels) Afval gooi je in de juiste vuilnisbak.
- 9 Je muziek en gsm staan enkel aan tijdens de middagpauzes op de speelplaats zonder anderen te storen. Je gsm is uit in het schoolgebouw.
- 10 Je rookt niet binnen het schooldomein.

Aandacht voor welzijn van leerlingen én leerkrachten

Een belangrijke nieuwe procedure is die over verbale agressie, wat in een kappersschool met veel meisjes wel vaker voorkomt. Als een leerling bijvoorbeeld zijn lesmateriaal niet bij zich heeft, mondt dat soms uit in een scheldpartij. Tot voor kort stuurde de leerkracht die leerling dan naar de directeur, de opvoeder of de leerlingbegeleider voor een gesprek. Ze vulde er een document in over wat er gebeurd was en hoe ze dat zou herstellen.

Nu wordt niet alleen de leerling opgevangen en tot inzicht gebracht. Ook de leerkracht wordt gehoord. De opvoeder gaat naar de klas, ondersteunt zo nodig de leerkracht en maakt afspraken om het conflict te herstellen. Meestal wil de leerling oprecht zijn excuses aanbieden en eventueel een sanctie uitvoeren.

IJzer smeden als het koud is

De school onderschat niet de gevolgen van ernstige conflicten. Daar moet tijd over gaan, zegt de directeur: 'Ik denk aan de leerling die met een boterham gooide naar de leerkracht. Die kreeg drie dagen uitsluiting uit de lessen. Als de gemoederen bedaard zijn, volgt er een herstelgesprek. In zulke gevallen is het weleens nodig om alle partijen nog meer tijd te geven. Soms vindt een leerkracht het té moeilijk om een leerling na een ernstig incident weer op te nemen in de klas. We konden een definitieve uitsluiting voorkomen door de leerling een welbepaalde periode les te laten volgen in een andere klas, terwijl we bleven zoeken naar herstel tussen leerkracht en leerling. Dat leidde uiteindelijk tot goede resultaten: leerling en leerkracht vlogen elkaar uiteindelijk in de armen'.

Tot nog toe organiseert de school alle herstelgesprekken zelf, zonder externen. Soms is de directeur de moderator: 'Bij de start zeg ik altijd dat ik "meervoudig partijdig" ben: ik ben directeur van de leerlingen, van de leerkrachten en van de opvoeders. Ik wil oog hebben voor de belangen van al die partijen. En we proberen samen te kijken hoe we de schade en de relaties kunnen herstellen.'

Soms is het aangewezen dat een gespecialiseerde externe dienst leerlingen tijdelijk buiten de school opvangt voor een time-out.

Het wérkt

Riet Deraeck: 'We zijn gestart met een herstelgericht project in het derde jaar omdat de slaagcijfers daar bijzonder laag waren.

We werken vooral proactief: de leerlingen worden bewust gemaakt van het belang van inzet en studie maar we beklemtonen ook het sociale aspect. Teambuilding, samenwerking en mekaar motiveren bleken evenzeer positief te werken. Nu slaagt driekwart van die leerlingen. (Intussen zit de eerste groep in de derde graad en het loopt goed.) Voor de hele school is het aantal C-attesten gehalveerd. Leerlingen doen meer aan zelfreflectie, problemen escaleren veel minder vaak, er zijn minder sancties. Definitieve uitsluitingen kunnen kerven in iemands leven en komen bijna niet meer voor. (Ik heb er hooguit vijf gehad.) We proberen dat te voorkomen door dialoog. Soms zijn ook strafwerk of strafstudie, time-out, tijdelijke uitsluiting, werkpunten nodig. Als er echt uitsluiting dreigt, stellen we altijd voor om een herstelgericht groepsoverleg te houden. Sommige ouders kiezen daarvoor. Andere ouders kiezen zelf voor een nieuwe school.'

Liever insluiten dan uitsluiten

'Als het enigszins kan, kiezen we voor insluiting in plaats van uitsluiting. Meestal excuseert de leerling zich oprecht bij de leerkracht of de medeleerling en is hij bereid aan herstel te werken en de straf te aanvaarden, bijvoorbeeld een strafstudie of in zware gevallen een dag uitsluiting.

Maar in heel uitzonderlijke gevallen is het moeilijk om op school zelf een oplossing te vinden. Op een bepaald moment is de grens bereikt. Dan helpen we die leerlingen een andere school te vinden en daar met een schone lei te beginnen. In contacten met die school benoemen we ook altijd de positieve kanten van de leerling. En we merken dat een andere school in extreme gevallen de goede oplossing kan zijn. Vaak bedanken ze voor de kansen die ze hier kregen. En ze zien ons nog graag terug, bijvoorbeeld op opendeurdagen of op kapperswedstrijden.'

Eerst focussen op wat leerling goed doet

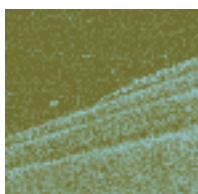
In de mate van het mogelijke vangt de school ook zelf leerlingen op die elders uitgesloten zijn. Bij de inschrijving is er een intakegesprek en krijgt de leerling een zorgfiche: 'Daarop vermelden we eerst de sterktes van de leerling en dan pas de behoeften. Ik vraag ook altijd aan de leerlingen zelf waarom ze van school veranderen. Ik vraag dat niet aan de vorige school. Elke nieuwe inschrijving komt aan bod op de kernklassenraad, waar we leerkrachten ook informeren over de talenten en de eventuele zorg die de nieuwe leerling nodig heeft.'

Tijd, leiderschap en communicatie

Zorg dragen voor leerlingen én leerkrachten vergt tijd, leiderschap en veel communicatie: 'Ook onze schoonmaaksters volgden een deel van een pedagogische studiedag over herstelgericht werken, want ook zij hebben een pedagogische functie. Attent zijn voor elkaar, elkaar een goedmorgen wensen, dat verlangen we van iedereen.'

Het is ook belangrijk dat de directeur vaak op school is, zegt ze: 'Ik wil voeling hebben met wat er leeft op school, ik wil met zoveel mogelijk mensen communiceren, ik moet klasbezoeken en functioneringsgesprekken doen, opvolgen of leerkrachten en opvoeders betrokken bezig zijn of er altijd iemand aan het onthaal zit, de nieuwe leerlingenraad informeren over herstelgericht werken. Ik wil het hart van de school voelen kloppen.'

Veranderingsprocessen gaan langzaam, dat neemt ze erbij: 'Het gaat ook over een cultuuromslag. Klassenraden gaan niet langer alleen over kinderen met moeilijkheden en slechte cijfers. We bespreken nu alle leerlingen en vertrekken van de positieve elementen. Herstelgericht werken helpt dus niet alleen om conflicten en tuchtproblemen op te lossen. Een systematische herstelgerichte aanpak draagt ook bij tot een meer respectvol en emancipatorisch schoolklimaat. Leerlingen nemen hun toekomst zelf in handen. Dat is minstens even belangrijk.'

“ We laten niemand in de kou staan ”

Sint-Paulus Kortrijk

Basisschool, 450 leerlingen

Geïnterviewden:

- Directeur Pascal Vanden Broucke
- Interne pedagogische coach Johan Vanhouwaert

Een warm leer- en leefklimaat op school, daar focuste Sint-Paulus in Kortrijk al jaren op. In 2012 kwam de vraag van een oud-leerling om in te stappen in zijn project over herstelgericht werken. De school zei ja. Want alles kan beter. Nóg beter.

Directeur Pascal Vanden Broucke is heel duidelijk: ‘We zijn niet gestart met herstelgericht werken vanuit een probleem. We deden al heel veel voor een fijn klimaat op school. Maar op een herstelgerichte manier conflicten oplossen was toch een nieuwe uitdaging.’

Niet out of the blue

Herstelgericht werken sloot perfect aan bij wat er al op school gebeurde.

Om de eindtermen sociale vaardigheden te halen, krijgen de leerlingen geregeld ‘groene lessen’ waarin ze in duo werken en op een gestructureerde manier sociale vaardigheden oefenen. Daarnaast werken ze met de axenroos: ze leren er praten over omgaan met elkaar door voorbeelden uit de dierenwereld te gebruiken.

Leerlingen hebben ook inspraak. Ze kiezen een klasvertegenwoordiger die geregeld samenkomt met de vertegenwoordigers van andere klassen. Leerkrachten begeleiden die bijeenkomsten. Dat leidde al tot mooie initiatieven zoals een spannende skeelerwedstrijd en een klok op de speelplaats.

Verder werkt de school aan het leerklimaat. Door binnenklasdifferentiatie houden de leerkrachten rekening met het niveau van elke leerling. Oudere leerlingen helpen jongere leerlingen met lezen (tutorlezen en tandemlezen). Problemen met een leerling kaart de juf of de meester systematisch aan op het multidisciplinair overleg of op een personeelsvergadering. Als dat nodig is, schakelen ze het CLB in.

Proactieve cirkel

In de kleuterschool begeleidt de juf of de meester geregeld kringgesprekken. Dat helpt om aan een warm leef- en leerklimaat te bouwen en problemen te voorkomen. In de lagere school is er geregeld een klasgesprek met de methodiek van de proactieve cirkel. Elke leerling krijgt evenveel spreektijd over het thema, bijvoorbeeld: waar kijk je deze week op school naar uit? Of: noem één ding waar de persoon links van je goed in is.

Directeur Vanden Broucke: ‘Zo leren kinderen te verwoorden hoe ze zich voelen. Dat is iets waar we het vooral hier in West-Vlaanderen moeilijk mee hebben. Als je vraagt aan een West-Vlaming “hoe is het?” dan zegt hij “goed”. Ook als het slecht gaat. Ik ben blij of ik ben boos, dat kunnen ze nog aan.

Maar een rijkere woordenschat om gevoelens uit te drukken, hebben ze doorgaans niet. We proberen die woordenschat te verrijken door educatieve pakketten zoals “De coole kikker”, en laten de kinderen zelf ervaren dat het goed is om die te gebruiken. In de proactieve cirkel mogen kinderen niet reageren op elkaar, wat een enorm gevoel van veiligheid creëert. Het scheidt ook verbondenheid tussen leerlingen en leraar.’

Wat is er gebeurd? Hoe kan ik het goedmaken?

Als er een conflict is in de klas of op de speelplaats, volgt er altijd een herstelgesprek. De school heeft nu een duidelijk kader van vier herstelgerichte vragen, die de ruggengraat vormen van zo’n gesprek. Meester Johan, de interne pedagogische coach: ‘Je stelt die vier vragen aan iedereen die bij een conflict betrokken is. Wat is er gebeurd? Hoe heb je het incident beleefd en hoe heeft de andere het beleefd? Wat was jouw aandeel en wat was het aandeel van de andere? En wat is er nodig om tot herstel te komen en wat ga je daar zelf voor doen? De leerlingen zeggen dus niet alleen sorry. Ze gaan ook beseffen wat hun verantwoordelijkheid was en hoe ze het weer goed kunnen maken. Die vier vragen zijn heel goed bruikbaar in de praktijk.’

De juf of meester, meester Johan of de directeur kan een herstelgesprek begeleiden. ‘Mijn grote droom is wel dat ook leerlingen van het zesde leerjaar zelf leren optreden als moderator bij een herstelgesprek’, zegt de directeur.

Doorgaans gaat het bij conflicten op school om lichte feiten. Uitzonderlijk starten we een herstelgericht groepsoverleg (hergo) voor complexere feiten of problemen. Vaak krijgt meester Johan daarover een signaal van een leerkracht, de zorgcoördinator of de directeur. Het gebeurt ook dat kinderen zelf naar hem toestappen, bijvoorbeeld bij ruzies, meningsverschillen of andere problemen.

Bij herstelgericht groepsoverleg voor complexere conflicten probeert hij zoveel mogelijk mensen te betrekken: de betrokken kinderen, hun ouders, de leerkracht en de zorgcoördinator. Daarna legt hij als moderator de afspraken vast in een contract dat iedereen ondertekent.

De directeur: ‘De leerlingen, de ouders en de school zijn tevreden over de resultaten. De leerlingen leven de afspraken goed na. Het is nog nooit tot een schorsing of uitsluiting gekomen. De ouders zeggen vaak: “We zijn blij dat we het eens konden zeggen.” Iedereen voelt zich gelukkig dat hij die kans krijgt.’

Alleen maar een ‘gesprekje’?

Sommige ouders vinden herstelgericht werken te soft. Ze eisen soms een straf. Zeker ouders die niet betrokken zijn bij een conflict hebben soms de indruk dat ‘de dader’ er met een gesprekje vanaf komt. De directeur: ‘Het is niet zo dat hier op school alles kan. We bewaken de grenzen. We proberen na een conflict altijd eerst te overleggen om de schade en de relatie te herstellen. Er komt dus altijd een staartje aan het overleg. Hoe zwaar dat vervolg weegt, bespreken we met de leerling. Is een tekening maken voor de juf of een knuffel geven genoeg? Of moet het meer zijn? Een leerkracht wil vaak voelen dat het kind echt spijt heeft. Straffen doen we alleen als het overleg niets uithaalt of er geen wil tot herstel is bij een van de partijen. Het is een werkpunt voor ons om over dit systeem nog beter te communiceren met de ouders. Sommige leerkrachten moeten nog groeien in de herstelgerichte visie. Na een conflict willen ze meteen een oplossing aanreiken, in plaats van te vertrekken vanuit de dialoog.’

Eerst tot rust komen

De ervaring is dat de kinderen het meestal gemeend goed willen maken, zegt de directeur: 'Maar ze moeten eerst tot rust komen, eerst even aan de muur gaan staan, of gewoon even tot rust komen bij de directeur. Als het kind afgekoeld is, loopt het herstelgesprek vlotter.'

Directeur en coach altijd beschikbaar

De interne pedagogische coach heeft vlot contacten met de leerlingen, de leerkrachten en de ouders. Ze zetten allemaal snel de stap om hem iets te vertellen of te vragen.

Ook de directeur is altijd beschikbaar voor een gesprek. Hij staat vaak op de speelplaats, waar hij van leerkrachten spontaan veel verneemt: 'Ook de leerkrachten willen we een gevoel van veiligheid geven: ze moeten weten dat ze met problemen in de klas niet alleen blijven staan.'

Iedereen kan altijd aankloppen aan zijn kantoor, ook de leerlingen: 'Ik maak altijd tijd en probeer te luisteren naar het achterliggende verhaal. Zelf bied ik geen oplossing aan. Ik zie wel in welke richting het kan gaan, maar door mijn vragen leg ik de verantwoordelijkheid bij de leerling zelf. Ze moeten zelf tot een besluit komen. Zelfs kleuters kunnen dat al. Door een luisterende houding en gerichte vragen komen ze tot inzicht en herstel.'

Helder communiceren met ouders

Hij heeft ook goede ervaringen met de contacten met ouders: 'Ik ervaar dat ouders tevreden zijn over onze herstelgerichte aanpak. We proberen altijd helder en constructief te communiceren. Ik vraag de kinderen ook altijd om thuis te vertellen over hun gesprek met meester Johan. Er volgt elke keer een evaluatie, eventueel met de ouders. Meester Johan volgt dat op.'

De directeur probeert wel bewust een band op te bouwen met de ouders voordat er problemen zijn: 'Als je met ouders contact kunt opbouwen op informele momenten, dan voelen ze zich ook veilig om aan te kloppen als er een probleem is. Ook de oudercontacten zijn van belang, maar daar geldt wat vaak te horen is in scholen: 'de ouders die we vooral willen bereiken, komen vaak niet.'

Meer respect, meer tevredenheid, minder agressie

Soms is er op school nog ruzie op de speelplaats. Soms klinkt er nog geroep in de gang. Maar veel minder dan vroeger: vandaag kunnen de kinderen hun verhaal en hun gevoelens kwijt. De directeur: 'We leren de leerlingen hun gevoel centraal te stellen en te verwoorden. Ze hebben niet meer het gevoel "ze verstaan me niet". Ze worden minder snel agressief bij conflicten. De kinderen komen graag naar school en de leerkrachten ook. Natuurlijk vinden problemen op school soms hun oorsprong thuis. Daar kunnen we doorgaans niet veel aan doen, maar we willen als school wel een thuis zijn voor kinderen in moeilijke situaties. Een kind graag blijven zien, ook al is het agressief omdat mama en papa aan het scheiden zijn, dat is wat we als school moeten doen.'

De indruk leeft dat de nieuwe aanpak ook leidt naar betere leerresultaten, maar dat is heel moeilijk te meten. De school ervaart alleszins dat een kind dat niet goed in zijn vel zit, niet goed leert: 'Voor ons is het belangrijk dat het kind goed leert en dat het zich goed voelt. En blijkbaar denken veel ouders er ook zo over: we hebben een serieuze wachtlijst, terwijl we met ons herstelgericht werken nog niet willen uitpakken omdat we nog niet echt op kruissnelheid zitten. Het staat niet op onze website. We hebben ook veel neveninstromers in het derde of vierde leerjaar, soms kinderen die op een andere school uit-

gesloten zijn. Ouders komen af op het tutorlezen en tandemlezen. En op initiatieven als Idool: zang en dans met jongere en oudere leerlingen zodat ze elkaar leren kennen en hun vooroordelen verdwijnen. Of op de bosklassen die we elk jaar organiseren.'

Het vraagt tijd

Herstelgericht werken en de andere initiatieven rond leer- en leefklimaat vragen veel tijd, maar lonen op lange termijn. De directeur: 'Als een kind weer gelooft in zichzelf of beter met moeilijkheden kan omgaan, komt het probleem meestal niet meer terug. Ik wil dan ook graag investeren in herstelgericht werken. Meester Johan heeft een flexibel uurrooster en kan meer tijd steken in herstelgericht werken als er problemen zijn. In rustige weken kan hij zijn andere taken opnemen of werken aan preventie. Ook voor de leerkrachten die de uitgebreide vorming volgden, vroeg dat veel tijd. Maar ze vinden het een echte meerwaarde voor hun werk op school én een verrijking voor zichzelf als persoon.'

Herstelgericht werken is nog in opbouw. We moeten erover blijven praten en focussen op positieve voorbeelden. We moeten ook goed opvolgen of na een herstelgericht gesprek de afspraken nageleefd worden en of het probleem opgelost is.'

Gedragen visie

Directeur Vanden Broucke: 'Het is belangrijk dat de hele school de visie draagt.'

Herstelgericht werken moet starten vanuit een goede basis, met gemotiveerde leerkrachten, een gerichte vorming en degelijk materiaal. 'Als we nieuwe leerkrachten aanwerven, is empathie een belangrijk selectie criterium. En we zorgen meteen voor navorming van startende leerkrachten over herstelgericht werken. De parallelleerkracht vangt een startende leerkracht op en ook meester Johan helpt starters op weg. Johan is niet alleen de coach van de kinderen, maar ook van de leerkrachten. En leerkrachten helpen elkaar ook voortdurend en geven feedback op hun collega's.'

Er bestaan goede vormen van externe organisaties zoals Ligand. De theorie van herstelgericht werken is goed ondersteund. Er is bruikbaar materiaal om toe te passen op school. En het laat ruimte voor eigen accenten in het stappenplan en het herstelcontract.

Ik heb heel veel geluk met mijn team. Iedereen kan zichzelf zijn en zijn talenten laten schitteren. Ik geef regelmatig een pluim aan leerkrachten, en zij doen dat dan naar leerlingen. We laten niemand in de kou staan. Alle kinderen moeten hier met een gelukkig gevoel weggaan na het zesde leerjaar.'

“ Leerlingen leren verantwoordelijk te zijn ”

Technisch Atheneum Heule

Secundair onderwijs, tso-bso, 253 leerlingen

Geïnterviewden:

- Directeur Diter Den Baes
- Leerlingbegeleider Martijn Debonnet

Vroeger werden op school behoorlijk wat straffen uitgedeeld. Er was veel structuur, wat positief was voor de leerlingen. Maar het pedagogische kwam onder druk te staan. Zodra een leerling een regel overtrad, was er maar één antwoord: straf. Steeds sneller en steeds zwaarder: strafstudie, tijdelijke uitsluiting, definitieve uitsluiting. Leerlingen en leerkrachten kwamen in een negatieve spiraal terecht. En het doel van de school kwam in het gedrang: leerwinst en een opstap voor leerlingen naar een betere plaats in de samenleving.

Leerlingen met zware rugzak

Directeur Diter Den Baes: ‘Onze school is een bso-tso-school, die met richtingen als Bouw en Elektriciteit vooral jongens aantrekt. Ze hebben vaak al een hele geschiedenis achter de rug in het watervalstelsysteem, wat extra uitdagingen meebrengt. Temeer omdat onze school tot drie jaar geleden alleen maar tweede en derde graad aanbood. Een behoorlijk aantal leerlingen arriveerden hier met een zware rugzak vol ervaringen van mislukking. En een behoorlijk aantal van die leerlingen stroomden uit zonder diploma of gingen na een tijdje op zoek naar een andere school, al dan niet na uitsluiting.’

Tijd dus voor een andere aanpak. Tien jaar geleden kreeg de leerlingbegeleider de opdracht om die uit te zoeken samen met het CLB. Vertrekpunt waren de missie en het pedagogisch project van de school. Ze vonden een antwoord in onder andere herstelgericht werk en preventie, maar de school maakte toen geen duidelijke keuze voor één bepaalde visie.

Herstelgericht werken als eerste keuze

Die keuze kwam er wel drie jaar geleden, met de start van de eerste graad en een nieuwe directie. Diter Den Baes: ‘Uitgangsvraag was: wat hebben leerlingen en leerkrachten nodig? Als een leerling de les stoort, ontzegt hij zichzelf en de medeleerlingen leerkansen. We vonden het vooral een probleem dat leerlingen geen verantwoordelijkheid opnemen voor hun gedrag. Anderzijds was iedereen het erover eens dat alleen maar preventie en zorg niet genoeg zijn: er is ook structuur nodig, en duidelijke grenzen. Daarom gingen we voluit voor herstelgericht werken. Die aanpak biedt een stevige structuur die toch flexibel en warm is en waarmee we onze missie van maximale leerwinst bij zoveel mogelijk leerlingen kunnen realiseren. We vonden in de preventiepiramide een sterk instrument om die visie waar te maken. De focus ligt op welbevinden en herstel, terwijl straf maar het topje van de piramide is.’

Werken aan klasklimaat

Om dat te realiseren, breidde de school de leerlingbegeleiding uit. Er kwamen extra leerlingbegeleiders, die ook deeltijds leerkracht waren. Dat gaf het preventief werk een enorme boost.

De focus ligt op een goed klasklimaat. Er is veel aandacht voor de start van de eerste graad met twee volle dagen onthaalactiviteiten. In het wekelijkse klasuurtje is er aandacht voor sociale vaardigheden in de 'proactieve cirkels', vooral in de eerste en tweede graad. De leerlingbegeleider ondersteunt en coördineert dat. Ook de leerlingenraad werkt aan welbevinden op school. Hij krijgt steun van de school bij praktische acties, zoals het sinterklaasfeest. Die activiteiten zorgen voor een prima sfeer op school.

Leerkrachten spreken een leerling aan zodra ze een probleem vermoeden. Leerlingen kunnen met hun vragen terecht bij hun klastitularis, de vertrouwensleerkracht of een leerlingbegeleider. Bijvoorbeeld bij ruzie met andere leerlingen, problemen in de klas, leermoeilijkheden, een geschil met een leerkracht, alcohol- of druggebruik, vragen of problemen rond relaties, pestproblemen. De school werkt nauw samen met het CLB en met verschillende time-out- en welzijnsorganisaties.

Heldere leefregels

De school stelde ook duidelijke leefregels op over op tijd komen, naar de klas gaan, de klas verlaten, eten en drinken, gsm-gebruik.

Er kwamen nieuwe instrumenten om gedragsproblemen aan te pakken. Een leerling die de lessen of de werking van de school stoort, vult een standaardformulier in waarop hij de gebeurtenis en zijn aandeel daarin beschrijft. Dat gebeurt in de studie. Als dat nodig is, krijgt hij steun van de leerlingbegeleider of het leerlingensecretariaat. Daarna bespreekt de leerkracht het formulier met de leerling en bekijkt hij of er een straf volgt, als het kan in de richting van herstel. Wie spiekt, maakt de toets opnieuw. Wie een taak zonder reden niet afgeeft, maakt ze in de werkstudie. Wie afval achterlaat, ruimt het op.

Strafpunten en goede punten

Directeur Diter Den Baes: 'Als herstelgericht werken niet kan, dus als een leerling het eigen aandeel niet inziet of geen verantwoordelijkheid opneemt, kan de leerkracht een straf opleggen: een waarschuwing, een straftaak of een alternatieve straf zoals de werkplaats opruimen. We hebben ook een systeem met strafpunten. Leerkrachten melden kleine incidenten die niet herstelgericht opgelost raakten in het secretariaat. Die worden elektronisch geregistreerd en resulteren in een strafpunt voor de leerling. Drie of zes strafpunten in één week leiden tot een korte of lange strafstudie. Maar als een leerling zich goed gedraagt, kan hij ook een goed punt verdienen dat een slecht punt wegstreept. Na elke vakantie herbeginnen alle leerlingen zonder strafpunten. Zo moedigen we ze aan om zich aan de regels te houden.'

Ook als het ernstig is eerst zoeken naar herstel

Bij ernstige incidenten en conflicten kan de leerkracht de ondersteuning van de leerlingbegeleiding of een spoedklassenraad vragen. Ook dan is de eerste optie altijd herstel. De leerlingbegeleider kan bijvoorbeeld een herstelgesprek begeleiden, bemiddelen of een herstelgericht groepsoverleg (hergo) organiseren. Als niets anders helpt, volgen er orde- of tuchtmaatregelen.

De directeur: 'We merken dat we de zwaardere maatregelen minder moeten inzetten dan vroeger. De effecten van onze aanpak kunnen dus erg ver gaan.'

Ook als een leerling definitief uitgesloten wordt, is er nog herstel en verbinding mogelijk. Een extreem voorbeeld: een leerling die werktuigen stal in de werkplaats en vroeger al tijdelijk uitgesloten was voor een ander probleem, werd definitief uitgesloten. Maar moeder en zoon kwamen wel nog naar school om aan herstel te werken. De jongen gaf het grootste deel van het materiaal terug en vergoedde de rest van de schade.

Nu vruchten plukken van tien jaar werken

Na tien jaar zijn de effecten onmiskenbaar, zegt de directeur: 'Leerlingen en leerkrachten zijn veel rustiger. De leerlingen denken meer na over hun gedrag en wat het teweegbrengt. Leerkrachten geven minder straf. En er zijn spectaculair veel minder tuchtmaatregelen. Het valt wel op dat leerlingen de school nu strenger vinden dan vroeger. Ze vinden het gemakkelijker om een strafstudie te doen dan om het goed te maken met de leerkracht, hoewel ze globaal heel tevreden zijn met het betere leefklimaat. Ook het leerklimaat verbetert. De schoolresultaten hebben we nog niet becijferd, maar we stellen vast dat het de goede kant op gaat.'

Dat heeft ook gevolgen op schoolniveau: 'We investeren veel minder tijd in gedragsbeleid. We leggen nu onze prioriteiten elders: we versterken bijvoorbeeld de basis van de preventiepiramide, het klimaat op school. We verwachten ook dat er minder juridische geschillen komen als de verbondenheid op school groeit.'

Leerkrachten laten meestappen

Als hij leerkrachten aanwerft, polst de directeur of ze de visie van herstelgericht werken willen toepassen. In de aanvangsbegeleiding leren jonge leerkrachten daarover na te denken. 'We zeggen ook dat het niet altijd lukt en dat leerkrachten fouten mogen maken.' Alle leerkrachten krijgen minstens één functioneringsgesprek per jaar, met herstelgericht werken als vast agendapunt. Ook problemen tussen collega's worden herstelgericht opgelost.

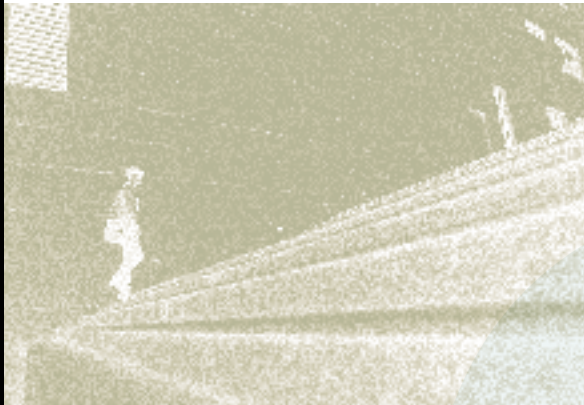
Leerlingbegeleider Martijn Debonnet: 'Culturen veranderen vraagt tijd. Je moet vaak herhalen waar het om gaat. En leerkrachten die het minst vlot de nieuwe evoluties kunnen volgen, bereik je alleen op pedagogische studiedagen en personeelsvergaderingen. We passen de bestaande instrumenten altijd toe in concrete situaties om duidelijk te maken dat de aanpak het verschil maakt. En als een leerkracht een conflict heeft met een andere leerkracht, pakken we ook dat herstelgericht aan. Zo ervaren ze aan den lijve welke effecten het heeft.'

Contacten met ouders zijn cruciaal

De school legt ook sterk de nadruk op contact met de ouders, zegt de directeur: 'We registreren welke ouders we gezien hebben. Ouders die niet naar het oudercontact komen, nodigen we opnieuw uit. Dagen ze dan nog niet op, dan doen leerkrachten een huisbezoek. Als dat nodig is, schakelen we tolken in. We houden in een Excelbestand per leerling ook de sanctie- en tuchtmaatregelen bij. Zo gaat er op tijd een knipperlicht branden, een signaal dat straf geen resultaat meer heeft. Bij een tuchtmaatregel zien we ook altijd de ouders. Voor laatkomers en spijbelaars hebben we een stappenplan, en daarin is contact met de ouders essentieel.'

Metten is weten

De school analyseert ook de in- en uitstroom van leerlingen. Ze stelt vast dat uitgesloten leerlingen in negentig procent van de gevallen een vergelijkbaar profiel hebben. Leerlingen met dat profiel krijgen nu van bij de start extra aandacht, om uitsluiting te voorkomen. In een klas met veel van die leerlingen start de school een specifiek traject. Ze verzamelt ook informatie over hoe het met de leerlingen gaat na één, twee en vijf jaar, en nadat ze van school af zijn. Zo meet ze evoluties op langere termijn. En kan ze haar beleid bijsturen waar dat nodig is.

“ Het vraagt tijd ”

GITO Tervuren – Gemeentelijk Instituut voor Technisch Onderwijs

Secundair onderwijs, tso-bso, 324 leerlingen

Geïnterviewde: Directeur Marleen Van Meerbeek

Het Gemeentelijk Instituut voor Technisch Onderwijs (GITO) in Tervuren zoekt zijn weg om de repressieve sfeer van vroeger achter zich te laten. De nieuwe aanpak staat nog in de kinderschoenen en de school zoekt het nog verder uit, maar er zijn al kleine successen.

‘We hebben veel goede leerlingen’, onderstreept directeur Marleen Van Meerbeek. Maar sommigen zijn schoolmoe en stapelen in hun schoolcarrière negatieve ervaringen op. In het schooljaar waarin ze startte als directeur, 2010-2011, werden veel leerlingen definitief de deur gewezen: ‘Ik richtte toen een werkgroep op rond tuchtbeleid, maar die werkte in een repressieve sfeer. We zijn gestart met volgkaarten, gelinkt aan een vast systeem van sancties zoals strafstudie of schorsing. Dat hielp niet. Op het einde van dat schooljaar waren 23 van de 327 leerlingen definitief uitgesloten. Ik wilde het dan ook over een andere boeg gooien en liet de werkgroep een stille dood sterven.’

Wat mag op school?

Maar hoe zet je dat om in de praktijk? Eerst dacht de school na over de schoolregels, met een enquête bij leerkrachten, ouders en leerlingen. Opvallend: ze kozen altijd allemaal voor de gulden middenweg en het schoolreglement is dan ook in die zin aangepast, bijvoorbeeld over piercings.

Daarmee zijn kleine conflicten van de baan. Nu is het op dat vlak helder wat mag en wat niet mag, en de leerlingen kregen daar hun zeg in.

Leerlingbegeleidingssysteem op papier

Tegelijk zette de school het systeem voor leerlingbegeleiding verder op poten met de klassenraad en de cel Leerlingbegeleiding. Het doel van de leerlingbegeleiding staat duidelijk op papier: het welbevinden en de studieresultaten van de leerling verbeteren.

Om het leren te ondersteunen organiseert de school remediëring en een talenbeleid. Er is ook aandacht voor studiekeuze en studieloopbaanbegeleiding. Laatstejaarsleerlingen brengen bijvoorbeeld een bezoek aan de studie-informatiedagen (SID-in). Ze stellen ook hun richting in het secundair onderwijs voor aan de eerstejaars op school.

Voor het welbevinden werkt de school vooral aan het basisklimaat en aan preventie. De participatie van leerlingen is cruciaal en de leerlingenraad krijgt nu steun van de GOK-leerkracht. Een van de punten die daar nu op tafel liggen is gsm-etiquette.

In het topje van de piramide staan de curatieve maatregelen, met onder andere alternatieve straffen: papiertjes oprapen op speelplaats, de speelplaats vegen, een uur gaan stappen. Sinds kort zijn er ook twee nieuwe initiatieven: herstelgericht werken en de begeleidingskaart.

Begeleidingskaart heeft positief effect

Met begeleidingskaarten gaat het, in tegenstelling tot de vroegere volgkaarten, niet om slechte punten gekoppeld aan bepaalde sancties. Als er een probleem is met een leerling, kan de klassenraad beslissen dat hij een begeleidingskaart krijgt. Daarmee volgt de titularis de groei bij de leerling op zonder dat er sancties aan te pas komen. Hij noteert de werkpunten – maximaal drie – op de kaart. Als er geen werkpunten meer zijn, valt de kaart weg: ‘We hebben dat eerst ingevoerd met een paar leerlingen om het uit te proberen. Omdat we vaststelden dat het een positief effect had, bijvoorbeeld bij gevechten op de speelplaats, zijn meer klassenraden ervoor gegaan. Het systeem werkt nu goed in enkele klassen, omdat het inderdaad een positieve stimulans is.’

Klasgesprekken, hergo en time-out

Herstelgerichte klasgesprekken hebben soms effect, maar soms ook niet: ‘Leerkrachten zijn er nog niet goed genoeg voor opgeleid. We hebben al wel succesjes geboekt met herstelgesprekken onder leiding van een leerlingbegeleider en met iemand van buitenaf, eerst individueel en dan in de klas, bijvoorbeeld rond pestgedrag. Dat lukt wel.’

Bij een conflict organiseert de school soms een herstelgericht groepsoverleg met een time-outorganisatie en ook dat loopt goed. De directeur begeleidde zelf ook al een paar herstelgesprekken, onder andere bij diefstal, en ook dat leverde mooie resultaten op.

De school heeft weinig goede ervaringen met time-outs: ‘Dan haal je leerlingen uit de school. Time-outorganisaties laten leerlingen lossen en daarna moeten ze zich op school weer inpassen in de regels. Dat kan moeilijk zijn. Het brengt wel opnieuw rust bij de betrokkene zelf en in de klas in afwachting van een oplossing. Zo hadden we een leerling in het beroepsvoorbereidend jaar, die na een time-out in een psychiatrisch ziekenhuis opgenomen is en het jaar daarna naar het buitengewoon secundair onderwijs ging. Daar was time-out een geschikte oplossing.’

Blijven sensibiliseren en informeren

Dit schooljaar volgen een leerlingbegeleider en de directeur een vorming over een herstelgericht schoolklimaat. Een van de leerlingbegeleiders krijgt extra uren, want er is nog werk: ‘Onze leerkrachten zijn nog niet helemaal mee in het verhaal. De oude visie van repressie en een harde aanpak is nog niet echt verdwenen. De stap naar herstelgericht werken is ook niet zo evident voor leerkrachten. Dat leerlingen inspraak krijgen over een sanctie, is voor sommigen een brug te ver. We moeten dus nog verder sensibiliseren en informeren. Het gaat vooral om onbeleefd en storend gedrag, maar sommige leerkrachten aanzien dat als bedreigingen. Ook hardnekkig spijbelen is soms een reden om uitsluiting te overwegen.’

Nu staat de teller op 61 definitieve uitsluitingen na vier jaar. Er waren maar twee betwistingen: ‘De meeste ouders hebben er begrip voor dat we hun kind voor ernstige overtredingen uitsluiten. Soms gaat het om leerlingen die al elders uitgesloten waren en soms behoren ze tot een criminele bende. Ze kunnen moeilijk toegeven dat ze een fout maakten. Dan biedt herstelgericht werken geen oplossing en rest soms alleen nog een definitieve uitsluiting.’

Naar een nieuw herstel- en sanctiebeleid

Hoe kan het herstel- en sanctiebeleid verder vernieuwen op school? ‘Er is genoeg vorming op verschillende niveaus, maar het is niet altijd goede vorming. Ze mogen best strenger zijn op de lesgevers die ze

daarvoor aantrekken. Bovendien heeft het geen zin om mensen die er niet in geloven naar een vorming te laten gaan. Ik vraag bijvoorbeeld aan de leerkrachten om vorming te volgen rond motiverend lesgeven, omdat boeiende lessen belangrijk zijn voor het basisklimaat op school. Maar niet alle leerkrachten zijn daarin geïnteresseerd. Dan sta je voor een muur.'

Cruciaal is ook dat je de ouders erbij betreft: 'Je moet proberen te communiceren met de ouders vóór er problemen zijn. Ze zijn vaak moeilijk bereikbaar, maar als we ze bereiken – eventueel na aandringen – heeft het vaak wel effect. Een vader viel bijvoorbeeld uit de lucht toen hij hoorde dat zijn zoon vaak te laat kwam. Sindsdien bellen we hem op als zijn zoon te laat op school is en nu loopt het beter.'

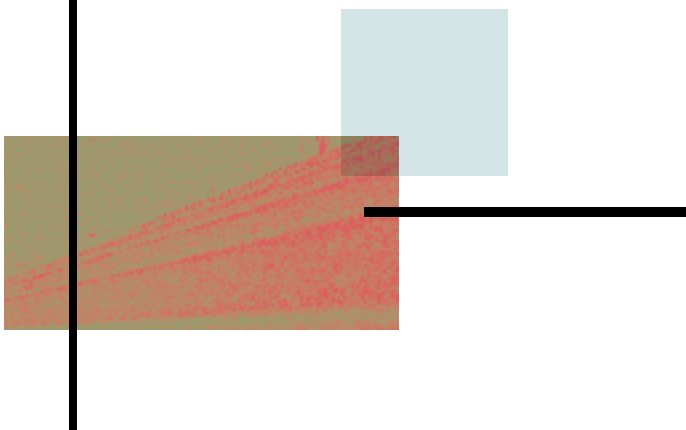
Geplande bezuinigingen leggen hypotheek op vernieuwing

Fundamenteel is ook dat de leerlingbegeleiding genoeg ondersteuning krijgt: 'De CLB-begeleidster is hier anderhalve dag per week en dat zal met de geplande bezuinigingen nog minder worden. Ook de leerlingbegeleiders komen handen te kort. Op papier is maar negen uur van hun voltijdse lesurenpakket bestemd voor leerlingbegeleiding. Daarnaast runnen zij het leerlingensecretariaat.'

Tot slot noemt Marleen Van Meerbeek de infrastructuur een belangrijk aandachtspunt: 'Als we leerlingen schorsen, moeten ze op school blijven om het recht op leren te waarborgen. Ze krijgen taken, maar we hebben geen lokaal om ze rustig te laten werken. Dus zitten ze in de gangen. In onze nieuwbouw komt er een time-outlokaal, naast het lokaal van de leerlingbegeleider. Dat zal een hele stap vooruit zijn. Onze nieuwbouw ligt aan het park, wat ongetwijfeld ook rust zal brengen voor de leerlingen. Infrastructuur is van belang in dit verhaal.'

Tijdpad van tien jaar

Directeur Marleen Van Meerbeek zucht: 'Ik weet wel dat de oorzaak van veel problemen soms ligt in een problematische opvoedingssituatie, bij ouders die geen grenzen durven te stellen aan hun kind. Toch moeten we als school onze verantwoordelijkheid nemen om ook die kinderen kansen te geven in het leven. Ik hoorde van een collega dat je na tien jaar het verschil begint te merken. Wij zijn met ons sanctiebeleid vier jaar bezig en moeten dus nog wat geduld oefenen. Maar ik geloof erin dat je met een juiste aanpak veel leerlingen op het juiste spoor krijgt.'

Tips voor scholen van scholen

De vier scholen waren graag bereid om andere scholen tips te geven over hoe je met een herstelbeleid kunt starten:

- Vertrek niet van een blanco blad, maar behoud en versterk ook wat er al goed loopt op school.
- Werk samen een beleid uit dat zich niet beperkt tot reageren op wat er fout loopt. Bespreek op de klassenraad ook wat goed loopt. Een sanctiebeleid is maar het sluitstuk. Werk permanent aan de eindtermen van sociale vaardigheden.
- Betrek iedereen die met leerlingen in contact komt bij herstelgericht werken. Het mag niet alleen het beleid zijn van de directeur of van een kleine groep. Blijf het hele lerarenkorps erbij betrekken.
- Ga op zoek naar verschillende manieren van reageren en herstellen waarin zowel 'straffen' als 'belonen' een plaats krijgen.
- Laat verschillende leerkrachten de opleiding hergomoderator volgen. Kies een goede moderator voor herstelgericht groepsoverleg die de steun krijgt van leerlingen en leerkrachten. Volg als directeur ook een cursus hergomoderator, niet alleen om de methodiek onder de knie te krijgen, maar ook om de visie van herstelgericht werken van binnenuit te leren te kennen.
- Wees als directeur vaak op school en bereikbaar. Heb oog voor de problemen van leerkrachten en ga met ze in gesprek. Ook zij moeten zich goed voelen op school en de voordelen ervaren van herstelgericht werken. Een warme sfeer onder collega's straalt warm af op de leerlingen.
- Toon als directeur dat je achter herstelgericht werken staat en pas het zelf voortdurend toe.
- Informeer de leerlingen en hun ouders en betrek ze erbij.
- Investeer ook in individuele contacten met de leerlingen. Een vertrouwenspersoon, leerkracht of leerlingbegeleider bij wie leerlingen altijd terecht kunnen en die ze in vertrouwen kunnen nemen, is heel belangrijk.
- Trek genoeg tijd uit: het is een veranderingsproces waarvan de resultaten pas op langere termijn zichtbaar worden.

Leestips

De geïnterviewden bevelen graag deze boeken en teksten aan:

- DEKLERCK J., ADRIAENSSENS P., DEBOUTTE G., DETREZ C., D'HAESE W., HERMANS A., LEONARD H., LONDERS M., PATFOORT P., VANDAMME W. (2012). *Preventie en aanpak, een veelkleurig verhaal van probleemgedrag in het onderwijs*. Leuven/Den Haag, Acco.
- DEKLERCK J., VAN OVERVELD K. (2011). *De preventiepiramide. Preventie van probleemgedrag in het onderwijs*. Leuven/Den Haag, Acco.
- LIGAND (2014). *Samen Wijs! Herstelgericht werken op school*. Leuven/Den Haag, Acco.
- OMER H. (2011). *Nieuwe autoriteit: samen werken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving*. Amsterdam, Hogrefe Uitgevers.

Deel

2

Maatregelen als een leerling de leefregels schendt

1 Andere dan tuchtmaatregelen

1.1 Wettelijk kader

Duidelijke afspraken en leefregels zijn belangrijk om het reilen en zeilen op school in goede banen te leiden. De leefregels van een school staan in het schoolreglement.¹

Doorgaans loopt alles vlot, maar soms wordt de rust of het samenleven op school verstoord. Overtreedt een leerling de leefregels? Dan bepaalt de school in grote mate zelf hoe ze daarop reageert. Houdt ze het bij een gesprek? Of gaat ze over tot maatregelen of sancties?

De school heeft een zekere autonomie om in haar pedagogisch project haar eigen sanctiebeleid vorm te geven. Dat moet wel gebeuren binnen de krijtlijnen die het Kinderrechtenverdrag en de overheid uittekenen.

Rechten van kinderen respecteren

Menselijke waardigheid

Artikel 28 van het Kinderrechtenverdrag bepaalt uitdrukkelijk dat discipline op scholen verenigbaar moet zijn met de menselijke waardigheid van het kind en moet overeenstemmen met het verdrag.

Dat houdt onder andere dit in:

- Discriminatie op school kan niet (artikel 2).
- Bij elke beslissing op school moet het belang van de jongere de eerste overweging zijn (artikel 3).
- Jongeren hebben het recht om hun mening te uiten en om zich verdedigen op school (artikel 12).
- De leerlingen hebben recht op bescherming van hun privacy (artikel 16).
- Geweld, psychisch of fysiek, kan niet (artikel 19).

Onderwijs is gericht op de ontplooiing van de persoonlijkheid en op talenten van leerlingen (artikel 29).

Aandacht voor rechtspositie van leerlingen

Het decreet over de rechtspositie van leerlingen (2014) heeft het over twee categorieën van maatregelen die scholen kunnen nemen, afhankelijk van de aard van de schending van de leefregels. Het gaat om de zwaardere 'tuchtmaatregelen' en de minder zware 'andere maatregelen bij schendingen van leefregels die niet van die aard zijn om tuchtmaatregelen te nemen'.² Die andere maatregelen heetten vroeger 'ordemaatregelen'.

Andere dan tuchtmaatregelen

Wat?

Als het gedrag van een leerling de les of andere mensen op school hinderen, kan de school andere dan tuchtmaatregelen overwegen. Het gaat om maatregelen die leerlingen bepaalde verplichtingen opleggen of bepaalde voorzieningen ontzeggen.³

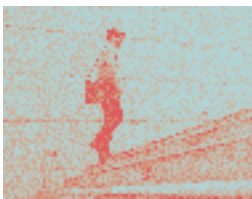
Er zijn heel wat maatregelen die geen tuchtmaatregelen zijn. Dit zijn enkele mogelijke maatregelen die de school kan nemen:

- Waarschuwing, verwittiging of nota
- Gesprek (al dan niet met de ouders)
- Werkopdracht
- Extra opdrachten
- Schade betalen of herstellen
- In bewaring genomen materiaal tijdelijk achterhouden
- Nablijven of vroeger komen
- Straftaak of strafstudie
- Tijdelijke verwijdering uit de lessen, niet mogen meedoen aan buitenschoolse activiteiten (dan moet de school de gebruikelijke lessen of activiteiten wel vervangen door andere activiteiten en mag de verwijdering niet langer dan een lesdag duren).
- Volgkaart
- Begeleidings-, gedrags- of samenwerkingscontract
- Herstelgesprekken
- Herstelgericht groepsoverleg (hergo)
- Time-out

1 Artikel 112, 10 Codex Secundair Onderwijs. Dit staat niet in het Decreet Basisonderwijs.

2 Artikel 32 Decreet Basisonderwijs. Artikel 123/8 Codex Secundair Onderwijs.

3 Artikel 123/8 Codex Secundair Onderwijs.

Het schoolreglement moet geen volledige lijst van alle mogelijke maatregelen opnemen, maar moet wel de grote lijnen van het beleid vastleggen.

Scholen kunnen dit soort maatregelen nemen, zonder daarvoor een procedure te volgen. Ook een beroepsprocedure tegen de maatregelen is niet verplicht. Wel moet de school rekening houden met voorwaarden. Zo moet ze voor opvang zorgen als ze de maatregelen oplegt, en mag de studiebekrachtiging niet in gevaar komen.⁴

Door wie?

Elke persoon die van het schoolbestuur een mandaat krijgt en toezicht uitoefent op de betrokken leerling op het moment van het hinderlijk gedrag, kan een andere dan een tuchtmaatregel nemen.⁵

Maatregelencontinuüm

De school moet met een maatregelencontinuüm werken.⁶

- De maatregelen kunnen erg verschillend zijn en spreiden zich over een continuüm van minimaal naar maximaal ingrijpend. Maximaal betekent definitieve uitsluiting.
- De maatregelen moeten in verhouding staan tot de gepleegde feiten (proportionaliteit).
- Als een lichtere straf kan werken – dus dezelfde corrigerende of remediërende effecten kan bereiken – mag de school niet voor een zwaardere kiezen (subsidiariteit).
- Als onderverdeling van de ‘andere dan tuchtmaatregelen’ hanteren scholen doorgaans het ingeburgerde onderscheid tussen ordemaatregelen en begeleidende maatregelen. Ordemaatregelen bestraffen het hinderen of verstoren van de orde. Begeleidende maatregelen willen constructief inspelen op terugkerend of aanslepend normovertredend gedrag.
- Het maatregelencontinuüm houdt niet in dat als een lichtere maatregel te weinig resultaat oplevert, de school daar dan maar een zwaar-

dere maatregel bovenop kan doen. Dat laatste kan alleen als er zich een nieuw feit voordeed.⁷

1.2 Knelpunten

Heel wat scholen doen grote inspanningen om een gunstig leef- en pedagogisch klimaat uit te bouwen. Ze tekenen een kader uit, bepalen de grenzen van wat kan en niet kan en proberen transparant en helder te zijn. Toch is dat niet altijd zo eenvoudig.

Vanuit een analyse van de klachten die het Kinderrechtencommissariaat de voorbije jaren binnenkreeg, willen we in wat volgt het zoeken van scholen naar een gepast optreden mee vorm geven.

Een verhaal of klacht staat nooit op zichzelf. Soms ging er al een hele geschiedenis aan vooraf, met vaak verschillende inspanningen van verschillende mensen. De klachten belichten aandachts- en inspanningspunten waarmee een school aan de slag kan gaan.

De klachten van leerlingen of hun ouders over andere dan tuchtmaatregelen, gaan vooral over:

- De wettelijkheid, inhoud en proportionaliteit van de maatregel.
- De gedragscontracten en volgkaarten.
- Het afzonderen van leerlingen.

1.3 Kan dit? Mag dit? Is dit wettelijk?

Leerrecht geschonden

Een maatregel die geen tuchtmaatregel is, mag niet verhinderen dat de leerling de lessen kan blijven volgen. Door de maatregel kan hooguit één lesdag vervangen worden door andere activiteiten.⁸

4 Artikel 123/8 Codex Secundair Onderwijs.

5 Artikel 123/10 Codex Secundair Onderwijs.

6 Artikel 123/8 Codex Secundair Onderwijs.

7 Artikel 123/8 Codex Secundair Onderwijs.

8 Artikel 6 Omzendbrief SO 64 van 25 juni 1999.

Toch botsen we regelmatig op situaties waarin leerlingen dagen na elkaar niet welkom zijn in de lessen. De gemiste leerstof wordt soms te weinig of zelfs helemaal niet opgevolgd.

“

Recht op onderwijs?

Mijn zoon is 10 jaar en mag de hele week de klas niet meer in. Zonder dat te vragen, had hij een gameboyspelletje van een andere leerling meegenomen naar huis. Voor straf moet hij taken maken op een bankje in de gang. We begrijpen dat hij straf krijgt, maar niet dat hij daardoor een hele week de lessen moet missen. Hij heeft het nu al moeilijk om te volgen. Ook in de speeltijd mag hij niet buiten spelen met zijn vrienden.

”

Integriteit aangetast

De integriteit van elk kind is broos. Als een leerling een leefregel schendt, stellen we vast dat scholen soms maatregelen nemen die de integriteit aantasten. Elk jaar krijgt onze Klachtenlijn daarover meldingen en klachten, uit basis- en secundair onderwijs. Die straffen zijn vernederend en werken stigmatiserend.

“

Fluovestje

Op de basisschool gelden er omgangsregels op de speelplaats. Als de kinderen die regels overtreden, mogen ze voor straf een hele week niet met bepaald speelgoed spelen. Als ouders staan we achter die regel omdat we vinden dat kinderen moeten leren zich aan leefregels en afspraken te houden. Maar boven op de sanctie moet het kind de hele week met een fluovestje rondlopen zodat iedereen ziet dat het gestraft is. Dat lokt pesten uit en is stigmatiserend. Maar het valt onder de ordemaatregelen van de school waardoor we het moeilijk kunnen aanklagen.

Schandpaal?

De 15-jarige Noa meldt dat een leerkracht op school de namen ophangt van leerlingen van wie ze vindt dat die niet gehoorzaam zijn of lastig waren. Ze hangt die namen op in de inkomhal om de leerlingen te dwingen hun excuses aan te bieden. Noa wil weten of dat wel correct is en vraagt wat de leerlingen daaraan kunnen doen.

”

Soms gaan leerkrachten niet correct om met hun gezagspositie. Bij verschillende meldingen klagen leerlingen en ouders over het pedagogisch functioneren van leerkrachten. Ze hebben het over intimidatie, vernederingen of bedreigingen.

Daarnaast krijgen we klachten over leerkrachten die hun leerlingen hardhandig aanpakken. Ze geven bijvoorbeeld een klap, trekken aan de haren, halen leerlingen hardhandig uit de groep of laten kinderen uren stokstijf staan.

Fysieke en psychologische straffen zijn natuurlijk uitgesloten. Ze tasten de integriteit van leerlingen ernstig aan. De school hoort een veilige omgeving te zijn. Leerkrachten en ander schoolpersoneel zijn bovenal rolmodellen.

“

Stokstijf blijven staan

Onze zoon van 8 moest voor straf de hele voormiddag rechtop staan, met de armen gekruist. Daarna moest hij naar een andere klas waar hij achteraan moest gaan staan terwijl de juf de klas uitlegde dat hij een stoute jongen was. De hele klas lachte hem uit. De directeur minimaliseert onze klacht.

Uren rechtop blijven staan

Mijn 15-jarige dochter volgt Haartooi en moet nu al voor de vierde keer acht uur lang rechtop staan in de gang. Deze keer omdat ze haar schort vergat. Ik nam contact op met de directie, maar die wimpelde me af met de mededeling dat dat voor elke leerling geldt. Als leerlingen niet in orde zijn, zijn ze niet welkom in de les. De praktijkles haartooi duurt een hele dag. Dat betekent dus effectief acht uur rechtop staan in de gang.

”

Onderzoek geweld

Het Kinderrechtencommissariaat onderzocht in 2011 geweld in het gezin, de vrije tijd en op school.

Fysiek geweld en zelfs extreem fysiek geweld komt meer voor dan gedacht. Het gaat vooral om geweld tussen leerlingen onderling.

7% van de leerlingen wordt door leerkrachten buitengezet of gedwongen om in een pijnlijke positie te gaan staan of om iets gevaarlijks te doen.

Alle geweldvormen hangen sterk met elkaar samen. Als kinderen op school vernederd worden, is de kans groot dat ze het slachtoffer worden van – soms extreem – fysiek geweld en kwetsende uitspraken.

Maatschappelijk kwetsbare kinderen zijn vaak dubbel kwetsbaar. Zij lopen meer risico om slachtoffer te worden van geweld. Het gaat over kinderen met gezondheidsproblemen of met een beperking, kinderen die leven in armoede, kinderen uit eenoudergezinnen of uit etnisch gemengde en allochtone gezinnen.

► KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Dossier *Geweld, gemeld en geteld*, 2011, www.kinderrechtencommissariaat.be – Adviezen en Standpunten.

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat kinderen fysiek bestraffen negatief inwerkt op hun ontwikkeling. Het heeft geen pedagogisch effect, maar conditioneert kinderen alleen tot wenselijk gedrag.⁹ En het is een flagrante inbreuk op hun integriteitsrechten.

Vrijheid van alle mogelijke vormen van geweld

Het VN-Kinderrechtencomité dat toezicht houdt op het kinderrechtenverdrag beveelt in verschillende documenten een wettelijk verbod aan op geweld tegen kinderen. Zo nam het VN-Kinderrechtencomité in 2006 een algemene commentaar aan over het recht van het kind op bescherming tegen lijfstraffen en andere wrede of vernederende straffen.¹⁰ In 2011 verscheen een algemene commentaar over het recht van het kind op vrijheid van alle mogelijke vormen van geweld.¹¹ In de slotbeschouwingen van 2010 spoorde het Kinderrechtencomité ons land aan om lijfstraffen voor kinderen in alle omgevingen snel te verbieden.¹²

Persoonlijke bezittingen controleren en in beslag nemen

Leerlingen bellen de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat met vragen naar informatie, zoals 'Mag een leerkracht zomaar mijn locker openen?' of 'Kan de directie mijn rugzak controleren?' of 'Mag de leerkracht mijn gsm afpakken en hoe lang mag hij die dan houden?' Meldingen laten zien dat leerkrachten of directies soms niet correct omgaan met de privacy van hun leerlingen.

Schoolreglementen vermelden meestal afspraken over gsm, mp3-speler en andere persoonlijke bezittingen. Als een leerling de afspraken niet naleeft, mag de school die dingen tijdelijk in bewaring nemen. De meeste leerlingen begrijpen wel dat leraren vragen om hun persoonlijke bezittingen af te geven, als ze de les hinderen en de regels niet naleven.

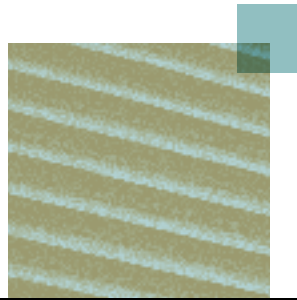
Maar als de school op het eind van de schooldag die persoonlijke spullen niet teruggeeft, stuit dat op veel verzet. De gsm is veel meer dan een communicatiemiddel dat het veiligheidsgevoel

9 J. KIM-SPOON, M. HASKETT, G. LONGO, R. NICE, (2012). *Longitudinal study of self-regulation, positive parenting, and adjustment problems among physically abused children*, Child Abuse & Neglect 36, 95-107.

10 VN-KINDERRECHTENCOMITE, *General Comment N° 8 (2006)*, The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment, UN Doc. CRC/C/GC8.

11 VN-KINDERRECHTENCOMITE, *General Comment N° 13 (2011)*, The right of the child to freedom from all forms of violence, UN Doc. CRC/C/GC/13.

12 VN-KINDERRECHTENCOMITE, *Concluding Observations (Belgium, 2010)*, UN Doc. CRC/C/BEL/CO/3-4, §39-40.

verhoogt als jongeren alleen onderweg zijn. Het zijn toegangspoorten tot informatie en bronnen van amusement. Mp3-spelers hebben een belangrijke plaats in hun leefwereld.

Gsm tien dagen in beslag genomen

Een meisje van 15 jaar vertelt dat ze op school haar gsm moest afgeven. In het schoolreglement staat dat een gsm voor tien dagen 'in bewaring wordt genomen' als hij aanstaat in de les. Het meisje las op internet dat een school geen persoonlijke bezittingen in beslag mag nemen. Ze liet dat lezen aan de directrice en vertelde dat het Kinderrechtencommissariaat zegt dat ze wel een andere sanctie mag krijgen als gsm's verboden zijn. De directie antwoordde haar dat het wél kan omdat het in het schoolreglement staat.

Mp3- weken

De mp3-speler van mijn 14-jarige zoon werd door de leerkracht in beslag genomen omdat hij in de les nog aanstond. Het is normaal dat daar een straf op volgt. Maar nu krijg ik een document te ondertekenen dat mijn zoon zijn mp3-speler pas over drie weken terugkrijgt. Die strafmaat is buitensporig en bovendien in conflict met de richtlijnen van de onderwijskoepel.

Na deze klacht stuurt de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat een brief naar de schooldirectie. Die laat weten ons advies en dat van de onderwijskoepel te volgen en voor volgend schooljaar het schoolreglement aan te passen. De school blijft wel vasthouden aan de sanctie van drie weken. De jongen moet nu elke dag zijn mp3-speler inleveren en kan hem elke avond weer ophalen.

Persoonlijke bezittingen in beslag nemen is politiebevoegdheid

Een school is niet bevoegd om persoonlijke bezittingen in beslag te nemen. Zelfs niet als die sanctie toch in het schoolreglement staat. Persoonlijke eigendommen in beslag nemen is een exclusieve bevoegdheid van politie en gerecht. Veel scholen zijn daarvan te weinig op de hoogte. We vroegen de onderwijskoepels al om hun

scholen daarop attent te maken.¹³ Ondertussen besteedden de verschillende koepels daar de nodige aandacht aan. Toch blijven we vaststellen dat schoolreglementen onaangepast blijven en dat persoonlijke spullen nog altijd voor lange tijd in beslag genomen worden.

Ook verschillende vormen van controle zorgen vaak voor discussie of zelfs problemen op scholen. Denk maar aan boekentassencontrole, lockercontrole of controle van Facebookprofielen. De bezorgdheden leven zowel bij de leerlingen als bij de school.

Scholen mogen altijd vragen iets af te geven dat in de rugzak of locker van een leerling zit, maar mogen zelf niet kijken zonder de toestemming van de leerling, ook al laat het schoolreglement dat wel toe. Als de leerling zijn toestemming niet geeft, kunnen scholen de politie inschakelen. Die heeft wel de bevoegdheid om de tas van een leerling te controleren of te fouilleren.

Geld unlocked

Een leerling verkocht chips en frisdrank op school. Hij was al gestopt met zijn handeltje, maar bewaarde nog een deel van de opbrengst in zijn locker. Op een ochtend was het geld weg en werd hij bij de directeur geroepen. De directeur zei dat hij het geld uit zijn locker haalde, maar weigerde het terug te geven. Handel drijven op school kan niet. De directeur wil niet per se een sanctie opleggen, maar wil dat de jongen het geld aan een goed doel schenkt. Hij vraagt de Klachtenlijn om advies. We informeren hem over zijn rechten en plichten. We kunnen ons vinden in het voorstel van de directeur. Achteraf laat de jongen weten dat hij het uitpraatte met de directeur. Hij koos zelf een goed doel voor het geld.

Facebookcontrole

Een leerlingbegeleider vraagt advies. Vorig schooljaar hebben in het vijfde middelbaar enkele leerlingen fraude gepleegd bij de examens. Daardoor hadden ze herexamens. Nu zitten ze in het zesde jaar. Ze halen goede punten, maar de leerkrachten zijn ervan overtuigd dat ze nog altijd frauderen. De leerkrachten zouden nu wil-

¹³ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 2008-2009, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2009, p. 3.
www.kinderrechtencommissariaat.be/jaarverslagen

len dat de leerlingen hun Facebookprofiel tonen. Mag dat? Kan een school dat eisen?

”

Inhoud van de straf

Karweien en taakstraffen

Van leerlingen en ouders krijgen we regelmatig vragen over de inhoud van straffen. Ook directies vragen ons of een bepaalde sanctie geen kinderarbeid inhoudt.

Zelf komen we soms in contact met scholen waar opgelegde karweien een gangbare straf zijn. Leerlingen moeten verschillende dagen lokalen of toiletten schoonmaken, de speelplaats opruimen of de afwas doen.

“

Jonge kuisploeg?

Een vader met twee kinderen in het basisonderwijs heeft bedenkingen bij de straffen die de school oplegt. Voor straf moeten de kinderen het schoolgebouw schoonmaken, de vuilnisbakken leegmaken, de tafels dekken in de refter. En dat allemaal tijdens de lesuren.

”

Leerlingen mee verantwoordelijk maken voor de zorg voor materiaal en infrastructuur is zeker zinvol. De school geeft dan aan dat ze zorg voor materiaal en infrastructuur belangrijk vindt. De leerlingen voelen aan dat ze mee verantwoordelijk zijn en er dus zorgzaam mee horen om te gaan.

Belangrijk is wel dat de karwei of taak iets te maken heeft met het foute gedrag of dient om de schade te herstellen. Een leerling die met eten gooit in de refter, kan verplicht worden de refter schoon te maken. Een leerling de toiletten laten schoonmaken omdat hij de les stoorde, is een brug te ver.

Proportionaliteit van de straf

Eerst lichte, dan zware straffen

Het decreet over de rechtspositie van leerlingen (2014) verankert het proportionaliteits- en het subsidiariteitsprincipe. Straffen moeten in verhouding zijn met de gepleegde feiten. Als een lichtere straf kan helpen, mag de school niet voor een zwaardere straf kiezen.¹⁴

De twee principes zijn belangrijk voor de rechtspositie van leerlingen. Want in ons klachtenonderzoek stellen we vast dat er nog al te vaak leerlingen uitgesloten worden zonder dat lichtere maatregelen een kans kregen.

“

Begeleidende maatregelen overgeslagen

Een week voor de paasvakantie krijgt Benjamin te horen dat hij niet langer welkom is op school. Hij benaderde leerkrachten een paar keer op een ongepaste en intimiderende manier. Uit ons klachtenonderzoek blijkt dat in het schoolreglement drie begeleidende maatregelen staan: een time-out, een hergo en een gedragscontract. Alleen paste de school geen enkele van die drie maatregelen toe. In zijn rapporten staan geen opmerkingen over negatief gedrag. Zijn ouders worden alleen uitgenodigd voor een gesprek over de definitieve verwijdering. In dat gesprek krijgen de ouders en Benjamin nauwelijks een kans om zich te verdedigen of om een gedragscontract te aanvaarden. Ook het CLB stelt zich vragen omdat het nooit betrokken werd bij het tuchtdossier en omdat het van de school alleen de vraag krijgt ‘na een week eens te horen of die jongen al een school gevonden heeft’.

”

Meervoudig bestraffen zonder einde?

Leerlingen of ouders vragen ons weleens uit hoeveel straffen een sanctie mag bestaan. Dat behoort tot de autonomie van de school. Een sanctie die uit verschillende straffen bestaat, kan. Problematisch wordt het als er aan de straf geen eind komt. Een nieuwe straf kan pas na een nieuw

feit. Een meervoudige straf uitspreken mag. Een straf een hele tijd later laten volgen door een extra straf voor dezelfde feiten is in strijd met het redelijkheids- en proportionaliteitsbeginsel.

“

Van maart tot eind juni

Een groep laatstejaars volgt een Comenius-programma. In maart verblijven ze een week in het buitenland. Drie leerlingen wisselen er een nacht van hotelkamer. De school vindt dat haar imago daardoor ernstig geschaad is. Terug op school krijgen de leerlingen een meervoudige sanctie: drie dagen uitsluiting én uitsluiting van de volgende Comeniusactiviteiten. En daar blijft het niet bij: na de examens in juni horen de leerlingen dat ze door hun gedrag in maart niet mee mogen met de laatste uitstap en sportactiviteit van het jaar.

”

Geen mogelijkheid tot verdediging

Leerlingen en ouders vragen ons wat ze kunnen doen als ze niet akkoord gaan met een straf. Tegen een ordemaatregel hoeft een school namelijk geen beroepsprocedure te hebben. We raden altijd aan een overleg te vragen met de leerkracht of de directie. Een gesprek is soms de beste oplossing om een conflict af te ronden, ook al vervalt de straf zelf misschien niet.

De Klachtenlijn hoort in de verhalen van kinderen en jongeren dat ze soms helemaal geen kans krijgen om hun kijk op de zaak te geven. Leerlingen vinden het oneerlijk als ze geen enkele mogelijkheid krijgen om hun verhaal te doen. Dat kunnen we vanuit hun participatierechten alleen maar betreuren. Bovendien is het een gemiste kans op een leermoment. De leerling wordt niet gestimuleerd om zijn gedrag ook zelf in vraag te stellen.

“

Recht op weerwoord?

Als onze tuchtlerkracht een straf oplegt, heb je helemaal geen recht van spreken. Je mag zelfs niet eens argumenteren dat je onschuldig bent, ook al kun je het bewijzen.

Luisterbereidheid?

Ik werd bij de directeur geroepen. Hij las me de levieten en gaf me een strafstudie. Ik wou mijn verhaal doen, maar hij zei: 'Je hoeft je niet te verdedigen. Het interesseert mij niet.'

”

Volgkaarten en gedragscontracten

Om constructief in te spelen op terugkerend of aanslepend normovertredend gedrag maken scholen gebruik van begeleidende maatregelen. De meest gebruikte zijn volgkaarten en contracten. De contracten duiken onder verschillende namen op, zoals gedragscontract, begeleidingscontract of samenwerkingscontract.

Ondanks het verschillend woordgebruik komt het erop neer dat de school met de kaart of het contract het gedrag van de leerling positief wil beïnvloeden, zodat het contact en de samenwerking met schoolpersoneel en medeleerlingen weer beter loopt. Vooral secundaire scholen passen het contract en de volgkaart toe. Lagere scholen werken eerder met beloningssystemen om gedrag te beïnvloeden. Al lijken gedragscontracten en volgkaarten ook hier aan terrein te winnen.

Een school kan met de leerling en in samenspraak met zijn ouders een soort contract opstellen. Daarin staan afspraken. We stellen vast dat jongeren doorgaans positief staan tegenover het principe. Ze zien het vaak als een 'laatste kans' die ze graag grijpen. Ook volgkaarten ervaren jongeren als zinvol. Doordat ze de kaart op zak hebben en elk lesuur moeten laten invullen door de leerkracht, is de volgkaart een constante geheugensteun.

Contract een kans geven

Inge staat op het punt om een gedragscontract te krijgen, maar is betrokken bij de diefstal van een jas. De school vindt dat ze daardoor het vertrouwen van de school ernstig schond en sluit haar definitief uit. Het Kinderrechtencommissariaat bemiddelt bij de directeur en de adjunct-directeur. We hebben begrip voor het standpunt van de school, maar vragen om Inge toch een kans te geven om te werken aan haar houding. Dat was toch de bedoeling van het gedragscontract. De schooldirectie begrijpt het standpunt van het Kinderrechtencommissariaat en schrijft Inge opnieuw in. Ze krijgt een gedragscontract en moet daarnaast elke week op gesprek bij het CLB. Ook moet ze een time-out met psychologische begeleiding aanvaarden. Twee maanden later krijgt het Kinderrechtencommissariaat een telefoontje van Inge. Het gaat goed met haar. De time-out en het wekelijks gesprek met het CLB deden haar inzien dat ze vaak verkeerd reageerde. Ze zegt dat haar relatie met de leerkrachten nooit eerder zo goed was. Ze krijgt nu zelfs complimenten. Ook haar moeder laat weten dat ze op het oudercontact alleen maar positieve opmerkingen kreeg over haar dochter.

Maar uit de meldingen bij het Kinderrechtencommissariaat komt ook naar voren dat bij de uitwerking van het gedragscontract verschillende problemen opduiken.

Eenzijdig

Contracten worden nog te vaak eenzijdig opgesteld en opgelegd. Het gevaar is dat leerlingen zich dan minder betrokken voelen en minder gemotiveerd zijn om mee te werken. 'Afspraken' eenzijdig opleggen botst bovendien met het principe van contractafspraken maken.

Vage doelstelling

De doelstelling van de contracten of kaarten is ook niet altijd even duidelijk. Nu zien we vaak dat een gedragscontract gewoon een paar regels uit het schoolreglement overneemt.

Inhoud stemt niet overeen met aan te passen gedrag

Ook de inhoud van de afspraken heeft niet altijd te maken met het gedrag dat aangepast moet worden ('De leerling belooft goede punten te halen', 'De leerling komt altijd op tijd op school', 'De leerling moet urinecontroles ondergaan en de resultaten meedelen'). De afspraken blijven soms erg vaag en worden vaak negatief geformuleerd ('Ik gedraag me niet arrogant', 'Ik voer de opgelegde taken uit').

Begeleidingscontract wegens racistische uitspraken

Freek, een 15-jarige jongen met ASS, heeft veel belangstelling voor geschiedenis. Hij zoekt vaak dingen op internet om zich verder in te verdiepen. Hij ontwikkelde interesse voor al wat met Hitler te maken heeft. Via internet kocht hij verschillende boeken en T-shirts. Daarop staan nazisymbolen. Freek draagt die soms op school. Hij doet racistische uitspraken tegen medeleerlingen en schoolpersoneel. De school speelt kort op de bal en start een begeleidingstraject. Freek krijgt extra opzoek- en schrijfp opdrachten over wat racisme is, over nazi-Duitsland en de rassenscheiding in Zuid-Afrika, over mogelijke gevolgen van racisme. Dat wordt samen met de leerlingbegeleider besproken en verbonden met zijn uitspraken en de incidenten op school. Dat mondt uit in een contract waarvan Freek zelf de pen mee vasthoudt. Samen met de leerlingbegeleider bepaalt hij afspraken. In het begin wordt het contract elke week geëvalueerd, later nog één keer per maand. Op het eind van het schooljaar wordt het contract ontbonden.

Allerlaatste kans

Sommige scholen roepen de gedragscontracten in als laatste stap vóór een uitsluiting. Leerlingen klagen dat het contract soms in hun nadeel speelt. Elk gedrag, elke mogelijke misstap wordt uitvergroot en onmiddellijk aangegrepen als verantwoording om de leerling uit te sluiten.

Van onbepaalde duur

Verder blijkt uit ons klachtenonderzoek dat sommige gedragscontracten ‘van onbepaalde duur’ zijn en vermelden: ‘Bij niet-naleving van het contract kan de procedure tot definitieve uitsluiting opgestart worden.’ De uitsluiting blijft dan als een zwaard van Damocles boven het hoofd van een leerling hangen.

Contract van onbepaalde duur

Mijn zoon heeft vorig schooljaar een gedragscontract moeten ondertekenen. Dit schooljaar loopt dat contract nog door. Mag dat?

Te weinig focus op begeleiding

Er mag meer aandacht gaan naar het begeleidingsaspect. Volgkaarten en gedragscontracten schieten hun doel voorbij als ze louter bestraffend opgelegd worden en de leerling weinig of niet kan rekenen op ondersteuning.

Begeleiding is meer dan regels en afspraken nog eens uitdrukkelijk herhalen. Enerzijds begrijpen we dat scholen leerlingen voor hun verantwoordelijkheid willen plaatsen. Anderzijds horen we in de verhalen en belevingen van leerlingen dat dat vaak averechts werkt. Leerlingen krijgen ook de kans niet om na te denken en te praten over hun gedrag. Waarom het wel of niet gelukt is om zich aan bepaalde afspraken te houden, welke hulp ze van wie zouden kunnen gebruiken. Uiteindelijk komen veel leerlingen in een vicieuze cirkel terecht. Ze voelen zich niet begrepen en ondersteund en gaan nog meer gedragsproblemen stellen op school.

Opvolging?

Ik heb al drie weken een volgkaart. Elk lesuur moet ik mijn kaart laten invullen. Ik voel me bekeken door een vergrootglas. Wat ze bij andere leerlingen door de vingers zien, wordt op mijn kaart zeker vermeld. Vrijdag om half vier moet ik de kaart inleveren bij de leerlingbegeleider en krijg ik mijn nieuwe kaart. Een gesprek met de leerlingbegeleider moet ik zelf vragen. Ik heb dat

al twee keer gedaan. Dat is een gesprek van vijf minuten. Voor hem spreken de opmerkingen van de leerkracht voor zich. Voor mij niet. Ze luisteren niet naar mijn perspectief, naar mijn zorgen. Ik word alleen maar gevolgd.

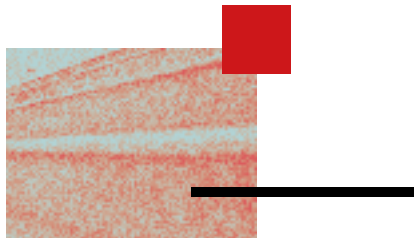
Contractbreuk?

Mijn 13-jarige zoon heeft ADHD. Hij kan zich moeilijk beheersen en heeft een grote mond. Daardoor kreeg hij in het begin van het schooljaar geregeld strafstudie. Dat de school kort op de bal speelt, vind ik wel goed. In januari kreeg hij dan een gedragscontract. Als mijn zoon zich daar niet aan houdt, kan hij niet op school blijven. Als ouders deden we veel inspanningen om het jaar zo goed mogelijk te laten verlopen. We hebben extra specialisten geraadpleegd omdat Rilatine na al die jaren geen effect meer bleek te hebben. Mijn zoon is overgestapt op zwaardere en duurdere medicatie en we hebben de school laten weten dat het wel even kon duren voor dat effect zou hebben. Vanaf half april ging het beter met onze zoon. Er stonden nog maar zelden nota's in zijn agenda en hij kreeg geen strafstudie meer. Tot we vorige week zijn rapport gingen halen. Hij had een A-attest, maar op het rapport stond dat hij niet meer welkom is omdat hij het gedragscontract niet opgevolgd had. Definitief uitgesloten. Dat was een klap in ons gezicht. Onze inspanningen waren een maat voor niets. Er is nooit een evaluatiegesprek over het gedragscontract geweest. Niet met mij, niet met onze zoon.

Afzonderen van leerlingen

Leerlingen afzonderen leidt tot vragen en klachten. Scholen worstelen daar soms ook mee. We krijgen vragen en klachten over afzondering in het reguliere onderwijs. De leerling wordt dan tijdelijk verwijderd uit zijn klasgroep of mag tijdelijk de pauzes niet samen met andere leerlingen doorbrengen. Daarnaast krijgen we vragen en klachten over afzondering in het buitengewoon onderwijs en over technieken om leerlingen fysiek naar de afzonderingsruimte te dwingen. Voor leerlingen is een tijdelijke afzondering of vrijheidsbeperkende maatregel altijd ernstig. Dat moet opgevolgd en geëvalueerd worden. Ook bij

leerkrachten, opvoeders en begeleiders zijn het interventies die blijven plakken. Vandaar dat het belangrijk is tijd te nemen voor intervisie.

Afzondering moet altijd een uitzonderlijke maatregel zijn omdat de integriteit van het kind op het spel staat. Om tot een afzondering over te gaan, moet het gedrag van de leerling risico's inhouden voor zijn eigen integriteit, de integriteit van medeleerlingen of schoolpersoneel of materieel vernielend werken. Afzondering om een leerling tot rust te laten komen, is een aanvaardbaar pedagogisch principe.

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt meldingen waaruit blijkt dat afzondering soms zuiver als sanctie gebruikt wordt. In het lager onderwijs zien we kinderen lang in afzondering verblijven. Ze worden voor dagen of zelfs weken uit hun klasgroep gehaald en moeten de schooltijd doorbrengen op de gang, alleen in een lokaal of bij andere leerjaren. Ook langdurig toegang ontzeggen tot de speelplaats is een regelmatig terugkerende melding. Doorgaans gaat het om kinderen met een label (zoals ADHD of ASS). Net voor die kinderen is de maatregel niet aangepast aan hun behoeften. Bovendien werkt hij niet oplossingsgericht. We stellen vast dat in de periode van afzondering leerstof niet of minimaal opgevolgd wordt. Langdurige afzondering is een schending van het recht op onderwijs en van het recht op spel en vrije tijd.

Binnenblijven en stilzitten

De 8-jarige Jerom heeft ADHD. Omdat de school hem te druk vindt op de speelplaats, krijgt hij straf: de hele week moet hij in de speeltijd in de refter of de leraarskamer gaan zitten. Daarna krijgt hij geleidelijk weer vrije tijd. Na een tijdje vindt de school hem opnieuw te druk en moet hij weer binnenblijven. Zo gaat dat maanden door. Zijn moeder noemt het een vicieuze cirkel: omdat haar zoon in de klas moet stilzitten, moet hij zijn energie kwijt op de speelplaats, maar daarvoor wordt hij gestraft. Het Kinderrechtencommissariaat bemiddelt samen met het CLB en de algemeen directeur.

Tot einde schooljaar

Een CLB-medewerker vraagt midden maart ons advies. Er zijn nogal wat problemen met een leerling uit het zesde leerjaar. Hij vecht vaak op school en scheldt en roept naar andere leerlingen. Er kwamen klachten van ouders. De directie besliste nu de jongen voor straf de rest van het schooljaar in de speeltijd binnen te houden. Het CLB staat niet achter die keuze, maar de directie weigert ons advies in te winnen.

Afzondering moet een maatregel zijn voor acute problemen en moet beperkt blijven in de tijd. Een leerling lang afzonderen is zelfs als preventieve maatregel geen menswaardige behandeling. Eigenwaarde, verbondenheid, autonomie, integriteit en vertrouwen kunnen dan in het gedrang komen. Terugkeer naar de klasgroep hoort altijd het doel te zijn. Het is belangrijk dat een kind opnieuw kan meedoen met de groep.

Een andere tendens waarover meldingen binnenkomen, zijn de afzonderings- of time-out-ruimtes op school. Die bestaan vooral in het buitengewoon onderwijs, maar komen ook in het gewone onderwijs steeds vaker voor. Het Kinderrechtencommissariaat vindt het belangrijk om daar voorzichtig mee om te springen. Afzonderingsruimtes dienen niet louter om te sanctioneren. Als een school ze gebruikt, moet ze een paar aspecten goed voor ogen houden. De afzondering moet kaderen in een visie. Wie neemt de beslissing om een leerling af te zonderen? Wie volgt ze op? Hoe communiceert de school erover? Is de afzonderingsruimte ingericht en aangepast aan kinderen en jongeren?

Die bezorgdheid leeft ook sterk bij ouders. Zeker als afzondering gepaard gaat met technieken om een leerling fysiek te dwingen naar de afzonderingsruimte. Fysiek ingrijpen vraagt extra aandacht en voorzichtigheid. Worden de technieken alleen in de hoogstnodige gevallen toegepast? Hoe bewaakt een schoolteam zijn eigen grenzen? Klachtenonderzoek toont dat deze technieken niet altijd nodig zijn. Fixatietechnieken omdat leerlingen niet stoppen met praten in de rij of niet onmiddellijk willen luisteren, zijn niet te rechtvaardigen.

Misplaatste fixatietechnieken

Mijn 9-jarige zoon loopt school in een MPI. Een leraar heeft een erg gewelddadige aanpak en daar ben ik het niet mee eens. Hij roept en tiert en gebruikt fixatietechnieken als die niet nodig zijn. Kinderen die problemen hebben met die leerkracht worden in een apart lokaal gezet. Ik heb daar al verschillende keren met de directie over gepraat, maar die doet er niets tegen.

Wanneer de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat contact opneemt met de directie, zegt die dat ze het schoolbestuur ingelicht heeft. Ze geeft de voorkeur aan een rondetafel met moeder, leerkracht, directie en schoolbestuur. De Klachtenlijn wordt ook uitgenodigd. In het gesprek doet de leerkracht schokkende uitspraken over hoe hij zijn aanpak ziet. Na het gesprek vragen schoolbestuur en directie ons nog wat na te blijven. Er worden onmiddellijk maatregelen vastgelegd die dezelfde dag nog besproken worden met de leerkracht. Hij mag voor de rest van het schooljaar geen fysiek contact meer hebben met kinderen en wordt pedagogisch begeleid en opgevolgd. School en Kinderrechtencommissariaat koppelen terug naar de moeder. Zij reageert opgelucht.

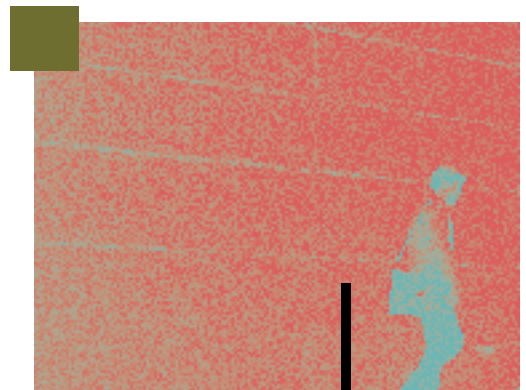
1.3

Aandachtspunten

Aandachtspunten bij andere dan tuchtmaatregelen

- Garandeer altijd het recht op onderwijs.
- Blijf waakzaam zodat sancties de menselijke waardigheid van kinderen en jongeren niet in het gedrang brengen. Fysiek en psychisch geweld kunnen nooit.
- Neem het subsidiariteitsprincipe altijd in overweging. We zijn geen voorstander van een 'trap naar de exit'. Leerlingen vragen ook dat hun misstappen vergeten kunnen worden.
- Onderzoek hoe andere dan tuchtmaatregelen kunnen samengaan met herstelgerichte aanpakken.

- Leerlingen schade laten herstellen die ze zelf veroorzaakten, kan best zinvol zijn.
- Scholen kunnen persoonlijke bezittingen zoals een gsm of mp3-speler tijdelijk in bewaring, maar niet in beslag nemen. Dat is de exclusieve bevoegdheid van politie en gerecht. Persoonlijke bezittingen moeten altijd uiterlijk op het einde van de schooldag teruggegeven worden. Bekijk of dat correct in het schoolreglement staat.
- Respecteer de privacy van leerlingen als je persoonlijke bezittingen zoals de rugzak of de locker van leerlingen controleert. Vraag altijd toestemming van de leerling. Informeer leerlingen over de mogelijke gevolgen als ze die toestemming weigeren. Ga na of dat correct in het schoolreglement staat. Een bepaling als 'de school heeft het recht om in het bijzijn van de leerling persoonlijke bezittingen te controleren', is niet zorgvuldig.
- De school doet er goed aan om de genomen maatregelen altijd op te nemen in het leerlingendossier. Het maakt beslissingen inzichtelijk voor de leerling, zijn ouders en de school en laat toe om het begeleidingsproces te bewaken. Besteed ook genoeg aandacht aan het perspectief van de leerling.
- Tegen 'andere dan tuchtmaatregelen' hoeven scholen geen beroepsmogelijkheid te organiseren. Toch is het belangrijk dat er een aanspreekpunt is als leerlingen of ouders niet akkoord gaan met een straf of er over willen praten. Neem dat op in het schoolreglement.

Checklist Klasse: elf overwegingen voor je straf geeft

Denk elf keer na voor je straf geeft in de klas. Straffen veroorzaakt vaak boosheid bij leerlingen en is gericht op uitsluiten en isoleren. Kies een herstelgerichte aanpak als het kan.

Check je straf

- Ik heb eerst de positieve aanpak geprobeerd (gezegd welk concreet positief gedrag ik verwacht, eerst rustig en zacht, daarna hard).
- De straf heeft een betekenis voor de leerling (een nota heeft geen zin als ouders de agenda nooit bekijken).
- De leerling weet waar hij in de fout ging, hij kent de afspraken.
- De straf is uitvoerbaar (niet: '20 bladzijden straf!').
- De straf houdt verband met het foute gedrag (wie met een blikje gooit, maakt de speelplaats schoon).
- De straf volgt snel op het ongewenste gedrag. Hoe sneller, hoe groter het effect. Bepaal de strafmaat niet terwijl je boos bent.
- Een straf heeft een eind: zand erover.
- De straf is voorspelbaar: maak op voorhand afspraken.
- De straf wordt uitgevoerd en is niet 'afkoopbaar' ('Allee, mevrouw'). Anders heeft ze geen effect.
- De straf is consequent. Nu eens wel, dan weer niet straffen voor hetzelfde gedrag, verwacht.
- De straf is mild. Overdreven straffen tonen je boosheid, maar zorgen alleen voor agressie.

► <http://www.klasse.be/leraren/50116/checklist-11-overwegingen-voor-je-straf-geeft/>

Aandachtspunten bij volgkaarten en gedragscontracten

- Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om een gedragscontract of volgkaart als reflectie-instrument te gebruiken. Het is geen dreigmiddel, maar een kans om te werken aan gedrag. Het is een instrument waardoor de leerling

gaat nadenken over zijn gedrag en zichzelf ook regels kan gaan opleggen. De praktijk toont dat dat meer succes heeft.

- Stel daarom gedragscontracten en volgkaarten samen op met de leerling en zijn ouders. Omschrijf in het contract of de kaart zo zuiver mogelijk het doel en de acties om dat doel te bereiken. Formuleer de afspraken positief. Blijf niet steken in een reeks verbodsbepalingen. Laat de leerling mee de pen vasthouden.
- Zorg voor ondersteuning, begeleiding en evaluatie- of sleutelmomenten om de afspraken eventueel te verfijnen.
- Een gedragscontract moet beperkt blijven in tijd. We dringen altijd aan op evaluatiemomenten die kunnen leiden tot de ontbinding van het contract. Zo krijgt de leerling een positief perspectief.

Aandachtspunten bij het afzonderen van kinderen

- Een leerling tijdelijk uit de klas of situatie halen moet altijd een uitzonderlijke en beschermende maatregel zijn voor acute probleemsituaties waarin de integriteit van de leerling, medeleerlingen of schoolpersoneel ernstig in het gedrang is.
- De afzondering moet altijd beperkt blijven in tijd en re-integratie in de groep moet altijd gestimuleerd en begeleid worden.
- Omdat afzondering scholen, leerlingen en ouders confronteert met het recht op een menswaardige behandeling, adviseert het Kinderrechtencommissariaat afzondering een duidelijk afgebakende plek te geven in de visie en het beleid van de school.
- Daarom vragen we procedures uit te werken om tot tijdelijke afzondering over te gaan. Maak die procedures op tijd en op een heldere manier bekend aan de leerlingen en hun ouders. Licht ze toe.
- Schenk genoeg aandacht aan de evaluatie van afzondering. We vinden het belangrijk ook de leerlingen daarbij te betrekken.
- We verwijzen naar ons dossier 'Checklist kinderen in afzondering' dat ook voor scholen een kapstok biedt om hun beleid vorm te geven en te evalueren. De checklist is gebouwd rond de dimensies tijd, ruimte en handelen.¹⁵

¹⁵ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Dossier *checklist kinderen in afzondering*, 2006, www.kinderrechtencommissariaat.be – Adviezen en Standpunten.

2. Preventieve schorsing

2.1 Regelgeving

Het Decreet Rechtspositie (2014) verankert het concept van preventieve schorsing. De directeur kan in bepaalde situaties leerlingen uit het lager en secundair onderwijs preventief schorsen om de rust terug te brengen en de school de tijd te geven om na te gaan of een tuchtsanctie (tijdelijke of definitieve uitsluiting) aangewezen is.¹⁶

Preventieve schorsing is geen tuchtmaatregel maar een bewarende maatregel.¹⁷ Wel impliceert de preventieve schorsing dat er een tuchtonderzoek en een tuchtdossier komt. De regels voor tuchtrechtspleging zijn dus van toepassing. Tegen een preventieve schorsing is geen beroep mogelijk. De maatregel kan onmiddellijk ingaan.

Een preventieve schorsing heeft een maximumduur. In het lager onderwijs gaat het om maximaal vijf opeenvolgende schooldagen waarin leerlingen de lessen of activiteiten niet kunnen volgen. Lagere scholen moeten in die periode voor opvang zorgen, behalve als ze de ouders kunnen uitleggen waarom dat niet haalbaar is.

In het secundair onderwijs gaat het om maximaal tien lesdagen. En veertien opeenvolgende kalenderdagen in een centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs. De directeur kan die periode één keer verlengen als het tuchtonderzoek niet in de eerste periode afgerond raakt door externe factoren. In het secundair onderwijs bepaalt de school of de leerling wel of niet aanwezig moet zijn op school. Als die aanwezigheid niet hoeft, kan de leerling toch een gemotiveerde vraag tot opvang stellen aan de school. Een weigering moet de school motiveren aan de leerling.¹⁸

De school moet ook inspanningen leveren om de leerling die ze preventief schorste, in alle rust terug te laten keren naar de school.¹⁹

2.2 Knelpunten

Leerlingen blijven een preventieve schorsing ervaren als een echte uitsluiting, dus als een tuchtmaatregel. Onmiddellijk kiezen voor de maximumduur, geen opvang op school en de gegeven leerstof niet opvolgen, het draagt daar allemaal toe bij.

Het recht op onderwijs komt in het gedrang. De leerling blijft wel als regelmatige leerling ingeschreven, maar zit eigenlijk thuis, meestal zonder opvolging door de school. Daardoor kunnen leerlingen hun recht op onderwijs niet effectief uitoefenen, zoals dat bedoeld is in de geest van de wet.

Sinds 1 september 2014, de datum waarop het Decreet Rechtspositie in werking trad, krijgen we veel signalen, meldingen en klachten over preventieve schorsing. De klachten over tijdelijke uitsluiting vielen weg.

Soms zijn de redenen waarom scholen leerlingen preventief schorsen heel onduidelijk. Preventieve schorsing is bedoeld als een uitzonderlijke en bewarende maatregel in ernstige situaties, om opnieuw een sereen en onderwijsvriendelijk klimaat te kunnen creëren. Preventieve schorsingen wegens een kapsel of een incident met een individuele leerkracht zijn niet altijd proportioneel en redelijk.

Het Kinderrechtencommissariaat is heel bezorgd over het idee dat bij sommige directies leeft, dat een leerling tegen wie ze een tuchtprocedure starten sowieso ook preventief geschorst moet worden.

Onzorgvuldig omgaan met preventieve schorsingen kan leiden tot onredelijk lange straffen. Als bijvoorbeeld een secundaire school een leerling preventief schorst en na het tuchtonderzoek tijdelijk uitsluit, kan de sanctie oplopen tot 25 lesdagen.

¹⁶ Artikel 32 Decreet Basisonderwijs. Artikel 123/10 §2 Codex Secundair Onderwijs.

¹⁷ Memorie van toelichting voorontwerp van decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *Parl. St. VI. Parl. 2013-14*, nr. 2421/1p. 24. Omz. SO 64, Structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs, *BS 25 juni 1999* (6.2.1).

¹⁸ Artikel 23/10 §5 Codex Secundair Onderwijs.

¹⁹ Memorie van toelichting voorontwerp van decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *Parl. St. VI. Parl. 2013-14*, nr. 2421/1, p. 8.

“

Haar in de boter op eerste schooldag

Na enkele jaren gedoogbeleid wil de school haar schoolreglement strikt laten naleven. Dreadlocks kunnen niet. Twee leerlingen krijgen eind juni 2014 te horen dat hun kapsel tegen 1 september in overeenstemming moet zijn met het schoolreglement. In de zomervakantie nemen ze contact op met het Kinderrechtencommissariaat. We informeren ze over hun rechten en plichten. Omdat de leerlingen starten in hun laatste jaar in een studierichting die maar beperkt aangeboden wordt en vanwege het gedoogbeleid van de vorige schooljaren, brengen we in augustus de twee leerlingen, hun ouders en de schooldirectie samen rond de tafel. De leerlingen doen voorstellen om te werken aan het ‘slechte imago’ van de school, waartoe dreadlocks zouden bijdragen. De school blijft bij haar standpunt. Als de kapsels op 1 september niet in orde zijn, worden de twee leerlingen preventief geschorst. Daarna volgt eventueel de definitieve uitsluiting. Na het overleg beslist de ene leerling van school te veranderen. Hij zet zijn studies verder in de enige andere school in de regio die de studierichting aanbiedt en die dreadlocks wel duldt. De andere leerling beslist zijn kapsel bij te werken. Op 1 september beoordeelt de school het kapsel als niet echt in overeenstemming met het schoolreglement. Hij wordt tien dagen preventief geschorst. Achteraf beoordeelt de school het kapsel als in orde en kan zijn schooljaar starten.

Uitzonderlijke situatie?

Na een klacht van een leerkracht bij de directie wordt de 16-jarige Bart tien dagen preventief geschorst. Hij zou verbaal agressief geweest zijn. De ouders ontkennen niet dat het soms moeilijk loopt, maar wijten dat aan het anders begrijpen van situaties door Barts autisme. Met de meeste leerkrachten en met zijn medeleerlingen is de relatie bovendien goed. Bart vertelt dat de leerkracht hem soms heel nerveus maakt waardoor hij verbaal reageert. De ouders vragen om tijdens de schorsing werk mee te geven zodat hun zoon niet achterop raakt, maar de directie weigert dat. Voordat ze op tuchtverhoor moeten, informeren de ouders op aanraden van de psychologe bij het Kinderrechtencommissariaat. Daarna vernemen we dat er geen tuchtmaatregel volgt, maar dat de school een herstelproces opstartte. De leer-

kracht erkende ook haar aandeel in het incident. De school bracht de opvolging van de leerstof in orde.

”

2.3

Aandachtspunten

- We vragen om preventieve schorsing alleen als bewarende maatregel te hanteren in uitzonderlijke situaties. Namelijk als het nodig is snel te reageren om de orde te bewaren of de rust te herstellen in afwachting van een tuchtonderzoek.
- De preventieve schorsing moet zo kort mogelijk duren.
- We vragen om het tuchtonderzoek altijd correct te voeren om de rechten van verdediging te waarborgen.
- Als het onderzoek uitwijst dat een tijdelijke uitsluiting aangewezen is, vragen we de duur van de preventieve schorsing in mindering te brengen. Zo worden leerlingen niet uitzonderlijk lang of twee keer gestraft.
- Om te voorkomen dat de leerling de preventieve schorsing als een echte uitsluiting ervaart, vragen we dat de school duidelijke contacten onderhoudt met de leerling en zijn ouders. En dat de school een coördinerende rol opneemt in de opvolging van de leerling. Want een preventief geschorste leerling is gewettigd afwezig. Dezelfde engagementen gelden als voor andere leerlingen die gewettigd afwezig zijn. Dat betekent dat er afspraken gemaakt worden over het bijwerken van gemiste leerstof, het maken van taken en toetsen.
- Als de school de leerling in die periode opvangt, vragen we om die tijd zoveel mogelijk pedagogisch-didactisch in te vullen om het recht op onderwijs te vrijwaren en schoolse achterstand te beperken.
- Bij interne leerlingen vragen we extra aandacht voor de gevolgen van een preventieve schorsing op het verblijf op het internaat.
- We vragen van de school inspanningen om de leerling in alle rust terug te laten keren naar school. Als scholen terugkeervoorwaarden opleggen, is het belangrijk actief samen te werken met de ouders en eventuele hulpverleners. Terugkeervoorwaarden in termen

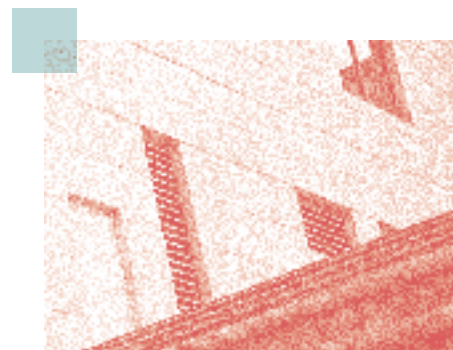
van 'positieve gedragsevolutie', 'op adequate manier deelnemen aan het lesgebeuren', 'constructieve en sociaal aanvaardbare interactie' kunnen veel concreter. Die voorwaarden hangen nauw samen met het pedagogisch project van de school. Niet elke school heeft dezelfde verwachtingen of trekt dezelfde grenzen. Niet elke school heeft dezelfde leerlingenpopulatie.

- We vragen om de leerling en zijn ouders altijd te blijven beschouwen als partners van de school. Dat is cruciaal om de re-integratie van de leerling te bevorderen. Samenwerking is niet alleen in het belang van de geschorste leerling, maar ook in het belang van de medeleerlingen, de school en het onderwijs.

2.4

Beleidsadvies

- Het Kinderrechtencommissariaat is tevreden dat het Decreet Rechtspositie (2014) het begrip preventieve schorsing uitklaart en een duidelijke plaats toekent in het rijtje van maatregelen. Preventieve schorsing is geen tuchtmaatregel, maar een bewarende maatregel. Toch vragen we de onderwijskoepels en de overheid om daarover nog meer te sensibiliseren. Bij sommige directies zijn er nog misvattingen die niet in het belang van de leerling zijn.
- Scholen in het secundair onderwijs moeten een preventief geschorste leerling in Discimus registeren met code T. Dat is dezelfde code als die voor leerlingen die afwezig zijn door een tuchtmaatregel. Dat is verwarrend. We zijn voorstander van een aparte code voor preventieve schorsing. Een ondubbelzinnige registratie is essentieel voor de school, voor de leerling en voor zijn ouders.
- Scholen in het lager onderwijs hoeven preventieve schorsing of tuchtmaatregelen niet te registreren. Er zijn dus geen cijfers over. We vinden het belangrijk dat ook lagere scholen verplicht worden preventieve schorsingen en uitsluitingen te registreren.
- Een eigen code voor preventieve schorsing zou monitoring mogelijk maken. Het Kinderrechtencommissariaat beschouwt de onderwijsinspectie als de meest geschikte instantie om die permanente monitoring te coördineren. De permanente monitoring zal de school toelaten het sanctiebeleid te evalueren en bij te sturen.

3. Tijdelijke uitsluiting

3.1 Regelgeving

Maatregel

Een tijdelijke uitsluiting behoort tot de zogenaamde tuchtmaatregelen die een school maar in uitzonderlijke omstandigheden kan nemen. Namelijk als de gedragingen van een leerling in het lager en secundair onderwijs de leefregels zo schenden dat ze een gevaar of ernstige belemmering zijn voor het normale onderwijsgebeuren of voor de integriteit en veiligheid van anderen.²⁰ Een andere, nog strengere tuchtmaatregel die een directeur in het lager en secundair onderwijs kan nemen, is een definitieve uitsluiting.²¹ In de leertijd is er naast een tijdelijke en definitieve uitsluiting, ook de uitsluiting uit de leertijd.²²

Een tijdelijke uitsluiting betekent dat de leerling een bepaalde periode de lessen en activiteiten niet mag volgen. In het lager onderwijs gaat het om hooguit 15 opeenvolgende schooldagen, in het secundair om maximaal 15 opeenvolgende lesdagen in een school of maximaal 21 opeenvolgende kalenderdagen in een centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs. Een nieuwe tijdelijke uitsluiting kan alleen na een nieuw feit.

De lagere school zorgt voor opvang voor de leerling, behalve als de school de ouders kan uitleggen waarom dat niet haalbaar is. In het secundair onderwijs bepaalt de school of de leerling op school aanwezig moet zijn. Is die aanwezigheid niet verplicht, dan kunnen de ouders om opvang vragen. De school kan de vraag schriftelijk en gemotiveerd weigeren. Als ze op de vraag ingaat, worden er afspraken gemaakt rond de opvangvoorwaarden. Bij opvang bepaalt de school autonoom welke invulling ze aan de opvang geeft. Het Decreet basisonderwijs voorziet geen mogelijkheid tot tuchtmaatregelen in het kleuteronderwijs.

Tuchtprocedure

Als een school overweegt een leerling tijdelijk uit te sluiten, moet ze zich houden aan een procedure die de rechten van verdediging waarborgt en waarin enkele principes gerespecteerd worden.²³ In het volgende hoofdstuk behandelen we de maatregel 'definitieve uitsluiting'. Dan gaan we uitgebreid in op de tuchtprocedure die voor beide geldt.

Beroep

In het lager onderwijs moet de school een beroepsmogelijkheid hebben tegen een tijdelijke uitsluiting. De school moet de beroepsprocedure opnemen in haar schoolreglement.²⁴

Een secundaire school is niet verplicht beroepsmogelijkheden voorop te stellen tegen een tijdelijke uitsluiting. Doet ze dat wel, dan moet ze dat opnemen in het schoolreglement.

Schoolreglement

Het schoolreglement moet de tijdelijke uitsluiting als mogelijke tuchtmaatregel opnemen, als een school ze wil kunnen hanteren. En ook dit moet in het schoolreglement staan:

- De eventuele mogelijkheid tot beroep tegen een beslissing tot tijdelijke uitsluiting, met de procedure, de termijnen, de vormvereisten, de werkingsprincipes,
- De opvangregeling.

3.2 Knelpunten

Sinds 1 september 2014, de datum waarop het Decreet Rechtspositie in werking trad, kregen we geen signaal, melding of klacht over tijdelijke uitsluiting. We krijgen wel signalen, meldingen en klachten over preventieve schorsing.

²⁰ Artikel 123/8 Codex Secundair Onderwijs.

²¹ Artikel 32 Decreet Basisonderwijs. Artikel 23/10 Codex Secundair Onderwijs. Het volgende hoofdstuk gaat hier op in.

²² Artikel 23/11 Codex Secundair Onderwijs. Het volgende hoofdstuk gaat hier op in.

²³ Artikel 33 Decreet Basisonderwijs. Artikel 123/9 Codex Secundair Onderwijs.

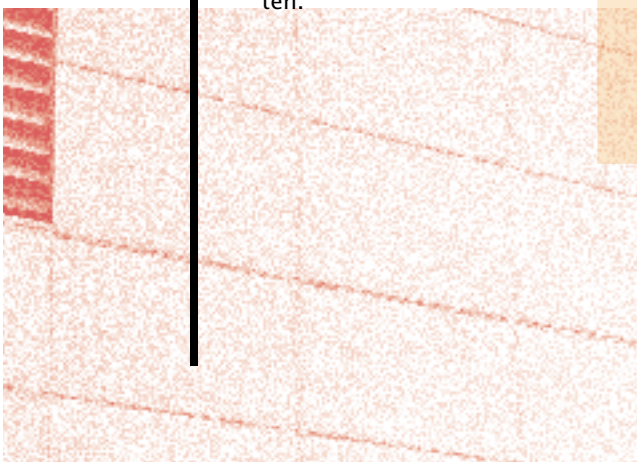
²⁴ Artikel 32 Decreet Basisonderwijs.

3.3 Aandachtspunten

- We signaleerden al verschillende keren dat tijdelijke uitsluitingen in de praktijk lopen van enkele dagen tot weken. Het Decreet Rechtspositie (2014) begrenst het aantal dagen dat een tijdelijke uitsluiting mag duren. We vinden dat positief, al is het maximaal toegelaten uitsluitingsdagen nog erg lang. Wij raden scholen aan die periode zo kort mogelijk te houden.
- Belangrijker dan de duurtijd van een tijdelijke uitsluiting is wat er in die periode met de leerling gebeurt. Het lijkt ons evident dat de school dan duidelijke contacten onderhoudt met de leerling en zijn ouders en dat ze een coördinerende rol vervult in de opvolging van de leerling.
- We betreuren dat het Decreet Rechtspositie (2014) de opvangverplichting voor tijdelijk uitgesloten leerlingen in het lager onderwijs afzwakte. Het algemeen principe blijft dat de lagere school voor opvang zorgt, maar een school kan motiveren waarom dat niet haalbaar is. Wij vragen scholen stil te staan bij het feit dat ouders bij een weigering van opvang voor de taak staan om ad-hocopvang te vinden. Die periode kan bij uitsluiting in combinatie met een preventieve schorsing oplopen tot een maand. Weinig ouders kunnen zo lang opvang plannen. Bovendien komt het recht op onderwijs dan ernstig in gevaar.
- We vragen aandacht om de tuchtprocedure altijd correct te volgen. Alle formele regels zijn bedoeld om de leerling rechtsbescherming te bieden. Maar in de praktijk geven ze niet altijd de nodige waarborgen. Door een tuchtprocedure niet of niet correct te volgen, worden vooral sociaal zwakkere leerlingen uitgesloten.

3.4 Beleidsadvies

- In overeenstemming met preventieve schorsing is het Kinderrechtencommissariaat er voorstander van om ook aan tijdelijke uitsluiting een eigen code toe te kennen om tijdelijk uitgesloten leerlingen te registreren in Discimus. Zowel in lager als in secundair onderwijs.
- Een eigen code voor tijdelijke uitsluiting zou monitoring mogelijk maken. Het Kinderrechtencommissariaat beschouwt de onderwijsinspectie als de meest geschikte instantie om die permanente monitoring te coördineren. De permanente monitoring zal de school ook toelaten het sanctiebeleid te evalueren en bij te sturen.

4. Externe begeleiding om leerlingen aan boord te houden

4.1

Breder kader

Voor verschillende jongeren loopt het op school moeilijk. Ze komen om verschillende redenen in moeilijkheden: omdat ze lesmomenten storen, zich agressief gedragen, conflicten hebben met leerkrachten of leerlingen. Ook de oorzaken van die problemen zijn heel verschillend: demotivatie, schoolmoeheid, problemen thuis, zich niet goed voelen op school, zijn maar een paar illustraties. Voor scholen is het niet zo gemakkelijk om zo'n gedrag juist in te schatten en correct aan te pakken. Sancties zijn vaak repressief en houden het gevaar in dat gedragsproblemen vooral toenemen.²⁵ Soms bieden ook de begeleidende maatregelen van de school weinig soelaas. Vaak hebben alle partijen een pauze nodig.

Leerlingen die op school dreigen vast te lopen en voor wie de school of het CLB geen gepaste zorg en hulp meer kunnen bieden, hebben er vaak baat bij dat ze terecht kunnen bij schoolexterne organisaties. We zien dat er heel wat initiatieven ontwikkeld zijn die een antwoord willen bieden aan jongeren in een moeilijke schoolsituatie.

Schoolexterne time-outprojecten

Omschrijving

Time-out is een vaak gebruikte term met verschillende betekenissen. Time-out krijgt vorm op verschillende manieren.²⁶ Scholen kunnen zelf op hun school een korte pauze of time-out voor hun leerlingen organiseren. Daarnaast zijn er externe time-outprojecten die hulp bieden aan scholen. Ze zijn bedoeld om jongeren tussen 12 en 18, bij wie 'om pedagogische, juridische, sociale of persoonlijke redenen', schooluitval dreigt, tijdelijk uit de school te halen, zodat ze na een tijd terug kunnen keren.²⁷

Een schoolextern time-outproject heeft vier doelstellingen²⁸:

- Schooluitval voorkomen en de band met de school behouden of versterken: de heraansluiting met onderwijs verzekeren, bij voorkeur in de bestaande school en richting, behalve als uit de time-out blijkt dat dat voor de leerling niet opportuun is,
- Gedragsproblemen verminderen en de problematiek neutraliseren,
- Voorkomen dat de leerling in zwaardere vormen van hulpverlening terechtkomt,
- Het schoolteam versterken in het voorkomen van en omgaan met gelijkaardige moeilijkheden.

Schoolexterne time-outprojecten gaan er dus van uit dat een breuk met de school niet definitief is en dat de jongeren met de nodige ondersteuning terug naar school kunnen. Ze zetten in op tijdelijke, intensieve, individuele of groepsbegeleiding van jongeren, in nauwe samenwerking met de school.

Time-outlandschap

Verschiedende organisaties bieden verschillende vormen aan van time-out voor leerlingen van secundaire scholen. Het is niet eenvoudig om een duidelijk overzicht te krijgen van al die organisaties.

- De Vlaamse overheid subsidieert ongeveer vijftien organisaties in Vlaanderen. Het departement Onderwijs subsidieert de korte time-outprojecten. Voor de lange time-outprojecten gaat het om een cofinanciering van de departement Welzijn en Onderwijs.²⁹

De Vlaamse overheid financiert 182 plaatsen voor lange time-outprojecten en 645 plaatsen voor korte time-outs. Per schooljaar gaat het dus om 827 leerlingen. Time-outorganisaties kunnen een aanvraag indienen voor drie jaar subsidies.³⁰ Elk jaar worden ze geëvalueerd op basis van een tussentijds verslag en een

²⁵ N. VETTENBURG, *Schoolervaringen, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid*, Onderzoeksgroep, Jeugdcriminologie, Leuven, 1988.

²⁶ N. VETTENBURG, B. VANDEWIELE, E. DECEUR en S. DECRAENE (2004), Time-outprojecten. Verslag van een experiment in Vlaanderen. *Welwijs* (15,4) 27-33.

²⁷ Artikel 44 Codex Secundair Onderwijs.

²⁸ Omschrijving programma kortdurende en langdurige time-out, beschikbaar op <http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/>.

²⁹ Artikel 44 Codex Secundair Onderwijs. Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/projecten.htm> voor een lijst van de gesubsidieerde time-outs.

eindverslag dat ze moeten indienen bij de bevoegde administraties.

Bij een lange time-out worden leerlingen die op school grote moeilijkheden veroorzaken of helemaal gedemotiveerd zijn drie tot zes weken uit de school gehaald en apart begeleid.³¹ Een korte time-out duurt hoogstens tien dagen en richt zich vooral op leerlingen bij wie de eerste moeilijkheden zich manifesteren.³²

- Sommige organisaties doen ook een beroep op lokale middelen van het flankerend onderwijsbeleid.
- Verschillende projecten zijn privé-initiatieven die verschillende financiële kanalen aanspreken of samenwerkingsverbanden afsluiten.
- Er zijn ook welzijnsvoorzieningen die zich richten op leerlingen met een moeilijke schoolloopbaan.

Zorgboeren³³

Omschrijving

Jongeren kunnen vanaf de eerste graad van het secundair onderwijs voor een overeengekomen periode bij een zorgboer terecht.³⁴ Zorgboerderijen worden vooral ingezet als korte time-out, leerplichtvervangend programma en als preventie van uitval in het kader van 'anders leren'.

Scholen en CLB's kiezen steeds vaker voor time-out in een zorgboerderij. Die sterke groei toont aan dat de nood in het onderwijs hoog is. In 2013 kwam 41 procent van de 1.124 aanmeldingen vanuit onderwijs. In 2008 was dat nog maar 30 procent. De andere aanmeldingen komen onder andere uit de bijzondere jeugdzorg, de geestelijke gezondheidszorg en uit de sector voor personen met een handicap.³⁵

Net als bij time-outprojecten, wordt een verblijf

bij een zorgboer door de school als een wettige afwezigheid genoteerd met code O. Het is niet de bedoeling dat de leerling zijn kans op een kwalificatie ontloopt door de duur van zijn verblijf bij de zorgboer. Overeenkomsten van onbepaalde duur zijn dus uitgesloten.

Landschap

In Vlaanderen waren er eind 2013 in totaal 774 zorgboeren voor minder- en meerderjarigen samen. Driekwart zijn professionele land- en tuinbouwbedrijven. De andere zijn maneges, ondernemingen voor tuinaanleg en hobbyboeren.

In 2005 keurde de Vlaamse Regering het besluit goed voor de subsidies voor zorg en activering van zorgvragers op land- en tuinbouwbedrijven.³⁶ Erkende land- en tuinbouwers kunnen een subsidie krijgen van het departement Landbouwbeleid en Zeevisserij. Het besluit maakt het mogelijk dat CLB's samenwerken met zorgboeren.³⁷

Het CLB blijft verantwoordelijk voor het zorgaanbod aan de leerling en ziet erop toe dat de activiteiten op de zorgboerderij aangepast zijn aan de behoeften en mogelijkheden van de leerling.³⁸

Verloop

Het CLB kan een aanvraag voor een zorgboer indienen bij het Steunpunt Groene Zorg. Dat brengt het CLB in contact met een geschikte zorgboer, organiseert kennismakingsgesprekken en biedt ondersteuning en begeleiding bij de overeenkomst met de zorgboerderij.

30 Besluit van de Vlaamse Regering houdende subsidies en houdende de wijze van selectie, de duur en de evaluatie van kortdurende en langdurige time-outprogramma's, 19 juni 2009, BS 5 oktober 2009. Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/>.

31 Artikel 2 Besluit van de Vlaamse Regering houdende subsidies en houdende de wijze van selectie, de duur en de evaluatie van kortdurende en langdurige time-outprogramma's, 19 juni 2009, BS 5 oktober 2009. Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/>.

32 *Ibid.*

33 Meer informatie over zorgboeren zie www.groenezorg.be.

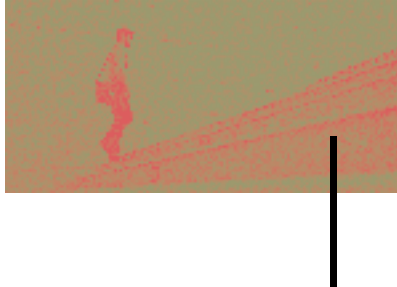
34 Artikel 1 Besluit van de Vlaamse Regering van 14 oktober 2005 betreffende de toekenning van subsidies voor zorg en activering van zorgvragers op land- en tuinbouwbedrijven met toepassing van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling.

35 STEUNPUNT GROENE ZORG, Jaarverslag 2013, Leuven. Zie <http://www.groenezorg.be/Portals/0/docs/Jaarverslag%20SGZ%202013.pdf>

36 Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toekenning van subsidies voor zorg en activering van zorgvragers op land- en tuinbouwbedrijven met toepassing van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling, 14 oktober 2005, BS 6 december 2005.

37 Omzendbrief CLB/2008/01 'samenwerking tussen CLB's en zorgboeren'. De omzendbrief geeft de CLB's toelichting bij het besluit van de Vlaamse Regering van 14 oktober 2005. Zie <http://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1023504.html>.

38 Artikel 23 Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toekenning van subsidies voor zorg en activering van zorgvragers op land- en tuinbouwbedrijven met toepassing van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling, 14 oktober 2005, BS 6 december 2005.

Het Steunpunt gaat niet in op alle aanvragen en er zijn toelatingsvoorwaarden³⁹:

- De jongere moet gemotiveerd zijn.
- Er mag geen acute psychiatrische problematiek zijn.
- Voor hardnekkige spijbelaars moet eerst andere hulpverlening ingeschakeld zijn. De zorgboerderij kan alleen ondersteunend werken.

De zorgboerderij is een middel om bepaalde doelstellingen te bereiken. Doelstellingen worden per jongere omschreven in een handelingsplan. Dat legt in onderling overleg de opdrachten en aandachtspunten vast voor de jongere, het CLB en de zorgboer. De behoefte van de jongere staat centraal. Afhankelijk van zijn of haar interesses worden de opdrachten beschreven.

Het departement Landbouw en Visserij werkte een standaardovereenkomst⁴⁰ uit met de engagementen van het CLB, de zorgboer en de leerling. Voor scholieren kan alleen het CLB de overeenkomst afsluiten. Dat betekent niet dat de school geen betrokken partij is. Het CLB maakt samen met de school afspraken over hoe de begeleiding na het verblijf bij de zorgboer zal gebeuren.

Persoonlijk ontwikkelingstraject

Door het decreet van 10 juni 2008 over het stelsel van leren en werken kunnen jongeren vanaf 15 jaar die ingeschreven zijn in het deeltijds onderwijs overstappen naar een persoonlijk ontwikkelingstraject.⁴¹ Zo'n traject is er voor jongeren die door een multicomplexe problematiek moeilijk of niet terechtkunnen in een arbeidsgericht traject (een reguliere arbeidsovereenkomst, een brugproject, een voortraject) in een centrum voor leren en werken.⁴² Het is de bedoeling jongeren weer handvatten en kansen te bieden om hun terugkeer naar de arbeidsmarkt of een centrum 'leren en werken' te ondersteunen.

Jongeren worden aangemeld via het CLB van de school waar ze ingeschreven zijn. De CLB-begeleiding, de leerlingbegeleiding, de ouders, de jongere en zijn coach werken nauw samen. Om de twee maanden is er een overleg met alle partners om het traject verder richting te geven.⁴³

4.2 Knelpunten

Op basis van klachtenonderzoek en van bezoeken en gesprekken met verschillende time-outprojecten, zorgboerderijen en de Vlaamse Scholierenkoepel⁴⁴, botsen we op verschillende bezorgdheden en onregelmatigheden.

Algemene knelpunten time-outprojecten en zorgboeren

- De leeftijd van leerlingen die aangemeld worden bij zorgboeren en externe time-outprojecten daalt. Time-outprojecten en zorgboeren krijgen ook aanvragen voor leerlingen uit het lager onderwijs.
- Jongeren zijn niet altijd gemotiveerd. Ze hebben weinig keuze en staan voor een voldongen feit.
- Scholen sturen leerlingen ook nog naar time-outprojecten en zorgboerderijen als ze die leerlingen eigenlijk al opgegeven hebben. Ze zijn niet altijd bereid om blijvend contact te houden tijdens de time-out of het verblijf op een zorgboerderij en om daarna opnieuw met de jongere aan het werk te gaan. Er is soms een heel onduidelijk perspectief voor de jongere, wat de motivatie zeker niet ten goede komt.
- Er is soms te weinig dialoog en samenwerking tussen leerkracht, leerlingbegeleider, CLB, ouders, leerling, directie, zorgboer of time-outproject, zowel tijdens als na de time-out of het bezoek aan de zorgboerderij.

39 STEUNPUNT GROENE ZORG, Evaluatiedocument samenwerking onderwijs-zorgboerderijen 2010. Zie <http://www.groenezorg.be/Portals/0/docs/Evaluatiedoc%20Onderwijs-ZB%2020100607.pdf>.

40 Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toekenning van subsidies voor zorg en activering van zorgvragers op land- en tuinbouwbedrijven met toepassing van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling (bijlage), 14 oktober 2005, BS 6 december 2005. Zie <http://www.codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1023504.html>.

41 Artikel 3, 12° Decreet betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, BS 3 oktober 2008.

42 Artikelen 7 en 35 Decreet betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, BS 3 oktober 2008.

43 Artikel 36 Decreet betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, BS 3 oktober 2008.

44 VLAAMSE SCHOLIERENKOEPEL, *Advies over de kracht en de succesfactoren van time-outprojecten*, 11 januari 2014.

- Jongeren boeken in een time-out of op een zorgboerderij zeker vooruitgang, maar die vooruitgang is niet altijd meteen zichtbaar op school. Scholen verwachten soms té veel van een jongere na een time-out of zorgboerbezoek, namelijk dat de leerling bij zijn terugkomst meteen helemaal voldoet aan de onveranderde verwachting van de school. Leerlingen ervaren time-out of een verblijf bij een zorgboer als iets dat losstaat van de school.
- Bij een lange time-out of lang verblijf op de zorgboerderij is de bezorgdheid terecht dat leerlingen schoolachterstand oplopen. Een goede time-out vergt veel van de leerlingen, waardoor ze huiswerk vaak als extra last beschouwen.
- Leerkrachten zijn vaak niet op de hoogte van een time-out- of zorgboerbezoek. Leerlingen worden vaak raar bekeken na hun terugkomst.
- Schoolexterne time-outorganisaties en zorgboeren worden soms te laat ingeschakeld door de school of het CLB.

Time-outprojecten

- Er zijn veel misvattingen over time-out. Scholen zien time-out als een straf, als laatste redmiddel. Of ze vinden het niet gepast dat een leerling enthousiast terugkomt. Time-out mag volgens sommige scholen niet leuk zijn of een vakantiegevoel opwekken.
- Scholen zijn soms weigerachtig om na te denken over hoe de school problemen met leerlingen kan voorkomen. De schuld wordt soms te vaak alleen bij de leerling gelegd. Soms vinden de time-outprojecten dat ze vooral samenwerken met de leerling, maar dat hun samenwerking met de school spaak loopt.

Zorgboerderijen⁴⁵

Als korte time-out

- We botsen op dezelfde moeilijkheden als bij externe time-outorganisaties.

Als vervangend schoolprogramma

- Zorgboeren zeggen dat scholen soms geen echte einddatum in het vooruitzicht stellen ('in afwachting van opname', 'in afwachting van een nieuwe school', 'in afwachting van heroriëntering naar andere studierichting of andere school').
- Vaak gaat het om jongeren met autisme, een psychose of depressie die de druk op school niet meer aankunnen.
- Zorgboeren zeggen dat ze soms 'opvang' zijn voor jongeren aan wie scholen geen passende hulp meer kunnen verlenen. Er is een maatschappelijke leemte in de opvang van kinderen met een psychische moeilijkheden. Veel jongeren vallen tussen de mazen van het onderwijs- en het welzijnsnet.
- Zorgboeren zijn vaak een weinig doordacht alternatief voor time-outprojecten. Dat komt door de wachtlijsten van time-outprojecten of omdat sommige leerlingen niet in aanmerking komen voor time-out.
- Zorgboeren zeggen dat er buiten zorgboerderijen weinig alternatieve werkomgevingen beschikbaar zijn.

Zorgboerderij in het kader van persoonlijke ontwikkelingstrajecten

- Er is te weinig goede omkadering en begeleiding voor jongeren met een multi-probleemachtergrond die zorgboeren niet altijd kunnen geven.
- Een periode van 1 tot 2 dagen is te kort om veel te bereiken.

4.3

Aandachtspunten

- Wacht niet te lang om leerlingen met moeilijkheden aan te melden bij time-outprojecten en zorgboeren. Een preventieve inzet is essentieel bij leerlingen bij wie het verkeerd dreigt te lopen.
- Vermijd dat leerlingen uit het lager onderwijs in time-outprojecten en zorgboerderijen terecht komen.

⁴⁵ STEUNPUNT GROENE ZORG, Evaluatiedocument samenwerking onderwijs-zorgboerderijen, 2010. Zie <http://www.groenezorg.be/Portals/0/docs/Evaluatiedoc%20Onderwijs-ZB%2020100607.pdf>.

- Toets de motivatie en de verwachtingen van de leerling om in een project te stappen.
- Blijf tijdens een time-out, zorgboerbezoek of persoonlijk ontwikkelingstraject betrokken bij het traject. Stel vanuit de school een vertrouwenspersoon aan die de contacten onderhoudt, op bezoek gaat en een klankbord is voor de leerling.
- Zorg ervoor dat leerkrachten op de hoogte zijn van de time-out van de leerling. Follow-up van wat de jongere meemaakte, is belangrijk.
- Denk samen met de time-outorganisatie na of er iets kan veranderen op school.
- Besteed aandacht aan de periode na de time-out, het verblijf op de zorgboerderij of het persoonlijk ontwikkelingstraject. Bereid de terugkeer van de leerling goed voor. Leerlingen verdienen een nieuwe en eerlijke kans.
- Een leerling doet in zijn time-out vaardigheden en ervaringen op in een heel andere omgeving dan op school. Geef leerlingen de kans en de tijd om na hun terugkeer te werken aan de situatie in de klas of op de school.
- Samenwerking tussen welzijn, ouders, school en leerlingen is erg belangrijk en vergroot de kans op slagen.
- Geef time-out en zorgboeren een plaats in het beleid van de school rond leerlingbegeleiding. Informeer leerlingen en schoolpersoneel over de verschillende projecten, zodat er geen foutieve beeldvorming over bestaat.

4.4

Beleidsadvies

- Stem de verschillende initiatieven op elkaar af vanuit de maximale toepassing van de rechten en belangen van de leerling. Er is een zichtbaar aanspreekpunt nodig voor leerlingen, ouders en school of CLB.
- Zorg voor genoeg middelen om tegemoet te komen aan de vraag naar meer plaatsen en meer tijd voor degelijke opvolging.
- Bekijk hoe de verschillende beleidsdomeinen (onderwijs, welzijn en werk) maximaal kunnen samenwerken aan de begeleiding van leerlingen, zodat jongeren niet tussen de mazen van het onderwijs- en welzijnsnet vallen.

Deel

3

Op zoek naar een andere school

1. Definitieve uitsluiting

1.1

Zwaarste maatregel

Voor uitzonderlijke gevallen

Een definitieve uitsluiting is de zwaarste maatregel in het continuüm. Een school kan maar in heel uitzonderlijke omstandigheden deze beslissing nemen. De maatregel houdt in dat de leerling niet langer op de school kan blijven. De leerling wordt het recht ontnomen om de lessen en de activiteiten regelmatig verder te volgen op school.

Het basisonderwijs kan alleen leerplichtige leerlingen uitsluiten. Kleuters kunnen dus niet uitgesloten worden. Vijfjarigen die vervroegd ingestapt zijn in het lager onderwijs zijn wel leerplichtig.

Schoolreglement

De definitieve uitsluiting moet als mogelijke tuchtmaatregel in het schoolreglement staan, wil de school ze kunnen toepassen.¹

En ook dit moet in het schoolreglement staan:

- De regels voor de tuchtprocedure
- De mogelijkheid om in beroep te gaan tegen een beslissing tot definitieve uitsluiting, met de procedure en redelijke en haalbare termijnen, de vormvereisten, de werkingsprincipes en de samenstelling van de beroepscommissie en de stemprocedure
- De opvangregeling
- De mogelijke schooluitschrijving

Tuchtprocedure

Als een school overweegt een leerling definitief uit te sluiten, moet ze zich houden aan een procedure die de rechten van verdediging waarborgt en die bepaalde principes respecteert.²

Redelijkheid en proportionaliteit

- Een school moet altijd omzichtig omspringen met tuchtstraffen. Zo'n tuchtstraf mag de grenzen van de redelijkheid niet overschrijden en er mag geen wanverhouding zijn tussen de bevozen feiten en de tuchtmaatregel.
- Bij een definitieve uitsluiting in de laatste maanden van het schooljaar moet de school mee in overweging nemen dat de beslissing een zware hypotheek legt op de studieloopbaan van de leerling en mogelijk leidt tot een verloren studiejaar.

Individueel dossier

- Elk tuchtdossier is een individueel dossier. Collectieve uitsluitingen kunnen niet.

Start tuchtprocedure

- De school moet het advies vragen van de klassenraad. Die moet uitgebreid worden met een vertegenwoordiger van het CLB met adviseerende stem.
- De school moet de betrokkenen schriftelijk laten weten dat ze plannen heeft voor een tuchtmaatregel.

Tijdens de tuchtprocedure

- De ouders hebben recht op inzage in het tuchtdossier van de leerling, met inbegrip van het advies van de klassenraad. Het recht op inzage houdt ook een kopierecht in.
- De school moet de leerling en ouders horen, eventueel samen met een vertrouwenspersoon naar keuze.
- De school moet elke genomen beslissing schriftelijk motiveren.
- De school moet de betrokkenen schriftelijk op de hoogte brengen van de genomen beslissing. Pas daarna kan de tuchtmaatregel van kracht worden.
- De school moet ook schriftelijk verwijzen naar de mogelijkheid om in beroep te gaan, en duidelijk maken hoe dat kan.

¹ Artikel 37 §3 Decreet Basisonderwijs. Artikel 112 Codex Secundair Onderwijs.

² Artikel 33 Decreet Basisonderwijs. Artikel 123/9 Codex Secundair Onderwijs.

Na de tuchtprocedure

- Het tuchtdossier en de tuchtmaatregel zijn niet overdraagbaar naar een andere school.

Beroepsmogelijkheden

Tegen een definitieve uitsluiting is zowel in het lager onderwijs als in het secundair onderwijs beroep mogelijk.³ Ouders kunnen in beroep gaan bij het schoolbestuur.⁴ De beroepscommissie behandelt het beroep.

Termijn en vormvereisten

Scholen bepalen zelf de termijn om beroep aan te tekenen en aan welke vormvereisten het verzoekschrift moet voldoen. Die informatie moet in het schoolreglement staan. Termijnen moeten 'redelijk en haalbaar' zijn. Het verzoekschrift moet voldoen aan voorwaarden: het moet bijvoorbeeld gedateerd, gemotiveerd en ondertekend zijn.⁵

Samenstelling beroepscommissie

De beroepscommissie is samengesteld uit eventueel interne als externe leden. Die gemengde samenstelling is nieuw sinds het Decreet Rechtspositie (2014), want vroeger bestond de beroepscommissie alleen uit interne leden, mensen uit de school of het schoolbestuur. Het schoolbestuur verkiest een van de externe leden tot voorzitter van de beroepscommissie.

Oordeel ontvankelijkheid

Een beroepscommissie oordeelt eerst over de ontvankelijkheid van het beroep. Werd de termijn gerespecteerd om het beroep in te dienen? Voldoet het beroep aan de vormvereisten die in het schoolreglement staan?

Behandeling beroep

Is het beroep ontvankelijk, dan behandelt de beroepscommissie het beroep.

Ze hoort de ouders, en in secundaire scholen ook de leerling zelf. Verder beslist ze autonoom over de stappen om tot een gefundeerde beslissing te komen. Een van die stappen kan zijn dat ze een of meer leden hoort van de klassenraad die een verplicht advies over de definitieve uitsluiting gaf. De commissie oordeelt alleszins of de beslissing tot definitieve uitsluiting in overeenstemming is met de decretale en reglementaire onderwijsbepalingen en met het schoolreglement.

De beroepscommissie bevestigt of vernietigt de definitieve uitsluiting. De school moet zich neerleggen bij die beslissing. De beroepscommissie motiveert schriftelijk het resultaat aan de betrokkenen, binnen de termijn die het schoolreglement bepaalt. Als de commissie die termijn overschrijdt, is de omstreden definitieve uitsluiting van rechtswege nietig.

3 Artikelen 37/4 tot 37/6 Decreet Basisonderwijs. Artikelen 123/12 tot 123/13 Codex Secundair Onderwijs.

4 In dit hoofdstuk gebruiken we 'schoolbestuur' ook voor het centrumbestuur. Alleen als er een relevant verschil is, maken we het onderscheid.

5 Artikel 37/4 Decreet Basisonderwijs. Artikel 112 en 123/12 Codex Secundair Onderwijs.

1.2 Verontrustende signalen

Harde cijfers

Secundaire scholen brengen het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AgODi) elektronisch op de hoogte van elke definitieve uitsluiting. De gegevens in de tabel kregen we van AgODi. De tabel toont voor de voorbije vier schooljaren het totaal aantal definitief uitgesloten leerlingen en hun relatieve aantal in de hoofdstructuur. De andere cijfers en tendensen komen uit het meest recente rapport 'Wie is er niet als de schoolbel rinkelt? Evaluatie 2012-2013'.

Schooljaar	2010	2011	2012	2013
Hoofdstructuur	2011	2012	2013	2014
Gewoon voltijds secundair onderwijs	2.423 0,6%	2.558 0,7%	2.627 0,7%	2.594 0,7%
Deeltijds beroepssecundair onderwijs	95 1,7%	69 1,3%	71 1,3%	61 1,2%
Buitengewoon secundair onderwijs	175 1,2%	191 1,2%	218 1,4%	207 1,3%
Totaal	2.693 0,7%	2.818 0,7%	2.916 0,7%	2.862 0,7%

Drieduizend scholieren uitgesloten

In het secundair onderwijs worden dus elk jaar bijna drieduizend leerlingen van school gestuurd. Hun relatieve aantal in de totale leerlingenpopulatie bleef de laatste vier schooljaren stabiel op 0,7%.

Elk jaar komt het Kinderrechtencommissariaat via zijn Klachtenlijn in contact met enkele tientallen definitief uitgesloten scholieren. We zien het topje van de ijsberg. We zijn bezorgd omdat we in hun verhaal, in het verhaal van de uitsluitende school en in het verhaal van andere betrokkenen regelmatig gemiste kansen horen. 'Moeilijke

leerlingen' en hun ouders ondervinden soms serieuze problemen om aan boord te kunnen blijven.

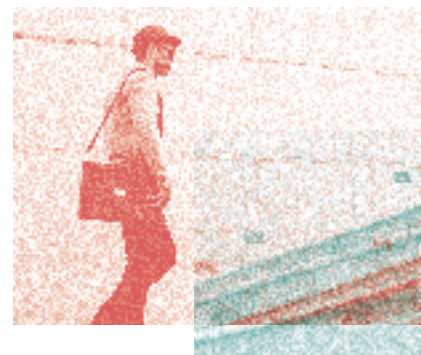
We zijn ongerust omdat het deeltijds beroepssecundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs in verhouding dubbel zoveel leerlingen definitief uitsluit als het gewoon voltijds secundair onderwijs. Deeltijds onderwijs is niet voor elke leerling een positieve keuze. Leerlingen komen er ook in terecht na een negatieve spiraal.

We zijn ook ongerust omdat het werkelijk aantal uitgesloten leerlingen nog hoger ligt. Er zijn nog altijd leerlingen die van school gestuurd worden zonder dat ze formeel een sanctie kregen. Dat blijkt uit meldingen bij onze Klachtenlijn, gesprekken met het middenveld en uit onze enquête bij de LOP's, de lokale overlegplatforms voor gelijke onderwijskansen.

Juni topmaand voor definitieve uitsluitingen

Vier op de tien definitieve uitsluitingen (39,7%) gebeuren in de loop van juni. Scholen hebben de mogelijkheid de uitsluiting te laten ingaan op 30 juni. Een uitsluiting kan uiterlijk ingaan op de laatste dag van het schooljaar, op 31 augustus. Dat betekent dat scholen leerlingen de kans kunnen geven hun proefwerken af te leggen. Zo hoeft de definitieve uitsluiting niet per se een zware hypotheek te leggen op de slaagkansen en de verdere schoolloopbaan van de leerling.

Meer dan 10% van de leerlingen wordt definitief uitgesloten in november. De maanden met de minste definitieve uitsluitingen zijn september (4%) en mei (4,3%).

Leerlinggebonden kenmerken

Welke leerlingen worden vaker dan gemiddeld definitief uitgesloten?

- Leerlingen met een andere nationaliteit worden meer uitgesloten dan leerlingen met Belgische nationaliteit. 1,4% van de niet-Belgen wordt definitief uitgesloten tegenover 0,5% van de Belgen.
- Leerlingen die hoog scoren op kansarmoede-indicatoren zijn sterk oververtegenwoordigd in de uitsluitingscijfers. Drie indicatoren springen eruit: laag opleidingsniveau van de moeder, schooltoelage en thuistaal niet Nederlands. Ruim 56% van de definitief uitgesloten leerlingen heeft een moeder met een laag opleidingsniveau. In de totale schoolbevolking is dat 22%. Terwijl 25,4% van alle leerlingen een schooltoelage krijgen, gaat dat bij de definitief uitgesloten leerlingen om 48,7%. Ruim 31% van de uitgesloten leerlingen heeft als thuistaal niet-Nederlands. Voor de hele schoolbevolking is dat 10,3%.
- Jongens worden in alle onderwijsvormen meer uitgesloten dan meisjes. In verhouding worden er vier keer zoveel jongens uitgesloten als meisjes (0,9% tegenover 0,2%).
- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1,9%) en de grootsteden Antwerpen en Gent (1,5%) worden relatief meer leerlingen definitief uitgesloten dan in regionale centrumsteden (0,8%) of in kleinere steden en gemeenten (0,5%).
- In Vlaams-Brabant en Limburg (0,4%) zijn er relatief de minste definitieve uitsluitingen. Opvallend is dat er in West-Vlaanderen (1,6%) en in Vlaams-Brabant (1,4%) relatief veel definitieve uitsluitingen zijn in het deeltijds beroepssecundair onderwijs. Ook in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest scoort het deeltijds beroepssecundair onderwijs het hoogst voor definitieve uitsluitingen (2,2%).

► Rapport 'Wie is er niet als de schoolbel rinkelt? Evaluatie 2012-2013'.

Schoolloopbaan

Samenhang tussen schoolloopbaan en definitieve uitsluitingen

- Gemiddeld worden de meeste leerlingen definitief uitgesloten in het buitengewoon secundair onderwijs (buso) (1,3%). Ook in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (dbso) (1,2%) ligt het percentage beduidend hoger dan in het gewoon voltijds secundair onderwijs (aso) (0,7%).
- In het voltijds gewoon secundair onderwijs is het bso oververtegenwoordigd (1,9%). In absolute cijfers zitten meer dan vier op de tien definitief uitgesloten leerlingen in het bso. In het aso en het kunstsecundair onderwijs (kso) zijn er relatief de minste definitieve uitsluitingen (0,1%). Het technisch secundair onderwijs (tso) zit daar tussenin met 0,4%.
- In de eerste graad zijn er relatief meer definitieve uitsluitingen in de B-stroom (2,8%) dan in de A-stroom (0,2%). Ook in absolute cijfers zijn er meer dan dubbel zoveel definitieve uitsluitingen in de B-stroom als in de A-stroom.
- Leerlingen worden vaker definitief uitgesloten naarmate ze meer schoolse vertraging opliepen. Ook hier is er sprake van een sterke oververtegenwoordiging. Terwijl 29% van de schoolbevolking in het voltijds gewoon secundair onderwijs ten minste één jaar vertraging opliep, is dat onder de definitief uitgesloten leerlingen 70%.

Zelfde leerling vaker uitgesloten?

- Sommige leerlingen worden verschillende schooljaren op rij definitief uitgesloten. Van alle definitief uitgesloten leerlingen in het schooljaar 2012-2013 werd ongeveer een tiende ook in vorige schooljaren al definitief uitgesloten.

► Rapport 'Wie is er niet als de schoolbel rinkelt? Evaluatie 2012-2013'.

1.3 Knelpunten

Gebrekkige communicatie

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt veel vragen en klachten over beslissingen om een leerling definitief uit te sluiten. Aan de basis ligt dikwijls gebrekkige communicatie. Scholen informeren ouders nog te vaak niet genoeg of te laat over problemen op school. We merken dat scholen antwoorden proberen te bieden op storend of normovertredend gedrag, maar daarover soms te weinig terugkoppelen naar de ouders, of dat ze de leerling zelf te weinig opvolgen en ondersteunen. Dat vergroot het gevoel oneerlijk behandeld te worden.

We botsen ook op situaties waar school en ouders 'selectief' naar elkaar luisteren. Daardoor zien we situaties escaleren. Ouders wijzen met de vinger naar de school. De school vindt het niet fair dat de ouders niet zien hoe ze zich inzet. School en ouders komen lijnrecht tegenover elkaar te staan, wat niet in het voordeel van de leerling is. Ouderbetrokkenheid vraagt het tegenovergestelde: dat school en ouders in alle openheid luisteren naar elkaars boodschap of vraag.

Proportionaliteit?

Ernst van de feiten

Een tuchtstraf moet in verhouding staan tot de ernst van de feiten. Toch stellen we vast dat sommige scholen leerlingen definitief uitsluiten omdat ze niet in orde zijn met taken en lesmateriaal, omdat ze frauderen bij toetsen en examens, omdat ze te laat komen op school, spijbelen, babbelen in de les of de kledingvoorschriften niet naleven.

Voor het Kinderrechtencommissariaat zijn dat geen feiten die de zwaarst mogelijke straf rechtvaardigen. Het gaat niet om handelingen die de leefregels zo schenden dat de leerling een gevaar of een ernstige belemmering is voor het normale onderwijsgebeuren of voor de fysieke of psychische integriteit en veiligheid van de schoolbevolking.

Fraude met toetsen

Mijn elfjarige zoon is definitief uitgesloten van school. Thuis lagen kopieën van toetsen van zijn oudere broer. Die heb ik vorig jaar zelf gekopieerd toen hij bijles kreeg. Mijn zoon heeft die toetsen gekopieerd en aan een paar klasgenoten bezorgd. Dat is uitgekomen en hij heeft het niet meteen toegegeven. Hij is nu definitief uitgesloten, maar ik vind deze straf buiten proportie.

Op weg naar de exit?

Mijn zoon zit in het vijfde middelbaar. Op het laatste oudercontact schold de directeur van de derde graad me de huid vol. Hij vond dat ik als ouder de ernst van de situatie niet inzag. Mijn zoon staat op het punt om definitief uitgesloten te worden. Op schooluitstap zongen de leerlingen op de bus en klaptten ze in de handen. Mijn zoon heeft daarvoor als enige strafstudie gekregen. Omdat het dit jaar zijn derde strafstudie is, krijgt hij daar twee dagen uitsluiting bovenop. Eerder had hij op het knopje van de schoolintercom gedrukt en 'hallo' gezegd, en wat onnozel gedaan met een koevoet die in de klas lag. Ik keur dat allemaal niet goed, maar noem dat futiliteiten. Wat me nog het meest stoort, is de communicatie. De directeur die een drama maakt, aangeeft dat mijn zoon bijna buiten ligt. Terwijl op zijn rapport uitdrukkelijk staat dat hij wat beter moet opletten, maar de lessen niet stoort. De klastitularis bevestigde dat ook op het oudercontact.

Locatie van de feiten

Scholen die bezorgd zijn om wat er met hun leerlingen buiten de school gebeurt, vinden we warme scholen. Dat zien we als scholen cyberpesten aanpakken of als leerlingen het thuis moeilijk hebben. Leerlingen definitief uitsluiten omdat ze buiten de school feiten pleegden, vinden we echter nooit evident. Jongeren worden van school gestuurd omdat ze op een fuif betrokken waren bij een vechtpartij of omdat de politie ze betrapte met drugs. Bij het tuchtonderzoek zien we dat de school soms geen duidelijke band met het schoolleven kan aantonen, omdat de feiten zich niet voordeden in de onmiddellijke omgeving van

de school, niet kort voor of na schooltijd, en zonder dat medeleerlingen het slachtoffer werden.

Maatregelencontinuüm als eenrichtingsverkeer?

Scholen hanteren soms maar één richting in het maatregelencontinuüm. Helaas merken we dat die aanpak soms leidt tot te snel uitgesloten leerlingen. Elke overtreding van regels brengt de leerling een stap dichterbij de exit. Zo botsen we op scholen die leerlingen uitsluiten omdat ze de kledingvoorschriften niet helemaal volgen. Dan wordt de joggingbroek de spreekwoordelijke druppel voor een leerling die al verschillende strafstudies kreeg omdat hij de les stoorde of te laat kwam, en elke extra derde strafstudie een dag uitsluiting oplevert.

Maar het maatregelencontinuüm betekent niet dat de school elke keer een zwaardere maatregel kan opleggen als een lichtere maatregel te weinig resultaat oplevert. Volgens het principe 'niemand kan twee keer gestraft worden voor hetzelfde vergrijp' kan een nieuwe of zwaardere maatregel alleen bij een nieuwe schending van de regels.

We stellen vast dat scholen sommige leerlingen nog te weinig kansen geven. Begeleidende maatregelen worden niet uitgetoetst of de begeleiding en zorg blijven minimaal. Als leerlingen dan van school gestuurd worden, beoordelen we klachten als gegrond omdat ze buiten proportie zijn.

Pijlsnel door het continuüm

Ik veranderde in november van studierichting en van school. Op het einde van de eerste week kreeg ik al een gedragscontract. Ik tekende dat, maar verder hoorde ik er niets van. Na zes weken zag ik de leerlingbegeleider voor de eerste keer. Hij zei dat ik me niet aan de voorwaarden van het contract hield en dat er een tuchtprocedure zou starten. De volgende dag schorste de directeur me tien dagen preventief. Gisteren kregen we een brief dat ik definitief uitgesloten word. Ik ben blijkbaar een gevaar voor de school. Kan dat allemaal zomaar? Ik ben nog geen tien lesweken op deze school en al wat ik gedaan heb, is al eens lol maken in de klas zoals wel meer leerlingen doen.

Leerlingen met specifieke onderwijs- of ondersteuningsbehoeften

Scholen beroepen zich op hun draagkracht om leerlingen uit te sluiten met specifieke onderwijs- of ondersteuningsbehoeften. Dat baart ons zorgen als de school geen zorgvuldige afweging maakte van de noden van de leerling of van de mogelijkheden tot ondersteuning binnen en buiten de school. Dat is niet alleen het geval in het gewoon onderwijs. Ook het relatief hoge aantal definitieve uitsluitingen in het buitengewoon onderwijs is zorgwekkend. We botsen op situaties waar nog te weinig gewerkt wordt aan basispreventie en aan escalatie voorkomen. Ook in het buitengewoon onderwijs ligt de klemtoon soms nog te veel op de stoornis en te weinig op diversiteit. Dat leidt tot erg moeilijke vraagstukken over in hoeverre feiten aan de leerling zelf te wijten zijn.

Verantwoordelijkheid?

Onze 14-jarige zoon heeft autisme en zit in een school voor buitengewoon onderwijs die zich richt tot jongeren met ASS. In zijn individueel handelingsplan staat dat hij aanrakingen ervaart als pijn. De school houdt daar te weinig rekening mee, zowel in de dagelijkse omgang als bij conflicten. Hij draagt soms een hoofdtelefoon om zich af te schermen van prikkels. Toen de directeur vroeg om die hoofdtelefoon af te zetten, deed hij dat niet onmiddellijk waarop de directeur aan de hoofdtelefoon begon te trekken. Daar reageerde onze zoon nogal heftig op. Bij ernstige conflicten wordt hij regelmatig door verschillende personeelsleden tegen de grond gewerkt om hem te mobiliseren naar de time-outruimte. Hij reageert dan door te bijten, te krabben en te slaan. Al die feiten worden nu aangehaald om de definitieve uitsluiting te motiveren.

Tijdstip van de beslissing

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt het hele jaar door meldingen van definitieve uitsluitingen. We zien uitsluitingen in de eerste dagen, maar ook in de laatste weken van het schooljaar. We blijven vaststellen dat nog heel wat leerlingen definitief verwijderd worden na de paasvakantie, tot zelfs net vóór de examens van juni.⁶ Dat legt een zware hypotheek op de slaagkansen van de leerling. Uit klachtenonderzoek blijkt dat de feiten vaak niet zwaarwichtig genoeg zijn of de motivering door de school te licht weegt om een late definitieve uitsluiting te rechtvaardigen.

Bij heel late uitsluitingen wordt er niet altijd een andere school gevonden. Scholen reiken dan een attest uit op basis van de beschikbare schoolresultaten en informatie. Wij vinden dat geen goed signaal naar de medeleerlingen. Voor de uitgesloten leerling is het zelfs een beloning. Leerlingen zeggen ons dan: 'Het is toch goed dat ik geen examens hoeft te doen. Zo krijg ik een extra maand grote vakantie.'

Twee weken vóór examens definitief uitgesloten

Minder dan twee weken vóór de examenperiode wordt Didier definitief uitgesloten. Hij verkocht cannabis aan een medeleerling. De ouders vragen of Didier toch nog zijn examens mag afleggen, maar de directie weigert. Het schoolreglement is duidelijk: op drugs verkopen op school staat één sanctie, de definitieve uitsluiting. Het Kinderrechtencommissariaat raadt het gezin aan in beroep te gaan. We vragen Didier om zijn fout tegenover de school te erkennen. En te vragen aan de school om de definitieve uitsluiting pas op 31 augustus te laten ingaan. Nu nog een school vinden is erg moeilijk en legt bovendien een heel zware hypotheek op zijn slaagkansen. Er zijn ook bijna geen lessen meer, waardoor hij geen bedreiging is voor andere leerlingen. In afwachting van het beroep gaan het gezin en het CLB samen op zoek naar een nieuwe school. Geen enkele school is bereid Didier nog op te nemen. De directeur laat weten dat hij daarom een attest zal afleveren op basis van de beschikbare schoolresulta-

ten. Het Kinderrechtencommissariaat bemiddelt ook bij de voorzitter van de beroepscommissie. Uiteindelijk beslist de beroepscommissie twee dagen vóór de examens dat de ingangsdatum van de definitieve uitsluiting opschuift naar 31 augustus 2013. Didier kan meedoen aan de examens.

Leeftijd van de leerling

In het lager onderwijs leken er vroeger maar weinig leerlingen definitief uitgesloten te worden. Vandaag krijgt het Kinderrechtencommissariaat af en toe meldingen over jonge leerlingen, zelfs kleuters die van school gestuurd worden. Doordat er geen meldingsplicht is, zijn er geen cijfers die zicht geven op het aantal definitief uitgesloten leerlingen in het lager onderwijs.

We zijn erg bezorgd over uitsluitingen van heel jonge leerlingen. Klachtenonderzoek leert dat de maatregel doorgaans niet in proportie is met de schendingen van de regels. Kleuters definitief uitsluiten kan volgens de regelgeving niet. De maatregel kan alleen bij leerplichtige kinderen.

Gebrekkige tuchtprocedure

Geen procedure

De tuchtprocedure correct volgen lijkt vanzelfsprekend. Helaas is het dat niet altijd. We blijven signalen krijgen van leerlingen voor wie scholen geen procedure volgden omdat ze formeel geen 'sanctie' troffen. De leerlingen en hun ouders worden onder druk gezet om zelf een andere school te zoeken. Het Kinderrechtencommissariaat vindt dat een ernstig probleem. Vaak gebruiken scholen niet echt correcte argumenten om de ouders 'te overhalen':

- Dreigen met een uitsluiting, zonder te vermelden dat er dan een procedure gevolgd moet worden.
- Op het rapport vermelden dat de samenwerking stopt.
- Herinschrijvingen weigeren in het begin van het nieuwe schooljaar.

⁶ Het meest recente rapport 'Wie is er niet wanneer de schoolbel rinkelt?' geeft aan dat in april en mei 2013 nog 219 leerlingen definitief van school gestuurd werden.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt vast dat sommige scholen de procedure niet altijd nauwgezet volgen. Dikwijls weten ouders en leerlingen niet dat er strikte regels zijn. Natuurlijk staan die wel in het schoolreglement, maar als de problemen opduiken, is het soms zoeken naar een schoolreglement, zowel thuis als op de schoolwebsite. Ouders en leerlingen weten niet altijd wat hun rechten zijn.

Geen tuchtprocedure uit goodwill

Ik kreeg vorige week donderdag een telefoon van de directeur om diezelfde dag nog naar school te komen. We kregen te horen dat onze zoon er niet meer welkom is. Hij moest zijn boeken onmiddellijk afgeven en mocht niet meer terugkomen. Wij vroegen de directeur of hij geen procedure moet volgen. De directeur zei dat niet te doen uit goodwill. Het zou het beste zijn voor onze zoon. Maar als we zelf geen andere school vinden, zal hij toch de tuchtprocedure starten en het op de officiële manier afhandelen. Wat moeten wij nu doen?

In onze enquête bij de LOP's vroegen we of de voorzitter of deskundige weet van druk op ouders of leerlingen om op zoek te gaan naar een andere school. We vroegen om hoeveel gevallen het gemiddeld gaat per schooljaar en of er voor die leerlingen een oplossing gevonden werd?

In het basisonderwijs zegden 5 van de 25 LOP's dat ze weet hebben van zulke situaties. In het secundair onderwijs waren dat 8 van de 16 LOP's. Het gaat telkens om weinig gevallen per schooljaar (1 tot 5 leerlingen) omdat ze op de hoogte gebracht worden door het CLB of door ouders die hun weg vinden naar het LOP. Eén LOP Secundair zegt dat ze daar heel regelmatig signalen over krijgen. Dat leidde tot bijkomende afspraken om dit nauwgezet op te volgen vanaf het schooljaar 2014-2015.

Doorgaans vinden de ouders zelf een oplossing, eventueel met de hulp van het CLB. LOP's zeggen dat ze daar zelden bij betrokken worden, zeker als er geen formele vraag komt om te bemiddelen.

Geen vraag, geen bemiddeling

Een LOP Basis signaleert dat een school voor gewoon basisonderwijs ouders onder druk zet om hun kind in te schrijven in het buitengewoon onderwijs. Het gaat alleen maar om geruchten of officieuze verhalen van CLB-medewerkers of van de ouders zelf aan de LOP-deskundige. Omdat de ouders zelf geen bemiddeling vragen, wordt het LOP er niet bij betrokken.

Beperkte rol klassenraad en CLB

Wil een school een leerling definitief uitsluiten, dan moet ze daarvoor op voorhand het advies vragen van de begeleidende klassenraad. In de praktijk zien we dat soms verwateren tot een formaliteit. Het advies beperkt zich tot één zin: 'De klassenraad adviseert definitieve uitsluiting', gevolgd door de handtekeningen van de leerkrachten.

Het Decreet Rechtspositie (2014) verplicht dat er een vertegenwoordiger van het CLB bij de begeleidende klassenraad moet zijn, met een adviseerende bevoegdheid. We zien dat dat in de praktijk nog niet altijd gebeurt.

Meer algemeen stellen we vast dat er nog altijd scholen zijn die leerlingen definitief uitsluiten wegens aanhoudende gedragsproblemen, zonder dat ze ooit het CLB inschakelen.

Onzorgvuldigheid schendt rechten van verdediging

Klachtenonderzoek toont verschillende schendingen van rechten op verdediging. Soms gaat dat gepaard met schendingen van specifieke kinderrechten. Aan de basis van de schendingen ligt veelal onzorgvuldigheid.

Tijdens het onderzoek

Redelijkheid en proportionaliteit houden in dat er geen wanverhouding mag zijn tussen de bewezen feiten en de uitgesproken tuchtmaatregel. Feiten

moeten bewezen en aan de leerling te wijten zijn. Ook voor leerlingen geldt het vermoeden van onschuld. De 'bewijslast' ligt bij de school.

Bekennen onder druk

Leerlingen voelen zich oneerlijk behandeld als de school hun verhaal niet gelooft. Sommige leerlingen zeggen dat ze zwaar onder druk stonden om over te gaan tot 'bekentenissen'.

Privacy geschonden

In de procedure wordt de persoonlijke levenssfeer van de leerling niet altijd gerespecteerd. Lockers worden geopend zonder hun toestemming, leerlingen worden verplicht hun boekentas leeg te maken of moeten hun Facebookprofiel tonen aan de directie.

Getuigenverhoor

Leerlingen vragen soms dat medeleerlingen of personeelsleden als getuige hun verhaal zouden mogen kunnen bijtreden of hun aandeel mogen ontkrachten. De leerling is daarbij volledig afhankelijk van de goodwill van de school of daaraan gevolg wordt gegeven. Toch is het een principe in de tuchtrechtspleging dat wie de tuchtsanctie boven het hoofd hangt het recht heeft om een getuigenverhoor te vragen.

Bovendien is zo'n getuigenverhoor 'tegensprekelijk'. Dat houdt in dat wie erom vroeg er bij moet zijn. Als de school op vraag van de leerling andere leerlingen of personeel ondervraagt, stellen we vast dat de leerling daar zelden of nooit bij mag zijn. Integendeel, leerlingen zeggen dat als ze zelf met medeleerlingen of rechtstreeks betrokkenen langsgaan bij de leerlingbegeleider of directeur, hun verhaal afgedaan wordt als 'onder druk' afgelegd.

We stellen ons ook vragen bij de positie van de directeur als 'onderzoeker' bij gebeurtenissen die mogelijk in conflict zijn met de wet, bijvoorbeeld bij vermoeden van bezit of verhandelen van drugs of van strafbare seksuele feiten. Een directeur heeft in die situaties een dubbele positie: hij is rechter en partij. Voor die uitzonderlijke

situaties is net de bewarende maatregel preventieve schorsing bedoeld. Die laat toe om een onderzoek te voeren om uit te maken of een tuchtmaatregel al dan niet nodig is. Scholen houden het onderzoek soms liever intern, terwijl dat niet altijd in het belang is van de leerling (dader of slachtoffer).

Inzage en inhoud tuchtdossier

Bij een tuchtprocedure hoort een tuchtdossier. Dat lijkt evident, maar klachtenonderzoek toont dat er niet voor elke uitgesloten leerling een tuchtdossier is.

De leerling en zijn ouders hebben het recht om vóór het tuchtverhoor het dossier in te zien. Dat is belangrijk om voorbereid naar het tuchtverhoor te gaan. We stellen vast dat scholen niet altijd zorgvuldig omgaan met de redelijke termijn die de regelgeving vooropstelt. Soms wordt ouders en leerlingen maar een paar uur tijd gegund om het dossier in te kijken. Soms volgt het tuchtverhoor onmiddellijk daarna. Het komt ook voor dat het tuchtdossier alleen maar voorgelezen wordt op het tuchtverhoor, en dat het daar bij blijft.

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt regelmatig inzage in tuchtdossiers. Doorgaans blijven die beperkt tot een opsomming van feiten die tot de tuchtprocedure leidden. Soms staan ook eerder genomen maatregelen opgesomd. Leerlingen en ouders kaarten vooral aan dat hun perspectief onderbelicht blijft. Zeker als er eerst gesprekken waren met leerlingbegeleiding of directie, verwachten ouders daarvan iets terug te vinden in het tuchtdossier. Daarnaast stellen we vast dat het advies van de begeleidende klassenraad niet altijd in het tuchtdossier staat.

Collectieve tuchtdossiers komen nog altijd voor, ook al stelt de regelgeving duidelijk dat collectieve uitsluitingen niet kunnen.

Tuchtverhoor

Het tuchtverhoor is een belangrijk moment in de tuchtprocedure en een essentieel recht van de verdediging. Soms wordt er helemaal geen tuchtverhoor georganiseerd of wordt het ervaren als een eenrichtingsgesprek vanwege de directie.

Soms blijft het bij alleen maar de mededeling dat de leerling definitief uitgesloten wordt. De brief wordt met de leerling meegegeven, met de boodschap dat de aangetekende brief volgt.

De meeste klachten gaan over leerlingen en ouders die zich oneerlijk behandeld voelen omdat er nauwelijks of niet geluisterd wordt naar hun verhaal of naar de verzachtende omstandigheden die ze aanbrengen. Dat leidt tot het gevoel en de perceptie dat het allemaal toch niets uitmaakt. Dat is erg jammer vanuit de rechtspositie van de leerling.

Of een leerling al of niet spijt betuigt, is een element om mee te nemen in de proportionaliteitsafweging. In heel wat verhalen van leerlingen horen we dat ze in het tuchtverhoor uitdrukkelijk zeggen dat ze spijt hebben van wat er gebeurd is. Het zorgt voor heel wat onbegrip als een directeur zegt daar zeker rekening mee te houden, en hij dan amper een paar uur later de definitieve uitsluiting overbrengt.

Geen tuchtverhoor

Twee weken geleden werden we gebeld door de school om onze zoon onmiddellijk te gaan ophalen. Toen we op school aankwamen, vroegen we toelichting aan de directeur over wat er gebeurd was. Deze week kregen we de brief dat hij definitief uitgesloten is. We vroegen de directeur of we geen tuchtdossier moesten komen inkijken en samen met onze zoon op gesprek komen. De directeur zei dat dat al gebeurd was. Hij zei dat ons gesprek van twee weken geleden gold als tuchtverhoor. Kan dat?

Motiverings- en informatieplicht?

De motivering moet evenredig zijn aan het belang van de beslissing. Omdat een definitieve uitsluiting de zwaarste straf is, moet de school ze omstandiger motiveren dan elke andere maatregel. We stellen vast dat scholen daar niet altijd even zorgvuldig mee omgaan. Motiveringen zijn soms onduidelijk, te weinig concreet, naast de kwestie of zelfs tegenstrijdig. Een onzorgvuldig

gemotiveerde beslissing versterkt het gevoel buiten proportie gestraft te zijn.

Voor al algemene formuleringen en stijlformules zoals 'gelet op de bijzondere ernst van de feiten', 'de leerling brengt het pedagogisch project in het gevaar' of 'de leerling overstijgt de draagkracht van de school' roepen bij leerlingen en ouders vragen en weerstand op. Vragen om verduidelijking of om de impact aan te tonen, blijven doorgaans onbeantwoord. Dat is een probleem omdat de pedagogische vrijheid van een school een grote beslissingsvrijheid inhoudt. Tuchtrechtelijk brengt dat een strengere motiveringsplicht met zich mee.

Ten slotte informeren scholen niet altijd even zorgvuldig over de mogelijkheid en de modaliteiten om in beroep te gaan. Hoe, waar en wanneer de beslissing betwist kan worden, staat niet altijd in de brief over de definitieve uitsluiting.

Beroepsprocedure

Willekeurige beroepstermijn

We betreuren dat scholen zelf de termijn kunnen bepalen om beroep aan te tekenen tegen een definitieve uitsluiting. Daardoor zijn er verschillen tussen scholen. In de ene school heeft een leerling bijvoorbeeld drie dagen de tijd om in beroep te gaan, in een andere school vijf. Leerlingen en hun ouders zijn aangewezen op het schoolreglement om duidelijkheid te krijgen.

Beroepscommissie

Veel ouders gaan niet in beroep, ook al zijn er aanwijzingen dat de maatregel buiten proportie is of dat de school de tuchtprocedure niet correct volgde. Ouders hebben weinig vertrouwen in de beroepscommissie omdat die onder de schoolstructuur valt. Veel leerlingen zijn bang gevisieerd te worden als de definitieve uitsluiting vernietigd zou worden.

Als ouders en leerlingen wél in beroep gaan, stellen we vast dat de beroepscommissie soms niet samenkomt. Meestal gaat dat gepaard met een bericht van de schooldirectie dat ze de beslissing herziet. Hoewel dat vanuit de rechten van

verdediging geen correcte manier van werken is, begrijpen we dat het geen onnodig tijdverlies met zich meebrengt. De leerling kan snel terug naar school waardoor de schoolse achterstand beperkt blijft.

Een beroepscommissie moet beslissen op grond van inhoudelijke of procedurele aspecten. Toch stellen we vast dat definitieve uitsluitingen niet herzien worden, ondanks flagrante schendingen van de tuchtprocedure of inbreuken tegen het maatregelencontinuüm.

Motivatie

Voor een beroepscommissie hoeven scholen hun beslissing maar zelden toe te lichten of te motiveren, terwijl ze wel aanwezig zijn. Scholen kunnen zich beperken tot een selectieve repliek op argumenten van de leerling, zijn ouders of hun raadsman. Dat dringt de leerling in een minder gunstige positie en brengt zijn rechten van verdediging in het gedrang.

Van de samenkomst van de beroepscommissie wordt een verslag opgemaakt. De stem van de leerling komt daarin nog te vaak te weinig aan bod of blijft zelfs helemaal onvermeld, terwijl de leerling toch antwoordde op vragen van de commissie of zelf het woord vroeg.

Beroepscommissies moeten hun beslissingen motiveren. Leerlingen en hun ouders krijgen niet altijd de motivering waar ze recht op hebben. Beroepscommissies antwoorden soms letterlijk: 'We hebben uw verhaal beluisterd en geverifieerd'. We stellen dezelfde onzorgvuldigheden vast als bij motiveringen van beslissingen door schooldirecties.

Externe leden

Het Decreet Rechtspositie (2014) breidt de beroepscommissie uit met externe leden. We zien dat schoolbesturen mensen van ouderraad of schoolraad, medewerkers van een ander CLB of gepensioneerde leerkrachten van de school die uitsloot vragen als externe leden. Dat zijn mensen die vertrouwd zijn met het perspectief van de school. Toch maken we ons zorgen over het evenwicht met het perspectief van de leerling en zijn ouders.

Deze aspecten raken rechtstreeks aan de rechtspositie van de leerling. Ze versterken het gevoel buiten proportie gestraft te worden en zorgen voor meer boosheid bij de leerling en zijn ouders. Het voedt de perceptie dat het geen zin heeft om in beroep te gaan, wat nefast is voor het vertrouwen en leidt tot rechtsonzekerheid.

1.4 Aandachtspunten

Definitieve uitsluiting als maatregel

- We vinden het belangrijk dat een leerling genoeg kansen, begeleiding en ondersteuning krijgt voordat de school een beslissing tot definitieve uitsluiting overweegt.
- Communiceer op tijd en zorgvuldig met de ouders over problemen.
- Betrek het CLB op tijd en niet pas op het einde van de rit bij de begeleidende klassenraad.
- Een definitieve uitsluiting moet altijd in verhouding zijn met de bewezen feiten.
- Voor feiten buiten de school vragen we om altijd een duidelijke band met het schoolleven aan te tonen.
- We vragen om geen leerlingen meer uit te sluiten na de paasvakantie. Als een definitieve uitsluiting toch noodzakelijk is, vragen we om eerst een nieuwe school te vinden via lokaal overleg. Dat moet een normale studievoortgang garanderen.
- Kleuters definitief uitsluiten is in strijd met de regelgeving.

Tuchtprocedure

- We vragen om de tuchtprocedure altijd correct te volgen. Alle formele regels zijn bedoeld om de leerling rechtsbescherming te geven. Door de tuchtprocedure niet of niet correct te volgen, sluiten scholen vooral sociaal zwakkere leerlingen uit.
- We vinden het billijk ouders en leerlingen opnieuw te informeren over de tuchtprocedure, ook al staat die in het schoolreglement.
- We vinden het belangrijk dat de begeleidende klassenraad zijn advies grondig motiveert. Dat

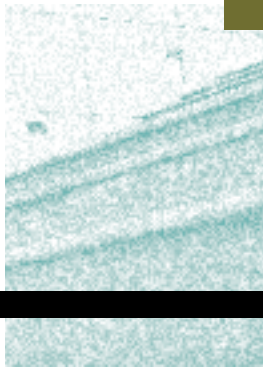
is de eerste 'tweede opinie'. Normovertredend gedrag bespreken met de leerkrachten die elke dag de pedagogische relatie met de leerling vormgeven, kan tot andere invalshoeken en voorstellen leiden. We vragen dat het advies ook afwijkende meningen opneemt. Als de directeur afwijkt van het advies, zou er op hem een zwaardere motivatieplicht moeten rusten.

- In de begeleidende klassenraad zit een vertegenwoordiger van het CLB met adviesbevoegdheid. Het CLB kan sommige feiten in een andere context plaatsen en ruimte creëren om een alternatieve aanpak voor te stellen en te proberen. Voorwaarde is wel dat scholen het CLB op tijd inschakelen en niet pas op het einde van de rit. Maak daarover afspraken als je het beleidsplan of samenwerkingsakkoord opmaakt.
- Het advies van de begeleidende klassenraad hoort altijd integraal onderdeel te zijn van het tuchtdossier.
- Als de school een tuchtonderzoek voert, vragen we om altijd de rechten van de leerling te vrijwaren.
- Als er een vermoeden is van gebeurtenissen die in conflict zijn met de wet, geven we de voorkeur aan begeleiding door de school. Begeleiden betekent in eerste instantie praten. Een gesprek wil niet een bekentenis lospeuteren of overtuigen om probleemgedrag te stoppen. Het vertrekt vanuit de jongere en zijn vragen en problemen. We vinden het belangrijk om samen met de leerling te kijken naar hoe zijn probleemgedrag zijn welbevinden en prestaties op school en eventueel in andere levensdomeinen beïnvloedt. Zo wordt de leerling zich bewust van zijn gedrag en van eventuele problemen. Zo'n gesprek brengt bovendien een vertrouwensrelatie tot stand. Door een leerling zwaar onder druk te zetten om verklaringen af te leggen, sluit de school zelf de deur voor begeleiding en hulp gebaseerd op onderling vertrouwen.
- Ook leerlingen hebben recht op een weerwoord als ze ergens van beschuldigd worden. We vinden het heel belangrijk om ook dat verhaal op papier te zetten en bij de stukken te voegen die in het tuchtdossier komen. Voor de volledigheid en voor de gelijkwaardigheid tussen de perspectieven van de klassenraad en van de leerling.

- We vinden dat een tuchtdossier concreet moet motiveren welk gedrag van de leerling het onderwijs onmogelijk maakt of het pedagogisch project in het gedrang brengt. Daarnaast moet een tuchtdossier volgens ons aantonen dat lichtere maatregelen geen effect hadden. Of als er geen lichtere maatregelen waren, waarom die geen redelijk effect gehad zouden hebben.
- Het Kinderrechtencommissariaat vraagt bijzondere aandacht voor het tuchtverhoor. De leerling, zijn ouders en de eventuele aanwezige vertrouwenspersoon moeten de kans krijgen om over alle feiten hun zeg te doen. Ze moeten altijd de kans krijgen om verzachtende omstandigheden in te roepen en alternatieve straffen voor te stellen. Als de leerling en zijn ouders zelf de mogelijkheid van een gedragscontract of een time-out aanbrengen en die maatregelen werden niet eerder geprobeerd, vinden we dat de directie ze altijd in overweging moet nemen. Eventueel kan er dan opnieuw een klassenraad samenkomen.
- We vinden het belangrijk om ook van het tuchtverhoor een verslag te maken waarin het perspectief van de leerling en zijn ouders centraal staat. Met het oog op een eventuele beroepsprocedure is dat in het belang van de leerling en van de school.

Beroepsprocedure

- We vragen de beroepscommissie altijd gebruik te maken van haar volle bevoegdheid.
- We vinden het belangrijk dat een beroepscommissie evenwaardig belang hecht aan de perspectieven van school, leerling en ouders. Dat betekent dat ook scholen gehoord worden. Het Kinderrechtencommissariaat is van mening dat de uitsluitende school eerst de beslissing hoort te motiveren en toe te lichten.
- We vragen de beroepscommissie haar beslissing altijd zorgvuldig te motiveren. Stijlformules vragen om concretisering.
- We vragen het schoolbestuur zorgvuldig de externe leden in een beroepscommissie te kiezen. Kies voor leden die helemaal onafhankelijk zijn van het schoolbestuur en de school.

1.5 Beleidsadvies

- We pleiten voor een vaste termijn van vijf dagen om in beroep te gaan tegen een definitieve uitsluiting. Dat dient meer het belang van de leerling.
- Ook leerlingen uit het lager onderwijs moeten de kans krijgen om gehoord te worden door de beroepscommissie. In het licht van hun recht op participatie in alle zaken die hen aanbelangen, zijn wij er voorstander van om ze minstens die mogelijkheid te bieden.
- We hebben vragen bij de samenstelling van de beroepscommissie. Het beroep blijft schoolintern waardoor de objectiviteit en onafhankelijkheid van de procedure in twijfel getrokken kan worden. Dat er in de beroepscommissie naast interne ook externe leden zetelen, is een voorzichtige stap vooruit. Toch beschouwen we mensen die nu of vroeger rechtstreeks of onrechtstreeks met de uitsluitende school of het schoolbestuur verbonden zijn of waren niet als 'externe' leden. Het gaat om leden of ex-leden van ouder- en schoolraad, voormalige leerkrachten of CLB-medewerkers. We vragen hierover een decretale bepaling.
- We zijn er voorstander van om bij de Commissie inzake Leerlingenrechten een vaste pool op te richten van mensen die als extern lid kunnen fungeren in beroepscommissies.
- Secundaire scholen moeten via een elektronische zending aan AgODi melden wanneer ze een leerling definitief uitsluiten. We vragen om die verplichting ook in te voeren voor het basisonderwijs. Daardoor kunnen we het aantal definitieve uitsluitingen in het lager onderwijs en het profiel van de uitgesloten leerlingen in kaart brengen.
- We vragen een meer verfijnde registratie mogelijk te maken van leerlingen die door een tuchtmaatregel afwezig zijn. Nu worden leerlingen in het aanwezigheidsregister geregistreerd met code T, of ze nu afwezig zijn door een preventieve schorsing, een tijdelijke uitsluiting of een definitieve uitsluiting. We vragen een aparte code voor de drie maatregelen zodat er meer zicht komt op het gebruik ervan.
- Maak scholen ervan bewust dat een preventieve schorsing geen tuchtmaatregel is maar een bewarende maatregel, bedoeld voor uit-

zonderlijke situaties. Bij sommige scholen leeft het idee dat ze een leerling preventief moeten schorsen om een tuchtprocedure te kunnen opstarten.

- We vinden het van belang dat er permanente monitoring is op de bewarende maatregelen en tuchtmaatregelen. Het Kinderrechtencommissariaat beschouwt de onderwijsinspectie als de meest geschikte instantie om die permanente monitoring te coördineren. Bij overmatig gebruik van preventieve schorsing of tuchtmaatregelen kan ze ook ambtshalve onderzoek verrichten. Door de permanente monitoring kan het sanctiebeleid van scholen ook geëvalueerd en bijgestuurd worden.

Uitsluiting uit de leertijd

Een erg drastische tuchtmaatregel is de uitsluiting uit de leertijd van leerlingen vanaf 15 jaar.⁷ Dan kunnen de leerlingen geen erkende leerovereenkomst meer sluiten en de bijhorende theoretische vorming niet meer volgen.

Maatregel buiten proportie

Ook al kreeg het Kinderrechtencommissariaat nog geen rechtstreekse klachten over uitsluiting uit de leertijd, we vangen er wel signalen over op in rondetafelgesprekken met het middenveld. Jongeren worden uitgesloten uit de leertijd omdat ze herhaaldelijk ongewettigd afwezig zijn of ander 'laakbaar' gedrag stellen. Eén centrum het recht geven om een leerling volledig uit te sluiten van een bepaalde opleidingsvorm, vinden we zonder meer buiten proportie als schending van het recht op onderwijs. De maatregel werkt de ongekwalificeerde uitstroom verder in de hand.

Beleidsadvies

Duaal leren is een volwaardige onderwijsvorm. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om de tuchtmaatregel 'uitsluiting uit de leertijd' af te schaffen. De maatregel dringt de ongekwalificeerde uitstroom niet terug.

2. Op zoek naar een nieuwe school

2.1

Regelgeving

Uitschrijving

In het basisonderwijs wordt de leerling uitgeschreven op het moment waarop hij in een andere school ingeschreven wordt. Dat moet uiterlijk één maand nadat de school de ouders schriftelijk op de hoogte bracht van de definitieve uitsluiting. In afwachting van de inschrijving in een nieuwe basisschool mag de leerling de lessen en schoolactiviteiten niet volgen. De basisschool moet zorgen voor opvang, behalve als ze de ouders kan uitleggen waarom opvang niet haalbaar is.⁸

In het secundair onderwijs kan een definitieve uitsluiting in de loop van het jaar ingaan, of op 31 augustus van het lopende schooljaar of op 31 januari voor een opleiding die dan stopt.

- Bij een definitieve uitsluiting in de loop van het schooljaar blijft de leerling ingeschreven tot zijn inschrijving in een andere school. Op dat principe zijn er twee uitzonderingen. Ten eerste kan een school een leerling uitschrijven op de tiende lesdag na de definitieve uitsluiting, eventueel na uitputting van de beroepsmogelijkheden, als de leerling die dag niet meer leerplichtig is. En ten tweede kan een school een leerling uitschrijven als de leerling en zijn ouders blijf geven van 'manifeste onwil om op het aanbod van de verandering van de school in te gaan'.
- Als een definitieve uitsluiting ingaat op 31 augustus of op 31 januari voor een opleiding die dan stopt, wordt de leerling die dag ook uitgeschreven. De school is niet verplicht om samen met het CLB op zoek te gaan naar een andere school.

De zoektocht

Ouders van een definitief uitgesloten leerling in het basisonderwijs moeten zelf inspanningen leveren om hun kind zo snel mogelijk in een andere school in te schrijven.

Als een secundaire school een leerling definitief uitsluit, is de school verplicht om samen met het CLB de leerling actief bij te staan in de zoektocht naar een andere school. Ze moet rekening houden met de studiekeuze, de afstand tussen verblijfplaats en school en het onderwijsnet. Maar het gaat alleen om een inspanningsverplichting. Als de school geen andere school vindt, blijft de leerling uitgesloten.⁹

Weigeringsgronden van de nieuwe school

De nieuwe school¹⁰ mag maar in enkele situaties weigeren om een elders definitief uitgesloten leerling in te schrijven:

- Als de leerling niet voldoet aan de toelatings-, overgangs- of instapvoorwaarden.
- Als door materiële omstandigheden de maximumcapaciteit van de school, de studierichting of het leerjaar bereikt is.
- Als de school de leerling dit schooljaar, vorig schooljaar of het jaar daarvoor definitief uitsloot.
- Als in het LOP Secundair andere afspraken gemaakt zijn. Het LOP moet voor die bijkomende weigeringscriteria minstens rekening houden met deze factoren:
 - ▶ Het aantal leerlingen dat voldoet aan de GOK-indicatoren.
 - ▶ Het aantal leerlingen met een begeleidingsdossier in het kader van problematische afwezigheden.
 - ▶ Het aantal eerder in de loop van het schooljaar ingeschreven leerlingen die in hetzelfde schooljaar in een andere school uitgesloten werden.
- Voor inschrijvingen in een school voor gewoon onderwijs van leerlingen met een inschrijvingsverslag van het buitengewoon onderwijs gelden specifieke regels die vanaf het schooljaar 2015-2016 door het M-decreet grondig gewijzigd zijn.

Als de school een leerling weigert, moet ze de reden van weigering binnen vier kalenderdagen na de inschrijvingsvraag aan de ouders laten weten

⁸ Artikel 32 §3 Decreet Basisonderwijs.

⁹ Artikel 123/10, §6 Codex Secundair Onderwijs.

¹⁰ Artikelen 37 octies-undecies Decreet Basisonderwijs. Artikelen 110/8-110/12 Codex Secundair Onderwijs.

via de 'mededeling van een niet-gerealiseerde inschrijving'. Ze moet de ouders dan ook laten weten dat ze bij het LOP of de provinciale bemiddelingscel terecht kunnen voor informatie en bemiddeling.

Ouders die het niet eens zijn met een weigering door de school, kunnen een klacht indienen bij de Commissie inzake Leerlingenrechten.

2.2 Knelpunten

Recht op bijstand?

Nog te vaak kunnen leerlingen en ouders niet rekenen op hulp om een nieuwe school te vinden. Nog te vaak wacht de school af en ligt het initiatief volledig bij de ouders. Scholen brengen ook niet altijd het CLB op de hoogte waardoor het CLB zijn rol niet kan opnemen. We merken dat veel leerlingen en ouders niet eens weten dat ze recht hebben op bijstand.

Normale studievoortgang verzekeren

De regelgeving stelt dat bij de zoektocht redelijkheid voorop moet staan. Opleiding, afstand tot de woonplaats en onderwijsnet zijn criteria die ervoor moeten zorgen dat de leerling zijn studies normaal kan verderzetten. Dat is niet altijd vanzelfsprekend. Het aanbod van bepaalde technische en beroepsrichtingen is in een regio soms heel beperkt. Soms is er in een provincie maar één andere school waar de leerling terecht kan. In het buitengewoon onderwijs speelt dat ook. De combinatie van type, opleidingsvorm en studierichting maakt het vaak erg moeilijk om een andere school te vinden waar nog een plaats vrij is. Van vrije schoolkeuze is vaak nog weinig sprake.

Combinatie met internaat of multifunctioneel centrum

We stellen vast dat scholen niet altijd rekening houden met de nood om voor leerlingen ook een plaats op een internaat of multifunctioneel

centrum te vinden. Als ouders dan niet onmiddellijk willen of kunnen ingaan op het aanbod van de uitsluitende school, vinden we het onredelijk om de leerling uit te schrijven wegens manifeste onwil. Als dat nodig is, brengen we die ouders in contact met het LOP of adviseren we ze een klacht in te dienen bij de Commissie inzake Leerlingenrechten.

Thuis zitten

Het gevolg is dat leerlingen soms weken, zelfs maanden thuis zitten. Ouders wringen zich in allerlei bochten om hun kind van en naar school te vervoeren en doorkruisen hun hele provincie. Sommige ouders maken noodgedwongen de overstap naar het gewoon onderwijs en hopen dat die school genoeg draagkracht heeft of de nodige aanpassingen kan doorvoeren. Er zijn zelfs ouders die hun kind het hele verdere schooljaar thuis houden en uitkijken naar een nieuwe start op 1 september.

Weken thuis na uitsluiting

Een moeder meldt ons dat haar zoon buitengezet werd en geen nieuwe school vindt. Hij zit al weken thuis. Wij onderzoeken het dossier en vragen de directie waarom zij de uitgesloten leerling niet bijstond in zijn zoektocht naar een nieuwe school. De directie zegt dat zij daarvoor geen vraag kreeg van de ouders.

Redelijke afstand?

Wij wonen in de Brusselse rand. Onze zoon ging in het Gentse naar school en was daar op internaat. De school heeft een andere school voor buitengewoon onderwijs gevonden waar er nog plaats is, maar die ligt ver weg in West-Vlaanderen. Ze houdt er geen rekening mee dat onze zoon ook een plaats in een internaat nodig heeft. We namen contact op met internaten, maar nergens is er plaats. De school zegt nu dat we hun aanbod manifest weigeren.

Onzorgvuldig omgaan met het inschrijvingsrecht

Ouders die hun elders uitgesloten kind willen inschrijven, worden niet altijd eerlijk behandeld. Scholen gaan niet altijd even zorgvuldig om met de regelgeving en de daaruit voortvloeiende taken.

Sommige praktijken zijn onwettelijk. Ze druisen in tegen een centraal uitgangspunt van het inschrijvingsrecht, namelijk het realiseren van optimale leer- en ontwikkelingskansen voor alle leerlingen.

Voorbeelden zijn:

- Aangeven niet meer geïnteresseerd te zijn in nieuwe leerlingen omdat het na 1 februari is.
- Eerst tests afnemen om te bekijken of de leerling het niveau van de school wel aankan en past in het pedagogisch project.
- Vragen om een 'toelatingscontract' te ondertekenen als extra voorwaarde om de inschrijving te realiseren.

Leerlingen die zich enkele dagen voor de examenperiode willen inschrijven, worden ook regelmatig geweigerd. Hoewel ook dat niet strookt met de regelgeving, kunnen we in die gevallen wel begrip opbrengen voor schooldirecties. Ze geven aan dat de leerling onmogelijk kan slagen omdat hij de leerboeken en notities niet heeft, en niet weet wat de leerkrachten verwachten. Maar bovenal vinden die directies het onverantwoord dat collega's dan nog een leerling definitief uitsluiten, en toch verwachten dat een andere school die leerling opvangt en zijn slaagkansen gaaf houdt. In die hoogdringende dossiers bemiddelt het Kinderrechtencommissariaat bij de uitsluitende school en de beroepscommissie. Ligt de school in een LOP-gebied, dan brengen we ook de LOP-deskundige op de hoogte.

Mededeling niet-gerealiseerde inschrijving niet ontvangen

De meeste situaties zijn die waar de inschrijving geweigerd wordt omdat de school volzet is of omdat de leerling wil terugkeren naar een school waar hij in de loop van de twee vorige schooljaren uitgesloten werd. Dat zijn twee gronden voor weigering, maar die zijn gekoppeld aan

voorwaarden. We blijven ons erover verbazen hoe weinig ouders het document 'mededeling van een niet-gerealiseerde inschrijving' meekrijgen. Toch is dat een onderdeel van de rechtsbescherming van de leerling. Door het document niet af te leveren, informeert de school de ouders niet over waar ze terecht kunnen voor informatie en bemiddeling. Zo worden kansen op een snelle oplossing gemist. Dat is niet in het belang van de leerling en van zijn recht op onderwijs.

Het document 'mededeling van een niet-gerealiseerde inschrijving' informeert ouders ook over de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Commissie inzake Leerlingenrechten. Dat document niet afleveren raakt dus aan het klachtrecht van minderjarigen en hun ouders.

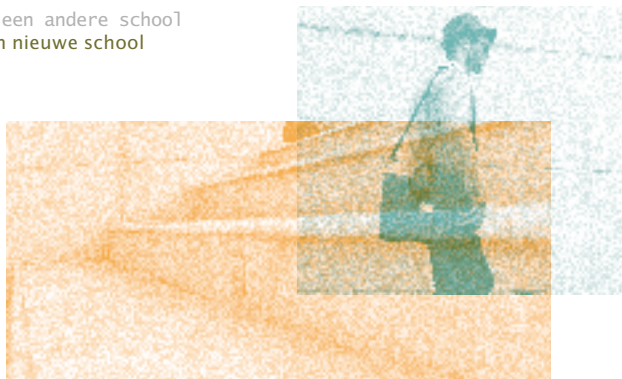
Bemiddelingsaanbod LOP op de helling?

Bij een weigering van inschrijving op basis van een in het LOP Secundair afgesproken criteria, doet het LOP automatisch een bemiddelingsaanbod aan de ouders. Voorwaarde is dat de school de weigering meldt. We stellen vast dat scholen zich niet altijd houden aan die lokaal gemaakte afspraak. Ook dat vertraagt een oplossing en schaadt het recht op onderwijs.

Hernieuwde samenwerking

Eind september bellen de ouders van de 16-jarige Carla de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat. Eind juni kregen ze te horen dat de school Carla niet opnieuw kan inschrijven. De samenwerking wordt gestopt. In de zomer beslist Carla om naar deeltijds onderwijs te gaan, maar na een maand is ze daar erg ongelukkig. Deeltijds onderwijs biedt niet wat ze ervan verwacht had. Ze wil graag terug naar haar school van vorig jaar. De directeur zegt dat hij Carla niet kan inschrijven omdat de school volzet is. Het Kinderrechtencommissariaat aanhoort het verhaal van Carla en stelt vragen. We stellen vast dat Carla niet wettelijk definitief uitgesloten werd. Navraag bij het LOP maakt duidelijk dat de studierichting die Carla wil volgen niet volzet is. Omdat er sprake is van een schending van het inschrijvingsrecht, biedt het LOP aan om te bemiddelen. Begin oktober kan Carla terug naar school.

Er worden afspraken gemaakt om de samenwerking tussen school en leerling beter te laten verlopen. Het LOP vraagt dat de school zich houdt aan de geldende regelgeving over inschrijving en tucht en aan de lokaal gemaakte afspraken.

Overbescherming draagkracht?

Het LOP Secundair kan afspraken maken over bijkomende criteria om de inschrijving van elders uitgesloten leerlingen te weigeren. De overheid creëerde die mogelijkheid omdat definitief uitgesloten leerlingen in de praktijk in een beperkt aantal scholen terechtkwamen. Dat had een zware impact op de draagkracht van die scholen.

Het Kinderrechtencommissariaat heeft daar begrip voor, maar botst ook op situaties waar leerlingen daardoor maar moeilijk of zelfs helemaal geen school vinden. Het gaat vooral om leerlingen in een studierichting die in een bepaalde regio weinig aangeboden wordt. Of als in een LOP-gebied een laag percentage afgesproken werd op klasniveau, zoals hieronder geduid.

In onze enquête bij de LOP's Secundair vroegen we of ze afspraken maakten over bijkomende criteria om inschrijvingen te weigeren. 8 van de 16 ondervraagde LOP's deden dat niet en hanteren alleen de decretaal vastgelegde criteria: aantal GOK-leerlingen, aantal leerlingen met een begeleidingsdossier vanwege problematische afwezigheden en aantal eerder ingeschreven leerlingen die elders uitgesloten werden.

De toegepaste normen verschillen sterk tussen LOP's en zijn gebaseerd op lokale gegevens en noden. In het ene LOP-gebied kan een elders uitgesloten leerling geweigerd worden als een school meer dan 10% GOK-leerlingen heeft. In een ander LOP-gebied kan dat pas vanaf 40%. Of het aantal elders uitgesloten leerlingen is na de start van het schooljaar hoger dan 1% of 5% van de totale schoolpopulatie.

Vier LOP's gaven aan nog andere criteria te hanteren. Bijvoorbeeld:

- Als meer dan 40% van de leerlingen in een klas overkwamen uit een gemeenschapsinstelling, kan de school een knipperlicht activeren en

moet ze nog maar één elders uitgesloten leerling opnemen.

- Het aantal leerlingen dat de school zelf definitief uitsloot en hoeveel van die leerlingen een nieuwe school vonden.
- Een school hoeft een groep leerlingen die samen elders uitgesloten werden niet verplicht opnemen in dezelfde klasgroep.

In zeven van de acht LOP's gelden de criteria op klasniveau. In vier daarvan alleen op dat niveau. In drie LOP's wordt er een combinatie gemaakt. In twee LOP's gelden de criteria op klas- en schoolniveau. In één LOP op klas-, graad- en/of schoolniveau. In één LOP gelden de criteria alleen op schoolniveau.

In sommige LOP's kan de leerling maar geweigerd worden als aan alle criteria voldaan is. In andere LOP's kan de leerling al geweigerd worden op basis van één criterium. In sommige LOP's kan de school altijd autonoom beslissen. Andere LOP's hanteren een stappenplan, gaande van een intakegesprek om de zorgvraag in kaart te brengen tot de uiteindelijke beslissing die goedgekeurd moet worden door de bemiddelings- en oriënteringscel van het LOP.

Warme overdracht

Een van de ondervraagde LOP's volgt definitief uitgesloten leerlingen elke maand op. Voor leerlingen die al eerder uitgesloten werden of leerlingen waar in het gezin al eerder definitieve uitsluitingen voorkwamen, nemen de CLB-medewerkers uit de bemiddelingscel dat op met hun collega. Het dossier wordt dan met extra aandacht opgevolgd, om te voorkomen dat de kwetsbare jongeren of kwetsbare gezinnen, waar zich ook een gedragsprobleem voordoet, van de ene in de andere probleemsituatie verzeild raken. De betrokken scholen maken werk van een warme overdracht en instap van die jongeren. Dat kan ook na een time-out. Het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg is daarom ook effectief lid van de bemiddelingscel.

2.3

Aandachtspunten

- In het secundair onderwijs hebben leerlingen en ouders recht op bijstand als ze een nieuwe school zoeken. We vragen scholen dat ze die rol altijd actief opnemen. Hoewel het niet wettelijk verplicht is, vinden we het een signaal van zorg voor de leerling en van zorgvuldig bestuur als ook leerlingen van wie de uitschrijving pas ingaat op 31 augustus, bijgestaan worden.
- Leerlingen en hun ouders weten niet altijd dat de school verplicht is om mee een nieuwe school te helpen zoeken. We vragen leerlingen en ouders daarop attent te maken, vanuit het recht op informatie. We zouden het een stap vooruit vinden als de school in de brief over de definitieve uitsluiting ook informeert over haar opdracht. Eventueel kan aangegeven worden wie contactpersoon is. Als de beroepscommissie de definitieve uitsluiting bevestigt, zou die in haar brief die informatie kunnen herhalen.
- We vragen om altijd correct en zorgvuldig om te gaan met de principes van en de opdrachten verbonden aan het inschrijvingsrecht. Dat recht geldt ook integraal voor uitgesloten leerlingen. Een inschrijving weigeren kan alleen op basis van decretale weigeringsgronden. Een 'toelatingscontract' voorleggen als extra voorwaarde om een leerling in te schrijven, is bijvoorbeeld niet wettelijk. De overheid bakent duidelijk af aan welke toelatingsvoorwaarden een leerling moet voldoen. Een contract staat niet op die lijst en schendt ook het recht van de leerling om met een schone lei te herbeginnen.
- Zorgvuldig omgaan met het inschrijvingsrecht betekent ook dat de school bij elke weigering of niet-gerealiseerde inschrijving meteen een document 'mededeling van niet-gerealiseerde inschrijving' meegeeft aan de ouders. Dat document is een belangrijk instrument voor de leerling en zijn ouders om snel een oplossing te zoeken. Bij een weigering op basis van capaciteit of volzetverklaring vermeldt het document de plaats van de leerling op de 'wachtlIJst'. Het informeert ouders waar ze terecht kunnen voor informatie of bemiddeling (LOP of provinciale bemiddelingscel). Het informeert ouders ook dat ze voor klachten terecht kunnen bij de Commissie inzake Leerlingenrechten.

- Het Kinderrechtencommissariaat vraagt dat elke school de nodige inspanningen levert om elders uitgesloten leerlingen in te schrijven en de nodige ondersteuning te bieden.
- Als een school weigert om een leerling in te schrijven op basis van in het LOP afgesproken criteria, is het van belang dat altijd te melden aan het LOP. Dan biedt het LOP de ouders altijd aan om te bemiddelen met de weigerende school of zoekt het naar een andere oplossing.

2.4

Beleidsadvies

- LOP's zijn een belangrijk instrument om de doelen te bereiken van het GOK-decreet over gelijke onderwijskansen voor alle leerlingen. Bemiddelen en zoeken naar oplossingen om definitief uitgesloten leerlingen opnieuw toegang te geven tot onderwijs zijn daar een onderdeel van. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt meer aandacht voor bemiddeling en herstelgerichte aanpakken. Dat de werking van de LOP's misschien overgenomen zal worden door de gemeenten, mag niet betekenen dat de opgebouwde visie en expertise overboord gegooid wordt. We vragen om daarvoor genoeg garanties in te bouwen.
- Hoewel draagkracht voor het opvangen van elders uitgesloten leerlingen afhangt van de situatie in een individuele school en de lokale situatie, vragen we dat de overheid onderzoekt hoe voor het concept 'draagkracht' verder een kader uitgetekend kan worden.

3. Een nieuwe start?

3.1 Regelgeving

Een leerling moet de kans krijgen om in de nieuwe school met een schone lei te herbeginnen. Scholen mogen daarom geen informatie over de schending van de leefregels, het tuchtdossier of een tuchtmaatregel doorgeven aan de nieuwe school.¹¹ De nieuwe school mag wel weten dat er een tuchtmaatregel was, maar ze krijgt er geen dossier over. Ze mag er ook op geen enkele manier rekening mee houden.

3.2 Knelpunten

Leerlingen en ouders kiezen er vaak zelf voor om open kaart te spelen over waarom ze van school veranderen. Door eerlijk te zijn, hopen ze op meer kansen, betere communicatie of een andere manier van begeleiding. We zien daar succesvolle voorbeelden van. Toch zien we ook leerlingen bij wie de negatieve spiraal zich verderzet.

Het tuchtdossier is dan wel niet fysiek overdraagbaar, toch merken we in klachtenonderzoek dat scholen heel wat gedetailleerde informatie met elkaar uitwisselen. Dat hoeft niet per se een probleem te zijn. Maar het wordt wel een probleem als scholen verder bouwen op een tuchtdossier en een tuchtmaatregel van de vorige school. Een nieuwe school kan regelschendingen van de leerling in een vorige school nooit, op geen enkele manier, in rekening brengen. Want dan start de leerling niet meer met een schone lei.

Leerlingen krijgen bijvoorbeeld op hun eerste lesdag of na een paar dagen een volgkaart of een 'instapcontract'. De school ziet dat als een manier om de leerling te begeleiden en tegelijk te wijzen op zijn verantwoordelijkheden. Maar die maatregelen zijn niet vrijblijvend. In een instapcontract staat doorgaans ook dat bij niet-naleving de tuchtprocedure opgestart kan worden. Bovendien werken die maatregelen negatieve beeldvorming over de leerling in de hand. De leerling is nog maar pas binnen op zijn nieuwe school, maar

staat mogelijk erg snel weer op straat. Leerlingen vinden dat oneerlijk en het heeft een negatieve invloed op hun welbevinden.

Tegelijk moeten sommige leerlingen ook andere moeilijkheden overwinnen. Ze komen in de loop van een schooljaar terecht in een nieuwe klasgroep, die al gevormd en gestructureerd is. Voor de nieuwe leerling is het niet altijd gemakkelijk om zich te integreren in die groep. We horen jongeren die heel snel slachtoffer worden van pestgedrag. Ze raken sociaal geïsoleerd op school. We stellen vast dat leerlingen op dat vlak niet altijd kunnen rekenen op de nodige zorg en ondersteuning.

Starten met bezoedelde lei

De 15-jarige Mathias vindt na zijn definitieve uitsluiting vrij snel een nieuwe school. Bij de inschrijving speelt het gezin open kaart over de verandering van school. De directeur toont begrip. Hij zegt dat de nieuwe leerkrachten allicht vragen zullen stellen bij zijn aanwezigheid als nieuwe leerling. De directeur vraagt Mathias eerlijk en beleefd te zijn. Op de eerste schooldag op zijn nieuwe school spreekt een leerkracht Mathias aan op de speelplaats. Mathias doet wat hem gevraagd wordt en legt beleefd uit dat hij op zijn vorige school agressief was. Daarop stapt de leerkracht naar de directeur. Waarom heeft de school die agressieve jongen ingeschreven? De directeur schrikt en roept Mathias bij zich. Hij belt ook meteen de ouders met de boodschap dat Mathias al bij hem moet komen op dag 1. In het gesprek wordt duidelijk dat het om een misverstand gaat. De directeur stelt de ouders telefonisch gerust. Toch krijgt Mathias op dag 3 een 'instapcontract' waarin staat welke regels hij moet volgen om een tuchtprocedure te ontlopen.

¹¹ Artikel 123/9, 8° Codex Secundair Onderwijs.

3.3

Aandachtspunten

- Verwelkom een nieuwe leerling met ondersteuning en begeleiding, en niet met een maatregel. Recht op een schone lei betekent dat leerlingen eerder in aanraking zouden moeten komen met ondersteunende zorgmaatregelen dan met het maatregelencontinuüm.
- Het Kinderrechtencommissariaat vindt het belangrijk dat leerlingen goed geïnformeerd worden over de leefregels op school. Dat bij een elders uitgesloten leerling de leefregels extra onder de aandacht gebracht en toegelicht worden, vinden we goed als het gebeurt vanuit een verbindende visie.
- Als er contact is met de vorige school, vragen we minstens evenveel aandacht te hebben voor de zorginitiatieven die de school wel of niet nam. Wat liep er goed? Wat liep er minder goed? Hou altijd het belang van de leerling voor ogen.
- Heb oog voor de integratie van de nieuwe leerling in zijn klasgroep en in de school. Ondersteun leerlingen die buiten de groep dreigen te vallen.

“ Het mag gaan stoppen met van mij een probleem te maken ”

Inge is 17 jaar en vertelt over haar ervaringen met sancties op school.

Het jasincident

Het schooljaar was een maand bezig. Mijn vriendin zag een mooie jas hangen en wou die meenemen. Ze wou me daarbij betrekken, maar ik zag dat helemaal niet zitten. Ze pakte de jas mee, maar een leerkracht had het opgemerkt en hield ons tegen. De leerkracht vroeg van wie de jas was. Mijn vriendin zei dat het mijn jas was. Ik zei dat ik er niets mee te maken had, maar de leerkracht geloofde me niet. De leerkracht zei direct dat ik zou buitenvliegen.

Ik vond dat heel erg. Ik werd beschuldigd. Ik was de dief. Maar dat is niet zo. Ik ben geen dief. Ik was ook heel bang. Ik moest bij de directrice komen en die zei dat ik onmiddellijk naar huis kon gaan. Ik werd geschorst. Ze vertelde dat er besprekingen zouden komen. Er werd gezegd dat ik waarschijnlijk zou buitenvliegen.

Tuchtonderzoek: opboksen tegen beeldvorming?

Ik begreep het ergens wel. Ik praatte veel in de klas. Ik had een stempel. Ze hadden een beeld van mij en dat bleef me achtervolgen. Ik stond ook op het punt een gedragscontract te krijgen.

De directrice haar bureau lag net naast ons lokaal. Ze zei dat ze mijn naam wel vijftig keer per les hoorde vallen. Ze noemde me dominant. Ik trok de groep mee.

Op het tuchtverhoor heeft mijn mama geprobeerd om uit te leggen dat ik weleens in problemen kwam. Maar de directrice vond dat mijn gedrag echt niet kon. Zeker niet in de richting Verzorging. Daar is houding heel belangrijk, zei ze. Ik kon dat wel begrijpen, maar een uitsluiting en het etiket 'dief' opgeplakt krijgen? Nee.

Ik zei dat het me speet dat ik te veel praatte en de klas verstoorde. De directrice aanvaardde mijn excuses, ze zei dat ze er zeker rekening mee zou houden, maar dan werd ik toch buitengesloten. Dat vond ik heel erg. Ik voelde me echt bedrogen. Toen was ik aan het wenen. En ik ben niet iemand die snel weent. Ik was er niet goed van. Ik wist echt niet meer wat ik moest doen. Ik zat vast.

Daar zonder emoties zitten en me de les laten spellen, hielp niet. Mijn emoties tonen en er echt kapot van zijn, hielp ook niet. Ik hoorde alleen maar: ik blijf bij mijn beslissing. Mijn mama en ik hadden zoiets van: dat hebben wij niet verdiend. Enerzijds zei de directrice tegen mijn mama: 'Dat heb jij niet verdiend. Ik vind dat erg voor u, mevrouw.' Tegen mij zei de directrice dat ik toch zo lieve ouders heb. Dus uiteindelijk gaven ze me ook nog eens het gevoel: wat doe jij hier je ouders aan? Mijn mama was kwaad op mij. Ik moest slimmer worden. Dat zei ze toen ook, maar dan vraagt de school wat ik mijn mama toch allemaal aandoe. Dat ging toch te ver.

Een paar dagen later kreeg ik de boodschap dat ik een andere school moest zoeken. Maar ik wou dat niet. Ik bleef koppig. Ik ging een week wachten om te kijken wat er zou gebeuren. Mijn mama wou me inschrijven in een andere school, maar ondertussen hadden we ook contact met jullie. Jullie hebben met de directrice gesproken en toen mocht ik toch terug.

Terug naar school op vijf voorwaarden

De voorwaarden waren erg zwaar, maar ik aanvaardde ze. Ik wou daar niet moeilijk over doen. Ik wou terug naar school.

Voorwaarde: van klas veranderen

Ik moest naar een andere klas, waardoor ik allemaal andere leerkrachten had. Ik voelde me eerst niet zo goed in die nieuwe klas, maar ik had geen keuze.

Ze hadden ook altijd gezegd dat ik het jaar daarop zelf zou mogen kiezen. Dat vond ik wel een vooruitzicht waaraan ik iets had. Maar achteraf was dat dan toch niet zo, al hadden ze dat wel beloofd.

Mijn mama vond van klas veranderen een goed idee. Dat beschermde me ook wel. Ik had nu allemaal andere leerkrachten, op één na. Eigenlijk kende ik wel al veel van mijn nieuwe leerkrachten want van een paar had ik in het derde les gehad, zonder problemen.

Voorwaarde: volgkaart

Op mijn volgkaart stonden drie puntjes: Stil zijn in de les. Op tijd komen in de les. En het derde punt weet ik al niet meer. Ze moesten daar iets op zetten. Er was maar één punt waar ik echt aan moest werken. En dat was rustig zijn in de klas.

Maar een punt als op tijd zijn? Ik was altijd op tijd op school. Ik kom altijd een half uur voor de bel gaat op school aan. Ik was wel luidruchtig en ik had een dominant trekje over mij. Mijn mama zei dat ook. Dus het kwam niet uit het niets, dat begrijp ik wel. Maar het moet toch ook correct blijven. Ik ging heel graag naar school, kwam altijd ruim op tijd aan. Maar toch was dat een punt op mijn volgkaart. Maar goed, dat was een punt waarvoor ik geen inspanningen moest doen om me eraan te houden. Daar kon de school me toch al niet op pakken.

En je verliest dat dus constant, die volgkaart. Dan stonden daar allemaal OK's op, maar kon je dat niet bewijzen. De leerkrachten kunnen dat wel zeggen, maar ja. Ik vond dat echt vervelend. Je moet dat ding elk lesuur afgeven, je mag op het einde van de les nooit vergeten om die kaart terug te vragen. Om ze weer terug te stoppen in je tas. Elke dag laten ondertekenen door je mama. Afgeven en een nieuwe pakken. Echt vervelend. Zo hele dagen, hele weken. In mijn geval maanden. Je hebt al genoeg zorgen om taken en toetsen te maken en dan nog die volgkaart. Dan is het toch niet abnormaal dat je die eens vergeet.

Voorwaarde: gedragscontract

Ik heb eigenlijk nooit geweten wat er in dat contract stond. Ze hebben gezegd dat ik een contract had, maar ze hebben daar eigenlijk niets over uitgelegd. Ze zeiden aan welke punten ik me moest houden en bij dat punt zeiden ze dat ik ook mijn handtekening moest zetten. Mijn mama en ik hebben daar direct een handtekening opgezet, maar we wisten eigenlijk niet wat we tekenden. Ik kreeg zoveel voorwaarden om terug te keren. Dat was het enige dat telde op dat moment. Ik wou verder met mijn studies. Op dat moment heb ik niet gevraagd om uitleg over mijn contract. Misschien vond de directrice anders dat ik in discussie aan het gaan was. Daarna heb ik niets meer gehoord over dat contract.

Voorwaarde: elke week naar het CLB

Elke week moest ik naar het CLB om te praten over hoe het met mij ging en of er nog problemen waren. Ik had niet altijd zin om iets te zeggen. Het CLB heeft dan ook gemeld dat ik niet altijd wou meewerken.

Maar ik miste daardoor ook wel veel les, hé. Dat moest ik thuis allemaal inhalen, dat was extra werk. Dus eigenlijk zorgde dat voor een extra straf. Na de kerstvakantie heb ik gevraagd aan mijn graadcoördinator of ik nog altijd elke week naar het CLB moest, want ik miste telkens de les. Toen hebben ze dat besproken en hoefde ik niet meer te gaan.

Ik had eigenlijk geen vertrouwen in het CLB. Ik heb geen vertrouwen in hulp die van school komt. Ze zeggen dat het beroepsgeheim is, maar ze zeggen wel alles tegen de school. Dat vind ik geen beroepsgeheim.

Voorwaarde: lange time-out

Aan mijn time-outbegeleider had ik wel veel. Door haar heb ik wel wat inzicht gekregen. Die gebruikte afbeeldingen waar je twee dingen in kunt zien, zoals een jonge vrouw en een oude vrouw. Dan praatte we daarover: iedereen heeft zijn eigen menig. Daar moet je aan denken. Je moet jouw mening niet willen opdringen aan iemand anders. Dan hebben we daar een plaatje van gemaakt om aan onze trui te hangen. Dat is mij het meest bijgebleven. Daar heb ik wel iets van geleerd.

We moesten daar werken op een boerderij. Een andere dag deden we een wandeling. Een dag was er een filmvoorstelling. Die film ging over een vrouw die een beetje rebels was. Die werd voor een lange tijd gestraft en dan kreeg ze hulp. Daar is ze dan goed uitgekomen.

De boerderij, daarvan begreep ik niet goed wat ik daar deed. Ze zeiden dat het was om te leren wat het is om te moeten werken, in plaats van naar school te gaan. We moesten aardbeien uit de grond snijden, maar daar kwamen constant spinnen uit. Ik was daar bang voor. Het was een verschrikkelijke dag voor mij. Wat ik daar nog deed? Ik heb hooi weggebracht, het kippenhok schoongemaakt en de kippen eten gegeven.

We moesten ook soms koken en zorgen voor mensen die niets hadden. Daar waren ook mensen bij die een kindje, maar niet echt veel geld hebben. Ook voor hen moesten we koken.

Mijn time-outbegeleider vond eigenlijk dat ik daar niet op mijn plaats zat. Die vond mij super rustig. Ik deed goed mee aan de activiteiten en de taken over feedback geven en krijgen.

De school wist eigenlijk zelf niet wat time-out was. Ze zeiden dat het een instelling was. Ik mocht een meter kiezen. Ik koos voor mijn klastitularis, maar uiteindelijk is die niet mogen komen. Ze vond het zelf heel jammer.

Op het einde van de drie weken moesten we koken en zou iedereen zijn meter komen. Na het eten zouden we dan allemaal samen op stap gaan. We zouden dan praten over hoe die drie weken geweest waren. Wat ik eruit geleerd had. En wat ik ervan vond. Ik kon dat dus niet doen want mijn leerkracht was niet gekomen. Iedereen zijn meter was daar, behalve die van mij. Ik vond dat heel erg. De mensen van de time-out vonden het zelf heel erg. Die konden er ook niet mee lachen. Toen is er iemand die daar stage deed als mijn meter meegegaan. Toen moest ik aan die persoon vertellen hoe de drie weken geweest waren.

Op school is er nooit nog met mij gesproken over de time-out. Mijn mama is wel nog een keer naar school moeten gaan omdat de time-outbegeleidster naar school kwam.

Ik moest natuurlijk wel alles van die drie weken nog inhalen. En het was een week voor de examens! Dat heb ik allemaal zelf moeten doen. Mijn meter zou me normaal elke week een takenpakket bezorgen.

Dat is nooit gebeurd. Ik ben het allemaal zelf moeten gaan zoeken en vragen. Ik heb alles in één week moeten bijwerken en dan nog studeren voor mijn examens. En dan was ik nog goed geslaagd ook.

Time-out is ook voor leerlingen met asociale karakters, die met elkaar moeten leren omgaan. Ik ben eigenlijk sociaal. Ik was gestraft omdat ik te sociaal was. Maar daar waren jongeren die echt wel problemen hadden.

De rest van het schooljaar – recht op kansen?

Het was echt een lang jaar. Dat bleef maar duren. Het was de eerste keer in mijn leven dat ik dat voorhad. Want ik ben altijd heel graag naar school gegaan. Vorig schooljaar was echt niet leuk. Al die voorwaarden, en elke maandag werd verpest door één leerkracht. Ik had hem op maandag het tweede lesuur.

Omdat ik veranderde van klas had ik allemaal andere leerkrachten, behalve één. Elke les werd ik gewoon buitengesmeten. Ik deed niets, zelfs niet praten. Die zei tegen mij: 'Ik zie dat je wilt praten, ga maar naar buiten.' Als ik niet goed meedeed, smeed hij me ook buiten. Ik heb de rest van het jaar altijd nul gekregen. Ik heb dat nog wat kunnen ophalen bij de examens, maar uiteindelijk was het mijn enige buis. Mijn mama wou met die leerkracht gaan praten, maar ik heb haar tegengehouden. Ik wou dat ze het zo liet. Ik zal wel op mijn tanden bijten, volgend jaar ben ik toch verlost van die leerkracht. Ik was bang dat dat hele spelletje opnieuw zou beginnen. Ik wou vooral niet meer opvallen. Ik heb doorgebeten.

Elke les moest ik naar de studiezaal. De leerkracht die daar was, begreep mij wel. Er waren nog wel een paar leerlingen die bij hem altijd buitengesmeten werden. Er werd dan met mij gepraat en ik kreeg een reflectiekaart. Daar moest ik telkens op schrijven wat ik fout gedaan had, wat de leerkracht volgens mij fout gedaan had en wat ik de volgende les zou doen. Die kaart moest ik dan afgeven aan mijn graadcoördinator. Ik schreef altijd dat de leerkracht mij voor niets buitensmeet. Na een tijdje schreef ik dat ik niet meer naar die les wou gaan. Welk nut had dat nog? Waarom zou hij mij nog binnenlaten? Hij zette me toch onmiddellijk weer buiten.

Op het einde van vorig schooljaar, in een van de laatste lessen die ik van hem had, heeft hij mij eens heel belachelijk gemaakt. Hij was constant aan mijn hoofd aan het komen, aan mijn haren. Ik vond dat echt niet leuk en toen zei hij: 'Kom, ga maar naar buiten. Ga maar naar de politie en zeg maar ineens dat ik jou verkracht heb.' Dat is er toch echt over. Zoiets doe je toch niet als leerkracht? Ik ben niet zo gevoelig, maar toen was ik echt helemaal over mijn toeren. Ik ben toen naar mijn graadcoördinator gegaan. Die heeft mij gekalmeerd. Mijn graadcoördinator zou gaan praten met die leerkracht, maar volgens mij is dat er nooit van gekomen. Want ze zei dat die leerkracht daarna met mij zou komen praten. Normaal is dat verplicht. En hij heeft dat nooit gedaan.

Ook mijn nieuwe klastitularis deed op het einde van het schooljaar opeens heel raar tegen mij. Mijn klastitularis was het te weten gekomen van die jas. Er was besproken of mijn volgkaart weg mocht of niet. Er is toen blijkbaar gezegd dat mijn volgkaart niet weg mocht omdat ik een jas had willen stelen. Toen begon die de laatste weken van het schooljaar nog gemeen te doen tegen mij.

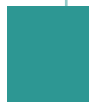
Ook dit schooljaar blijven achtervolgen?

Mijn graadcoördinator heeft me begin dit schooljaar gezegd dat ik opnieuw een volgkaart kreeg omdat het moest van de directrice. Ze was het daar zelf niet mee eens, maar het moest. Ze wilden me nog verder controleren. Tja, ik heb vorig jaar al die voorwaarden kunnen doorstaan, het zou me ook nu wel weer lukken.

Ze zei dat die kaart na de kerstvakantie wel weg zou mogen. Maar dat bleef maar duren. Na de krokusvakantie hebben ze eindelijk mijn volgkaart weggedaan. De graadcoördinator heeft beslist om ze te schrappen, zonder het te bespreken met de leerkrachten of de directie. Dus eigenlijk heb ik meer dan een jaar een volgkaart gehad, van oktober 2013 tot na de krokusvakantie van 2015.

Maar op den duur lach je daarmee, ook al is het eigenlijk om te janken. Eigenlijk proberen ze je te demotiveren. Je kunt bijna niets meer goed doen terwijl je net veel harder je best doet om toch maar niets fout te doen. Je moet constant op de tippen van je tenen lopen. De school zegt dat ik rustig word door die volgkaart, maar dat is niet zo. In mijn geval ben ik uit mezelf rustiger geworden. Ik ben ondertussen 17 jaar. Ik wil wel iets bereiken in mijn leven. Ik ben altijd graag naar school gegaan. Ik wil nog studeren. Ik wil verpleegster worden. Ik ben rustiger geworden. Die volgkaart heeft me daar niet bij geholpen, hoor. Integendeel, op den duur moet je je boosheid voor die volgkaart zo verstoppen om toch maar niet op te vallen. Want anders staat het op je volgkaart.

Ik vind dat het nu toch wel mag stoppen met van mij een probleem te maken.

Colofon

Straffe school
De grenzen van sanctioneren verkend
April 2015

Redactie

Hilde Cnudde
Julie Ryngaert
Bruno Vanobbergen
Chris Vleugels

Eindredactie

Julie Ryngaert
Chris Vleugels

Tekstredactie

Mark Van Bogaert

Concept & Vormgeving

CIBE

Foto cover

Thinkstock

Druk

Drukkerij Artoos

Verantwoordelijke uitgever

Bruno Vanobbergen
Kinderrechtencommissaris
Leuvenseweg 86
1000 Brussel

Met dank aan

Dit dossier werd mogelijk dankzij gesprekken met verschillende organisaties en scholen.

Dank aan: de onderwijskoepels van het GO!, VSKO, OVSG en POV; de scholen Provinciaal Instituut voor Haartooi en Schoonheidszorgen Gent, Technisch Atheneum Heule, Sint-Paulus Kortrijk, Gemeentelijk Instituut voor Technisch Onderwijs Tervuren; Provinciaal Instituut voor Technisch Onderwijs Stabroek; Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius Gent; de time-outprojecten PROS-project (Mechelen), Kruiskenshoeve vzw (Sint-Laureins), Ligand vzw Oranjehuis (Kortrijk), en De Tijdstap (Deinze); de Vlaamse Scholierenkoepel; de redactie van Klasse; de jongeren die we mochten interviewen.

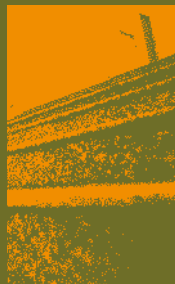
Alle leerlingen, ouders, leerkrachten, directies, CLB-medewerkers met wie de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat in contact kwam.

Dank aan Bea Bossaerts die de interviews met de scholen optekende.

ISBN: 9789077021309

Wettelijk depotnummer: D/2015/9680/1

Dit dossier staat ook online op www.kinderrechtencommissariaat.be.

De grenzen van sanctioneren verkend

Hoe ga je om met situaties die uit de hand lopen? De vraag leeft bij leerkrachten en directies van basis- en secundaire scholen, en bij leerlingen en ouders. Het liefst van al willen ze die situaties voorkomen. Dit dossier schetst het wettelijke kader van sanctioneren op school: wat mag en wat mag niet? We reiken inspirerende praktijkvoorbeelden aan.

Vertrekkend van de klachten die binnenkomen bij onze Klachtenlijn, verkennen we de grenzen van sanctioneren. Soms blijven kansen onderbenut en is uitsluiting een te snelle weg. We moeten er alles aan doen om iedereen aan boord te houden.

Aandacht voor sancties moet samengaan met aandacht voor zorg op school. Dit dossier vraagt daarom ook aandacht voor de integriteit van de leerling, voor participatie en voor de schoolinfrastructuur.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86
1000 Brussel

Tel.: 02-552 98 00
Fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be
www.kinderrechtencommissariaat.be
<https://www.youtube.com/user/Kinderrechtencom>
<https://www.facebook.com/kinderrechtencommissariaat>

Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat: www.kinderrechten.be

Het Kinderrechtencommissariaat is een onafhankelijke instelling van het Vlaams Parlement